MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KAHEKÜMNE ESIMENE NUMBER : SUVI 2012

VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

KAASAUTORID

Aare Pilv on tõlkinud vene avangardiste nii selle esimesest (Gastev, Majakovski, Harms, Vvedenski) kui teisest (Rubinstein) lainest, kaasaegseid Eesti, Läti ja pärisvenelasi, P. I. Filimonovi romaani, lisaks Celanit, Kauksi Üllet ja bulgaarlasi.
Aare Pilve tõlkeid Aleksandr Vvedenski „Hallist vihikust" loe lk 30–31.

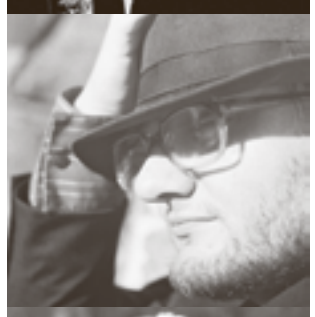

Aleksander Rostov on heatahtlik ja sõbralik tüüp, muhe killuvend selline, seltskondlik ja vastutulelik, võtab iga viimase kui telefonikõne vastu. Üle kõige siin maailmas armastab koeri ja helesinist taevavärvi ja kodumaist kunsti. Kui ta parajasti mõnda omaenda taiest valmistamas ei ole, veedab ta aega oma ekstensiivse Konrad Mäe kogu keskel, imetlemas suure mehe filigraanseid värvimänge ja meisterlikku pintslitehnikat.
Aleksander Rostov andis joonetõmbega elu Sven Vabari tõlgitud proosapalale „Vedrumehike", mille autoriks on meie seast hiljuti lahkunud kirjanik Ray Bradbury (lk 32–35).

Ave Habakuk aitab ilmale Eesti esimest visuaalteatrit, **Natalie Mets** seisab hea noorte muusikakollektiivide maailma jõudmise eest ja peab hetkel oma missiooniks Balti riikide muusikavaldkonnaalase koostöö tugevdamist. Arvestades Eesti suurust oleksid Ave ja Natalie pidanud juba ammuilma kohtuma, aga kokku said nad hoopis Riias. Mõlemad on kunagi rambivalgusesse ihanud, aga juhtus nii, et jäid hoopis teisele poole kulisse, kuhu nad õigupoolest sobivadki paremini.
Ave ja Natalie kiikavad Riia väravate taga laiuvatesse kohvikutesse, baaridesse, täikadele ja turgudele ja soovitavad kohti, mida tasuks suurlinna avastama minna (lk 36–37).

Igor Kotjuh on luuletaja, luulelugeja, luuletõlkija, luuleuurija, luulekirjastaja ja luuleürituste korraldaja. 2011. aastal pälvis presidendi kultuurirahastu noore kultuuritegelase preemia.
Igor jagab soovitusi lugemisvaraks leheküljel 31.

Filmifanaatik **Joonas** käib kinos ja teeb sellest märkmeid aadressil filmijutt.blogspot.com.
Joonas teeb kiire analüüsi ja pakub välja lahendusi, millega annaks väärtfilmide näitamise rahastamist Eestis paremaks muuta (lk 25).

Kaarel Künnap on pärast katkenud õpinguid Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriosakonnas hetkel kuidagi ikka Tallinna elama jäänud. Läbi elukutse ta ennast hästi defineerida ei oska. Arvukad kokkupuuted erinevate etteantult kohustuslike tegevustega, või tegelikult ta ise ka ei tea, mis täpsemalt, on Kaarlist üsna raskekujulise prokrastineerija teinud. Luuletusi ta õnneks ei pea kirjutama. Kirjutab neid sellepärast, et tahab.
Kaarli luuletusi loe kõrvalleheküljelt.

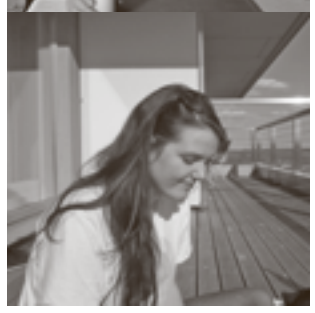

Mariliis Mõttus on erialalt küll inglise filoloog, aga südames pigem muusika- ning filmiarmastaja, kes nelja seina vahel toolihõõrumisele pigem huvitavaid inimesi ning uusi keskkondi eelistab.
Mariliis on Müürilehe värske muusikareporter, kelle haare on tegelikult küll helipiiridest laiem. Selles numbris pani ta suvetegemistes orienteerumiseks kokku festivalide välimääraja (lk 8–9).

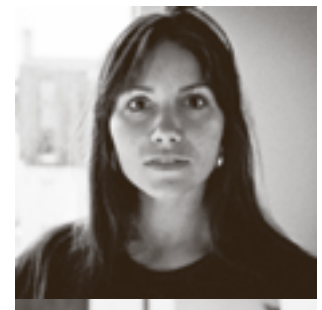

Maris Kerge on luguderääkija. Vahel kasutab jutustamismeetodina sisearhitektuuri, vahel staatilist või liikuvat pilti. On ka maastikku sekkumisi, aga need on seni olnud teoreetilised. Maris ei eelista ühtegi meetodit – kasutab seda, mis konkreetses situatsioonis kõige õigem tundub. Kui täppi läheb, hakkavad lood Marist ennast rääkima.
Maris uurib intervjuudes akadeemik Peeter Tulviste ja arhitekt Andres Alveriga sotsialistliku arhitektuuri kontekstis linna ja mälu omavahelisi suhteid (lk 28–29).

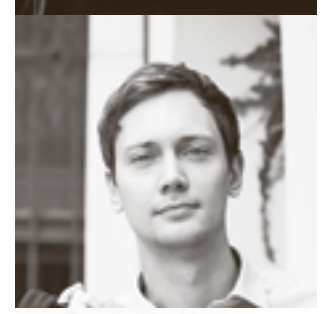

Marek Unt on õppinud Tartu Ülikoolis nii semiootikat kui ajakirjandust ja kommunikatsiooni. Viimasega on seotud ka tema töine eriala, ent sageli rebib ta end tekstide vahelt lahti ja sukeldub helide maailma, olgu siis DJ, muusiku, laulja või kuulaja rollis.

Peeter Ehala armastab üle kõige vinüüle, kuulab ilusat muusikat ja annab parima, et ta subjektiivne arusaam sellest igapäevaselt ka teisteni jõuaks.
Vaata ka: facebook.com/sampler.ee.

Marek pani Vaiko Epliku värskele albumile kõrva peale ja Peeter jagab ammuse armastuse Souleance'i uusi saunde. Vallanud tundeid loe plaadiarvustuste hulgast (lk 12–13).

Piamaria Uuetoale meeldivad kirjutamine, lugemine ja ponid.
Muuhulgas intervjueeris Piamaria Müürilehe jaoks kunstnikku Ivar Veermäed (lk 16).

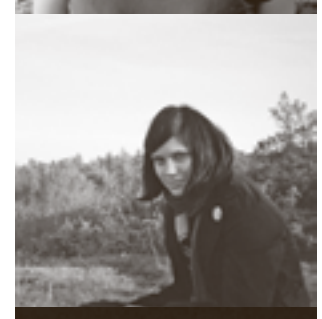

Rebeka Põldsam õpib Londonis Goldsmithsis kaasaegse kunsti teooriat. Eelmisel aastal kaaskureeris ta Airi Triisbergi ja Anders Härmiga Tallinna Kunstihoones soo ja seksuaalsuse teemalise näituse „Sõnastamata lood". Sügisel alustab Rebeka KKEKis tööd projektijuht-kuraatorina ning plaanib Kaisa Eichega alustada Tartus lugemisgruppi subjektsusest.
Rebeka käis Tallinna Kunstihoones Kirke Kangro rahvusvahelisel kuraatorinäitusel eksootikat kaemas. Ülevaadet näitusest loe lk 15.

Rene Mäe on sotsioloog ja kultuuriuurija.
Rene kompab Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi näituse „Sisu ja vorm I. Kaasaegne Eesti graafiline disain 2001–2011" põhjal Eesti graafilise disaini kujunemislugu ja mõtiskleb selle hetkeseisude üle intervjuudes kuraatori Indrek Sirkli ja vabakutselise graafilise disaineri Elisabeth Klementiga (lk 28–29).

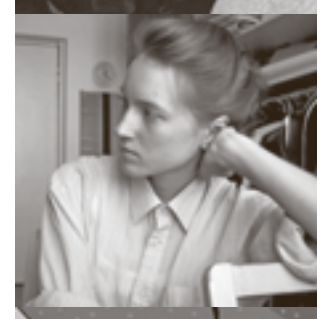

Triin Loosaar õpib EKAs teisel kursusel moedisaini. Huvitub rõiva ja kunsti vahelistest piiridest teoorias ja praktikas.
Triin teeb nüüd ja edaspidi Müürilehele kaastööd teadliku moe ja rõivadisaini teemadel ning käesolevas lehenumbris intervjueerib Triin tänavust ERKI Moeshow laureaati Liina-Mai Püüat (lk 5).

Väike Nõid on nimi Otfried Preussleri samanimelisest teosest. See sai valitud tegelaskuju järgi, kes nõiub reegleid rikkudes ka reedeti, meenutades igati vaba töögraafikuga kunstnikku. Aeg-ajalt avaldab koomikseid Eesti meediaväljaannetes.
Käesolevasse lehenumbrisse tegi Väike Nõid pildiloo Amsterdami tänavakunstist (lk 18).

Kaanefoto: Renee Altrov

Fota: Epp Salulaid

Suuremasse osasse inimestest, kellega meie teed ristuvad, me ei süvene. Me ei õpi neid tundma ja me ei saa kunagi teada, kes nad on, sest me ei viitsi, ei taha ja ei jõua neid oma niigi kiiresse ja tihedasse igapäeva siduda. Meil on küllalt tegemist, et oma eneste eludele narratiive luua, ja meil ei ole aega, et kedagi teist kuulata. Me üritame aina valjemini rääkida ja vastanduda, suruda peale oma veendumusi ja tõekspidamisi, unustades sealjuures, kui väikseks jääb meie siseilm, kui me jääme ringlema vaid omaenese mõtetesse.

Teine on tihti arusaamatu, lollide ideede ja imelike eripäradega. Teine on see, kes jätab oma haisvad sokid diivanile vedelema, ja teine on see, kes riputab internetti ebamugavaid pilte ja videoid piinatud loomadest. Teine on see, kes ei tee asju nii, nagu sina tahad, et neid tehtaks.

Konfliktid ja vääritimõistmised algavad sealt, kust inimesed lakkavad üksteist kuulamast. Me loome inimestest enda ümber ise kuvandid, mille põhjal on neid lihtne sobivatesse kastidesse tõsta. Kipume vaatama stereotüüpe enda ümber: poliitik on loll, sest ta on poliitik, ametnik on loll, sest ta on ametlik, kodanik on loll, hipi on loll, politsei on loll, naabrimees on loll, bussijuht on loll, lätlane on loll...

Lubage inimestel stereotüüpide taga ennast üllatada. Laske neil rääkida oma lugusid. Esialgu võib kuulamine olla väsitav ja isegi pingutatud, aga see tasub ennast ära. Sest inimesi tundma õppides harjub nendega, me õpime mõistma nende keelt ja lugu. Raamatu esimesed kümme lehekülge võivad olla kohutavalt tüütud ja igavad, aga olles tutvunud karakteritega, hakkavad sündmused riburada pidi hargnema. Samamoodi on inimeste vahel: kahe inimese kahe väikese maailma põrkumine võib luua ühise – palju avarama maailma, kui nad on selleks mõlemapoolselt valmis.

Ma tahaksin näha enda ümber rohkem emotsionaalselt intelligentseid inimesi. Inimesi, kes oskaksid üksteisest hoolida ja üksteist hoida, omavahel normaalselt suhelda. Seda igal tasandil: sõprus- ja paarisuhtes, perekonnas ning ka laiemalt tänaval, trammis, riigikogus ja meedias. See ei olegi tegelikult väga utoopiline unistus – tundub üsna elementaare põhiväärtus, mis praktikas siiski kipub aeg-ajalt ära ununema. Inimesed pigem nääklevad, solvuvad, sõimavad ja süüdistavad, selle asemel et kuulata, andeks anda, kiita ja vastutust võtta.

Igaüks teeb vigu, mulle meeldib võtta neid kogemustena – nii kaua kuni ühe ja sama vea kordamisest ei saa kogemuse asemel halb harjumus, on paljud asjad andestatavad. Intelligente inimene õpib terve oma elu, on avatud ja võimeline läbi rääkima – ta on võimeline kuulama, isegi kui ta jääb sealjuures oma tõekspidamistele kindlaks. Ta on võimeline mõistma teist oma veidrustes ja temaga arvestama.

Avaldame käesolevas lehenumbris muuhulgas nii mõnegi pikemat tutvumist ja süvenemist nõudva loo, sealhulgas proosatõlked meie seast juba lahkunud autoritelt: Aare Pilve tõlked vene avangardkirjaniku Aleksandr Vvedenski „Hallist vihikust" ning Sven Vabari tõlke ameerika ulmeklassiku Ray Bradbury loole „Vedrumehike", mille jaoks on valgetel suveöödel aega, et võtta aega.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Kaarel Künnap

LUULE

JÕGEDEST

on jõgesid, milles sa meeletult vastuvoolu rapsid,
nende hulgas neid, milles sa jõuadki edasi,
ja neid, millega sa rapsimise kiuste kaasa triivid

(ja mis võrdlus on üldse jõed?
kas see valik on kuidagi põhjendatud,
isegi parema puudumisel?)

on jõgesid, millega sa kaasa triivid rapsimata,
mõnikord isegi märkamata,
et oled jõkke sattunud,
sest leidub jõgesid,
mille puhul on ebaselge, kumb on kallas ja kumb vesi
või kuskohas üks teiseks üle läheb
ja kumba pidi on vool

on jõgesid, millesse sa lihtsalt ei sisene,
seisad kaldal ja vaatad tühja jõge
või siis inimesi jões ujumas või uppumas
päri- või vastuvoolu

on jõgesid, milles mitteujumist
heidavad sulle ette ühed,
ja neid, milles teised,
ja neid, milles mitteujumist
sa endale ise kuidagi andestada ei suuda,
kas siis kohe otsast peale
või hiljem tagasi vaadates

samas on jõgesid, milles ujumist
või mitteujumist ei märgata,
sest keegi ei satu sinna sinuga koos
nende äärde, sa kas tahaksid tegelikult
ka kedagi teist kaasa
või siis just ei tahaks
või ei oskakski oodata,
et keegi teine sinna mingil viisil sattuda võib

sest kahtlemata leidub jõgesid, milles ujutakse koos,
ja neid, milles enamasti üksi,
isegi kui need viimased sageli
teistest inimestest kubisevad

teinekord sa ujud mõnes jões
ja sulle öeldakse, et sa seda ei tee,
ja teinekord sa jätad mulje, et ujud,
kuigi sa tegelikult selle jõe lähedalegi pole sattunud

on jõgesid, milles ujutakse vee all,
ja neid, milles ujutakse vee peal,
vaheldumisi või pidevalt

mõnes jões pidevalt vee all ujumine
paistab tänaval või perekondlikul üritusel
piinlikult välja

ja mõnede puhul pead sa vajalikuks lapsikult rõhutada,
et sa neis ujud või ei uju,
kuigi teised näevad selgelt, et sa samal ajal
kaelani vees või täitsa kuiv oled

mõnes jões ujumise isiklikest kogemustest
on kõigil üldiseks tavaks pikki lugusid rääkida,
kuigi keegi seal kunagi päriselt ei käi
ja pole käinudki

mõnda sellistest jõgedest pole tõenäoliselt olemaski,
samas mine tea

jõed ei järgne tingimata üksteisele
ega moodusta harunevat deltat,
milles harusid valida saab,
pigem voolavad nad,
jõgedele mõnevõrra ebaiseloomulikult,
üksteisest üle ja läbi ja kohakuti,
isegi kui kuuluvad
erinevaisse vesikondadesse

mõni madal jõgi ulatub ainult pahkluu või põlveni
ja saadab sind veeväljafoonina kõikjal,
samas kui mõni teine on pigem
kitsas ja sügav kanal,
mille kaldad su õlgu riivavad

mõne jõe vool
läheb su sisemise rütmiga
kohe otsast peale kokku,
samas kui mõne teise omaga ei harjugi kunagi
päris või üldse ära

(aga ärge võtke mu juttu
puhta kullana,
sest mida tean mina jõgedest?)

Illustratsioon: Helmi Arrak

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee	Madis Katz	kujundaja/fototoimetaja
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee	Kaija M Kalvet, Pille Sepp	keeletoimetaja
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee	Renee Altrov	fotograaf
Anna-Liisa Unt	linnaruumitoimetaja	annaliisa@muurileht.ee	Epp Salulaid, Mihkel Salk	levi
Maarja Pärtna	kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee		
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee		
Martin Oja	filmitoimetaja	martin@muurileht.ee		

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, SVEN VABAR, BERK VAHER

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

A WINGED VICTORY FOR THE SULLEN (US)
A$AP ROCKY (US)
AFRICA HITECH (UK/AU)
ANE BRUN (NOR)
ANONYMOUS (FI)
ARCH OF NEO (FI)
AWESOME TAPES FROM AFRICA PRESENTS BOLA (GH)
BABA ZULA (TUR)
BENDAGRAM (FI)
BEVERLY GIRLS (FI)
BJÖRK (IS)
BLACK TWIG (FI)
BOBBY WOMACK (US)
BON IVER (US)
BONGO ROCK FEAT. CORNEL CAMPBELL (FI/JAM)
BURNING HEARTS (FI)
CHARLES BRADLEY AND HIS EXTRAORDINAIRES (US)
DANIELE BALDELLI (IT)
ERKKO (FI)
FEIST (CAN)
FENNEZS & LILLEVAN (AT)
FLYING LOTUS (US)
FOUR TET & CARIBOU DJ SET (UK/CAN)
FRANK OCEAN (US)
FRENCH FILMS (FI)
FRIENDS (US)
GRACIAS (FI)
HORACE ANDY AND DUB ASANTE (JAM)
HUDSON MOHAWKE (UK)
HUORATRON (FI)
JASON MORAN AND THE BANDWAGON (US)
JUKKA POIKA (FI)
KOLEKTIF ISTANBUL (TUR)
KORALLREVEN (SE)
KUUSUMUN PROFEETTA (FI)
LINDSTRØM (NOR)
LYKKE LI (SE)
MIIKE SNOW (SE)
MIKA SNICKARS (SE)
MONOLAKE (GER)
MURAT MERIC (TUR)
NICOLAS JAAR (US)
NICOLE WILLIS & THE SOUL INVESTIGATORS (US/FI)
NINA KRAVIZ (RU)
ONEOHTRIX POINT NEVER (US)
ORCHESTRE POLY-RYTHMO DE COTONOU (BJ)
PEPE DELUXÉ (FI)
PINCH (UK)
RICHIE HAWTIN (UK)
ROBERTO RODRIGUEZ (FI)
SAINT ETIENNE (UK)
SHANGAAN ELECTRO (ZA)
SIINAI (FI)
ST. VINCENT (US)
SUPER MAZEMBE (FI)
SWANS (US)
TAMIKREST (ML)
THE BLACK KEYS (US)
THE WAR ON DRUGS (US)
THEO PARRISH (US)
TREVOR DEEP JR (FI)
UNELA (FI)
VERNERI POHJOLA QUARTET (FI)
WE LOVE HELSINKI (FI)
YANN TIERSEN (FRA)
YÖN SYKE FEAT. JAAKKO EINO KALEVI (FI)
AND MANY MORE...

WOLFWOLF
FLOWFLOW

ANE BRUN

BOBBY WOMACK

THE BLACK KEYS

BON IVER

FLOW FESTIVAL

8.–12.8.2012
HELSINKI, FINLAND

BJÖRK

LYKKE LI

YANN TIERSEN

OOOOOOOO

FEIST

FRANK OCEAN
MIIKE SNOW
+ MANY MORE

TICKETS 49–160 €
+ ADDITIONAL BOOKING FEES
WWW.TIKETTI.FI

FLOWFESTIVAL.COM
FLOWFESTIVAL.COM
FLOWFESTIVAL.COM
FACEBOOK.COM/FLOWFESTIVAL
FACEBOOK.COM/FLOWFESTIVAL
FACEBOOK.COM/FLOWFESTIVAL

PARTNER: NOKIA

IN CO-OPERATION: BrandFactory, CARRERA SINCE 1956, Heineken, HS | Nyt, Jacques' Chocolat, marimekko, RADIO HELSINKI, RGB, Sonera

TÄNAVUSE ERKI MOESHOW LAUREAAT ON LIINA-MAI PÜÜA – ISEPÄINE MOEREFORMIJA.

Küsis Triin Loosaar

Vestlesime Liina-Mai Püüaga tema loomingust, minevikust, olevikust ja tulevikust, tehtud kollektsioonidest ja tulevastest ideedest. Liina-Mai õpib kolmandat aastat Tallinna Tehnikakõrgkoolis rõivaste tehnilist disaini ja tehnoloogiat.

Foto: Kärt Hammer

Alustaks sinu varasemast kollektsioonist „Sport – see on imelihtne" (2009), millega sa samuti ERKI Moeshow'l osalesid, kuidas see idee tekkis?
Selle kollektsiooni teostasin tegelikult lõputööna Tallinna Kunstigümnaasiumis. Spordi teemast olen ka üldiselt huvitatud, mulle meeldib seda jälgida ja vahelduva eduga käin ise jooksmas. Inspiratsiooni kogumise ja uurimise käigus köitsid tähelepanu suusaülikonnad. Huvitusin neist tegelikult juba varem. Peale selle kingiti mulle sünnipäevaks totakas suusakostüüm ning sellest arenes kuidagi kollektsiooni idee.

Kuidas saab alguse sinu loominguline protsess? Kas sul on mingisugune idee, temaatika või kuidas sa alustad?
Esimese impulsi ja tõuke annab kangas. Enne tegumoe või kollektsiooni kavandamist pean materjali nägema. Ma ei suuda nii, kui tullakse lihtsalt sooviga saada midagi ägedat, nii paljudest erinevatest asjadest on võimalik midagi ägedat teha. Lisaks põnevale kangale võivad idee baasiks olla mitmesugused tehnoloogilised võtted. Hetkel huvitun jaapani käsitööst, mis on andnud inspiratsiooni huvitavateks lõikelisteks lahendusteks, nagu sissevõtete nihutamine ja mõne tüki vahelt ära jätmine. Loomeprotsessis on tähtis soov uusi lahendusi leida.

Kust ja kuidas tuli selle aasta ERKI Moeshow'l Tallinn Fashion Weeki ning Absoluti preemia pälvinud kollektsioon „Kleidi reform"?
Minu koolis on kolmandal aastal kolm projekti: naiste ülerõivad, meeste ülerõivad ja fantaasiaprojekt. Viimase ülesande otsustasin lahendada autorikollektsioonina, lähtudes kunstiajaloost. Plaanisin midagi suurt ja dramaatilist. Algselt mõtlesin edasi töötada juba alustatud sporditeemaga, kuid lendleva šifooni ja liibukate ühendamine mind ei köitnud. Iseenesest on mulle alati meeldinud juugendstiil, mitte sellele omased korsetid ja puhvvarrukad, vaid tarbekunsti pool. Lähtusin kavandamisel enamasti materjalist – palju ja mida ma suudan osta ning mis kangas ja kus kõige paremini töötaks. Sellest tulenevalt toimusid muutused disainiprotsessis ja lõplikes kavandites.

Kuidas sai Tanel Veenre sinu mentoriks?
FIBITi (Fashion Is Back In Tallinn) korraldaja Anu Kikas võttis minuga ühendust. Tegelik otsustamine käis mentorite endi vahel, aga nad ei olnud veel lõplikku kokkulepet teinud. Teiste seas oli ka Tanel Veenre soovi avaldanud ja mulle see sobis. Võimalusel oleksin valinud isegi kaks mentorit.

Kas uue kollektsiooni puhul on sul juba ideed olemas?
Ideid on, aga mitte midagi, milles ma veel täiesti kindel oleksin. Absolut on kollektsiooni teema ette andnud, kuid ma pole kindel, kas väljendada seda värvitoonide või materjaliga. Kindlasti tahan rõhku panna lõigetele. Olukorra muudab keerulisemaks tõsiasi, et lähen juba juulis Saksamaale Adidase firmasse praktikale. Vähemalt kuueteistkümnest komplektist koosneva kollektsiooni pean aga teostama oktoobrikuuks. Seetõttu pean kiiremas korras disainid, lõiked ja maketid valmis tegema ja jätkama kaugvormis läbi interneti. See on keeruline, kuna olen harjunud teostamisel juures olema ning töö käigust lõpuni osa võtma. Vahetust protsessist eemalolemisest tunnen juba ette stressi.

„Kleidi reformi" aluseks võtsid kunstiajaloost juugendi, aga kuidas sa üldiselt inspiratsiooni saad või kust see tuleb?
Tulenevalt ka oma erialast jälgin rohkem lõikeid ja tehnoloogilisi võimalusi. Kaval ja teravmeelne lahendus oma lihtsuses annab motivatsiooni uurida objekti tagamaid. Minu puhul see ei toimi, et vaatan konnasid tiigi ääres ning otsustan krobelise kleidi teha – iseenesest miks ka mitte, kui olla suuteline motiivi põnevalt ja teravmeelselt lahendama. Põhiliselt hakkab mõte tööle erinevate tehniliste lahenduste ja lõigete katsetamisel. Vahvelvolttehnika, mida „Kleidi reformis" kasutasin, aluseks oli kleit Preeni kollektsioonist. Uurides nende kasutamist, sattusin mingisugusele juugendnäitusele, kus oli kleitide juures erinevaid voltimistehnikaid kasutatud. Inspiratsiooni kulgemine ja motiivideni jõudmine on nii erinev. Mulle on tähtis, et ma saaksin rakendada oma oskusi. Mingisugune küborg, mis nõuab koostööd IT-osakonnaga ja tootedisaineriga, tekitab minus ebakindlust. Mulle on vajalik tunne, et suudan olla oma loomingu peremees.

Kelle looming sulle endale huvi pakub?
Disainerid, keda ma ikka jälgin, on näiteks Proenza Schouler, Balenciaga, Lanvin, Givenchy, Celine, väga meeldib ka Jil Sander. Muidugi Diori *haute couture* on lõikeliselt erakordselt huvitav, aga rõivaste juures eelistan siiski praktilisust ja kantavust.

Kas sul on ka mingi idee või plaan, mida moes muuta või saavutada?
See on nii keeruline küsimus. Saavutused avalduvad siiski tegevuse tulemusena. Mul pole kunagi see toiminud, et sean ette eesmärgi ja siis juhtubki, nagu plaanitud. Kuidas saaksingi mina nüüd järsku midagi muuta, ega eelkäijad ole rumalamad ja nõrgemad olnud. Pigem liigun omal trajektooril ja võib-olla see, mida teen, muudab ka midagi suuremas plaanis.

Mida sa plaanid edasi teha, millisesse suunda minna?
Ma ei ole sellele väga mõelnud, kellena ja mida tulevikus tegema hakkan. Kindlasti oleks üks valik tööstus. Aga Eesti on piisavalt väike ning kõike võib juhtuda. Antud momendil ei soovi end veel siduda terminitega „moedisainer" või „moekunstnik". Kuulutades välja, et minust saab suur moedisainer, puuduks kindlustunne oma võimekuses selle alaga kursis olla ning teadmises, mis toimiks ja mis mitte. Hetkel soovin õppida. Enne kui olen valmis end positsioneerima, pean jõudma piisava enesekindluseni, et mul on nüüd küllalt teadmisi. Ühtlasi olen jõudnud arusaamani, et täiskohaga moega tegelemine mulle ei sobi. Kindlasti peaks olema ka midagi teistsugust.

Kus sa kujutaksid ette end töötamas?
Üks kindel tulevikuperspektiiv on olla disaineri alluvuses, tegeleda lõigetega. Nišivärk on ka sümpaatne. Näiteks kui mõni purjespordifirma otsiks konstruktorit, siis ma läheksin hea meelega. Purjespordist mul küll teadmised puuduvad, aga hea koostöö disaineriga, kes teaks asjast midagi, oleks väga põnev.

Muidugi oleks väga suur au minna suurde moemajja tööle. Paraku muudab kogemuste puudumine ettevaatlikuks. Moemaailm tundub küllaltki pealiskaudne, see võib olla väga uhke ja glamuurne ning samaaegselt ka väga tüütu. Ei oska eelistada moedisaineri tööd teistele ametitele.

Feist Kadrioru lossi Lilleaias

13. augustil annab Kadrioru lossi Lilleaias kontserdi Kanada *indie*-rinde üks säravamaid saadikuid, laulja ning lugudekirjutaja Feist, et tutvustada oma kõige värskemat heliketast „Metals". Kuigi ülemaailmne tuntus sadas Feistile kaela alles 2004. aastal, olles välja andnud oma teise sooloalbumi „Let It Die", algas lauljatari soolokarjäär juba 1999. aastal albumiga „Monarch". Lisaks on ta kuulunud Kanada *indie*-hiiglase Broken Social Scene'i koosseisu, teinud koostööd Becki ja Wilcoga ning pannud koos visuaalkunstnikega kokku dokumentaalfilmi oma albumi „The Reminder" jaoks. „Metalsiga" astub Feist sammu lähemale brutaalsele helikeelele ning süngematele toonidele, säilitades samas tolle sooja varjundi, mis tema loomingus ikka ja jälle esile kerkib.

Selleaastane Köler Prize'i laureaat on Flo Kasearu

Juba teist aastat Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi väljaantav eesti *coolim* ja ihaldatuim kunstiauhind Köler Prize anti värskele laureaadile Flo Kasearule üle 26. mail. Lisaks peapreemiale võitis Kasearu ka publikupreemia, mille valimisel said osaleda kõik näituse külastajad. Rahvusvaheline žürii tõi Kasearu puhul esile tema loomingulise värskuse ja potentsiaali, suurepärase kujutlusvõime ning mitmekülgse kunstipraktika. Osutati kunstniku oskusele valida vastavalt ideedele õiged väljendusvahendid. Maali taustaga Kasearu ongi võitnud kunstiavalikkuse tähelepanu just videot ja avalikku ruumi puudutavate väga erinevates meediumites kunstiteostega, milles ei puudu ka oma annus poeetikat. Köler Prize'i näitusel olid esindatud Kasearu paari aasta tagune „Esc" (2010) ja verivärske „Me oleme teel" (2012). Kasearul tasub jätkuvalt silma peal hoida. Juba ainuüksi käesoleval aastal valmis tal lisaks eespool mainitud videole ka film „Casino Royale", mis oli väljas Kaido Ole sellekevadisel isikunäitusel Kumus. Lisaks osaleb Kasearu 30.03.–30.09.2012 vältaval Belgia kaasaegse kunsti triennaalil „Beaufort 04" tööga „Coast to coast". Mis muud kui palju õnne!

Foto: Aldo Järvsoo

Presidendi noore kultuuritegelase preemia sai Tanel Veenre

Kuni 35-aastastele kultuuritegelastele mõeldud preemia anti seekord Tanel Veenrele, kelle looming ei piirdu suurepärastega ja laialdast tuntust kogunud ehetega, mida esindavad muuhulgas ka mitmed välisgaleriid, vaid kunstnik on silma paistnud ka fotograafi, raamatute autori, Eesti Kunstiakadeemia õppejõu ning ajakirjanikuna. Preemia suurusega 5000 eurot anti kunstnikule üle 11. juunil, mil president Toomas Hendrik Ilves rõhutas, et Veenre otsib vastuseid suurtele küsimustele „avatud ja helgel moel, nööpaugust lill välja vaatamas, mitte aga ümbrust umbusklikult põrnitsedes". Õnnitleme laureaati!

Hooandja – ühisrahastusplatvorm loomingulistele projektidele

Juuni alguses avas portaaliuksed Hooandja.ee – ühisrahastusplatvorm, kus loomingulised ideed saavad toetust koguda. Hooandja on inimese jaoks, kes teeb loomingulisi projekte, ja inimese jaoks, kes tahab, et loomingulisi projekte tehakse. Siin kohtuvad tegijad ja hooandjad, et ühisel jõul huvitavad, põnevad ja lennukad ideed teoks teha. Ühisrahastusplatvormi idee on vahendada toetust paljude toetajate ühisel jõul, sest palju väikseid summasid teeb sama välja, mis üks suur. Hooandja loob tegija ja toetaja jaoks hea keskkonna, kus nende kohtumisel võib tekkida uusi põnevaid ideid ja saada hindamatut tagasisidet. Hooandja ei ole heategevuskeskkond. Iga toetuse eest pakub projekti autor vastu midagi, mis on seotud konkreetse projekti või projekti autoritega. Just siit võib avastada põnevaid tooteid ja kogemusi, mida mujalt ei leia.

Hetkel on Hooandja veebikeskkonnas üleval 11 projekti. Projekte on nii muusika, disaini, trükise, tehnoloogia kui ka filmi vallast. On nii tuntud kui ka vähem tuntud tegijaid, tuntutest võib välja tuua näiteks Liisi Koiksoni ja Ardo Ran Varrese, kes koguvad toetust heliplaadiprojekti „Liisi Koikson ja Vaikne Esmaspäev" tarbeks, samuti Kaja Kannu ja Maike Londi koos Annika Haasaga, kes koguvad toetust vene vanausulistele tehtava eksperimentaaletenduse „SPA" jaoks. Huvitavaid projekte ja midagi meelepärast leiab kindlasti igaüks, olgu selleks siis taimetoitude kokaraamat, tuletõrjevoolikutest tehtud kotid, arvutikonstruktorid või animatsioon.

Näitetudengite detektiivlavastus „Pulm"

Nii-öelda post-Krahli kursus ehk praegused Viljandi Kultuuriakadeemia teatrikunsti tudengid toovad juunis Viljandimaal Õisu mõisas publikuni detektiivlavastuse „Pulm". Tavalisest pulmaglamuurist on selle etenduse puhul aga asi kaugel, sest lavastuse keskmes olev kahe noore inimese pulmapidu kujuneb kõigeks selleks, mis taolise sündmuse juurde kuuluma ei peaks. Publikule antakse vaba voli panna tööle oma hallid ajurakud ning kujutleda end Hercule Poirot', Sherlock Holmes'i või Miss Marple'i rolli. Lavastuse eesmärgiks on täita tühimik, mis senimaani krimkade kohapealt Eesti teatri lavadel haigutanud on, kerida pinget ja kiirendada pulssi.

Koolivälise tööna sündinud „Pulma" kümme etendust kantakse ette Õisu mõisas. Tegemist on Adeele Sepa ja Marika Palmi ühislavastusega, milles näitlevad kultuuriakadeemia tudengid Katrin Kalma, Liisu Krass, Jaanus Tepomees, Rait Õunapuu, Imre Õunapuu ja Hendrik Vissel ning juba tuntud tegijad Rita Raave, Merilin Kirbits ja Allan Kress. Autoriks ja dramaturgiks EMTA lavakunstikooli tudeng Kaur Riismaa. Pulmakõned on aga pärit Urmas Vadi, Jim Ashilevi ja Maria Lee Liivaku sulest.

Foto: Terina Tikka

Kunstivaldkonna preemiad 2012

31. mail kuulutati Telliskivi Loomelinnakus välja selleaastased MTÜ Noor Kunst väljaantava noore kunstniku preemia laureaadid. Traditsiooniliselt antakse välja kaks preemiat, üks bakalaureuse- ning teine magistriastme üliõpilasele. Bakalaureusetaseme portfooliotele tuginedes valiti parimaks skulptuuri ja installatsiooni õppesuuna lõpetaja Uku Sepisvart, kelle töötamine avaliku ruumiga, sh grafitiga, žüriile erilist muljet avaldas. Tähelepanuväärsemad antud projektidest on olnud tänavakunsti objekt KONT 2011. aastal Tallinna Kalasadamas ning 2010. aastal Peetri sadamas. Lisaks võitjale soovis žürii äramärkimise läbi kiitust avaldada Taavi Kübarale mitmekülgse ja tervikliku kunstnikunägemuse eest, Mikk Madisonile julgete ideede eest, Ats Nukkile huvitava graafika ning rühmitusele SIHT poliitilise aktiivsuse ja algatusvõime eest.

Magistritaseme peaauhind, mille hulka kuulus nii rahaline preemia kui isikunäituse korraldamise võimalus, läks Holger Loodusele, kelle äsjane isikunäitus „2150. Portreed" Draakoni galeriis žürii nii sisu kui vormiga ära võlus.

Samal päeval anti üle veel teinegi auhind – äsja asutatud Perekond Kreisi Fondi preemia peavoolust eristuvale ning alternatiivseid praktikaid kasutavale arhitektile. 3000 euro suuruse preemia pälvis esimesena arhitekt Rene Valner, kes on eelkõige kogunud tuntust põhumajade kavandajana.

Kunstivaldkonna preemiate seas on veel teinegi uus tulija – Eesti Kunstiakadeemia installatsiooni- ja skulptuuriosakonna väljaantav noore skulptori preemia, mis keskendub spetsiifiliselt kaasaegse kunsti valdkonnaga suhestuvatele vormilistele ja ruumilistele praktikatele ning üliõpilaste sellesuunalise loomingulise tegevuse motiveerimisele. Peapreemia võitis Hanna Piksarv, ära märgiti aga ka Kadri Metstak ja Sten Saarits. Adamson-Ericu muuseumi eripreemia sai Eva Järv.

Reede™

www.reede.ee

SUVEFESTIVALIDE VÄLIMÄÄRAJA

Mariliis Mõttus

Ajaks, mil käesolev number ilmavalgust näeb, on umbes 10 000 inimest end juba Järvakandi metsade keskel välja elanud ja Rabarockil kõlanud riffidega festivalisuvele võimsa nurgakivi pannud. Suurema mastaabiga üritusi hakkab peale lendama ustest ja akendest, pakkudes sobivat repertuaari nii hipsterile kui džässifanaatikule, nii neile, kellele vahelduseks värske maaõhk ära kulub või kes hoopis endise vangla müüride vahel kultuuri tahavad avastada. Müürileht aitab kogu selles suvises festivalimöllus kergemini orienteeruda.

Ju Jääb 2011, foto: Renee Altrov

Schilling

Need, kes tubaste pidude higisest hõõrumisest vaheldust otsivad ning kellele imponeerivad eheda *indie*-muusika saatel murul tiksumine ja õdus väikelinna aura, peaksid 7. juulil oma festivalivarustuse kokku pakkima ning Kilingi-Nõmme poole teele asuma, sest just siis leiab seal aset järjekordne Schilling.

Tänavuse festivali välismaisteks peategelasteks on psühhedeeliafrondil seiklev Prince Rama USA-st, Sean Nicholas Savage Kanadast, Türgi punt Hayvanlar Alemi, New Yorgi ja Berliini liinil tegutsev Fenster ning The Retuses Moskvast. Eesti alternatiivmuusika koorekihti esindavad seekord aga Väljasõit Rohelisse, Ans. Andur, Marten Kuningas, Candy Empire, Jaan Pehk, Mirabilia ja Argo Vals.

Kes aga muusikamaratonist hetkeks pausi tahab teha, võib sukelduda näiteks Kilingi-Nõmme kaltsukatesse või minna RMK-ga koostöös korraldatavatele loodusmatkadele linna ümbritsevates metsades. Tavapärasele festivale iseloomustavale friikartulikultusele pakuvad aga vaheldust kokad Põhjaka mõisa restoranist.

Vaata lisaks: www.schilling.ee.

Schilling 2011, foto: Alver Linnamägi

Baltoscandal

Muusika ei ole ainus, millele sellel suvel festivali näol kummardus tehakse, sest 4.–7. juulil tõstab Rakveres taaskord pead rahvusvaheline teatrifestival Baltoscandal, kuhu oleks kohustuslik kokku voorida kõigil, kes peavad lugu omanäolisest teatrist ja huvituvad sellest, milliseid kunstilisi piire kombatakse lavalaudadel Eestis ja väljaspool seda. Seekordse Baltoscandali esinejate hulka kuuluvad näiteks värvikas briti etenduskunsti grupeering Forced Entertainment oma 6-tunnise maratonetendusega „Quizoola!", jaapanlasest draamakirjaniku ja lavastaja Toshiki Okada trupp chelfitsch, bulgaarlasest *performance*'i-uuendaja Ivo Dimchev oma skandaalimaigulise etendusega „Lili Handel" ja paljud teised. Lisaks neljale tihedalt teatriga sisustatud päevale võivad festivalikülastajad võtta osa aruteludest, veeta õhtuid ametlikel järelpidudel Teatrikohvikus, elada kaasa romantikute ja küünikute vahelisele jalgpallimatšile ning vaadata üle Eesti Teatri Agentuuri näituse „draamamaa".

Vaata lisaks: www.baltoscandal.ee.

Juu Jääb

Kuigi juuli teine nädalavahetus kätkeb endas nii Baltoscandalit, Mõisa Karnevali kui ka Schillingut, ei pea tulihingelised džäss- ja maailmamuusika kummardajad ilmselt kaua kaaluma, millises Eesti otsas nemad oma muruplatsi hõivavad ja jalga tatsutavad, sest 4.–8. juulil leiab Muhus Nautse Mihkli talus, kuid vähesel määral ka Saaremaal ja Abrukal, aset juba 16. korda toimuv Juu Jääb. Tänavusel festivalil tuuakse publiku ette Daniel „Pipi" Piazzolla oma ansambliga Escalandrum, brasiilia ja aafrika rütmielemente ja džässi kombineeriv Ntjam Rosie Hollandist, Ola Onabule Suurbritanniast ning veel mitmed teised muusikud siit ja raja tagant. Nautse Mihkli talule asub väga lähedal ka Muhu jaanalinnu- ja kängurufarm, nii et kes Juu Jääbi pakutavast eksootikast küllalt ei saa, peaksid läbi astuma ka sealt.

Vaata lisaks: www.nordicsounds.ee/juujaab.

Mõisa Karneval

6.–8. juulil Põlva lähedal Mooste mõisa territooriumil toimuv Mõisa Karneval peaks ligi meelitama kõiki, kelle muusikale reageerivad retseptorid vaimustuvad elektrost, teknost, mürarokist, surmametalist või hoopis mõnest kuuendast žanrist, mida antud festival oma külastajatele pakub. Kuid sama oluline roll on omistatud ka muule meelelahutusele, kust ei puudu Luuletraktor, Disco Tank, tsirkust ja kunsti viljelev Põleva Kaelaga Kirjak, Londonist kohale sõitev *performance*-kollektiiv Criminal Mothers ja muidugi uhke laupäevahommikune ujumine Mooste järves, millele on *soundtrack*'iks Põlva Linna Puhkpilliorkestri rõõmus noot. Seekordsete esinejatena on välja kuulutatud Mahavok, Talbot, Tallinn Daggers, austraallaste The Happy Endings, Portugalist pärit Alektronick ning suur hulk teisi esinejaid, kelle pilli järgi võib katkematult tantsida lausa reedest pühapäevani välja.

Positivus

20.–21. juulil muutub Läti idülliline väikelinn Salacgrīva kõigi Baltimaade hipsterite paradiisiks, sest juba kuuendat korda lööb seal oma tavaari valla Positivus Festival, mis rahuldab ilmselt ka kõigi nende melomaanide vajadused, kes Suurbritannia, Saksamaa, Belgia või Taani festivalidesse investeerides kogu oma raha magama ei soovi panna.

Seekord on Positivuse korraldajad meelitanud oma *line-up*'i sellised nimed nagu Wild Beasts, Manic Street Preachers, SBTRKT, Friendly Fires, Keane, The Vaccines, Niki and the Dove, Damien Rice, Vondelpark ja Ewert and The Two Dragons, mis on vaid mõningad artistidest, kes seekordsel Positivusel üles astuvad.

Lisaks lava ees karglemisele on festivalikülastajatel võimalus Nokia kinotelgis filme vaadata, käia moderntantsu-, teatri- ja improvisatsioonietendustel või oma varbad hoopis liiva sisse pista ja rannas tšillida. Ja et sel aastal lihtsamalt Positivusele kohale jõuda, sõidavad Tallinnast otse festivalialale eribussid, mille piletid on müügil festivali kodulehel.

Vaata lisaks: www.positivusfestival.com.

Positivus 2011, foto: Epp Salulaid

Kultuuritolm 2011, foto: Alver Linnamägi

Viljandi Folk

Viljandi Folk on ikka olnud üritus, kus võib näha kõrvuti seismas ärimeest ja hipit – niivõrd lai on folki külastavate inimeste ampluaa. Olenemata eelmisel aastal Viljandi pärimusmuusika festivalile kaela sadanud kriitikast, mis ürituse üsnagi õllest läbiimbunud läbuks tituleeris, pole korraldajad ennast sellest muserdada lasknud ning on taaskord valmis 26.–29. juulil toimuvale folgile saabuvaid rahvamasse avasüli vastu võtma. Eelkõige ikkagi selle eesmärgiga, et tutvustada publikule pärimusmuusika ekstravagantsemaid pärleid kõikjalt maailmast. Seekordse, järjekorras juba kahekümnenda folgi peateemaks on „Mehe laul", millega võetakse luubi alla meeste roll pärimusmuusika edasikandmisel. Selleks toovad korraldajad meieni esinejad piirkondadest, kus mehed oma kultuurile korraliku pitseri on vajutanud: kohale sõidavad näiteks Korsika grupeering L'Alba, Iirimaa traditsioone, tantsu ja tralli muusikasse tsementeeriv The Begley's ja grusiinide Tbilisi, kuid oma sõna on sekka öelda ka eesti folkmuusikute kahurväel. Lisaks pakutakse festivalil veel filmiprogrammi, ööülikooli loenguid, toimuvad erinevad näitused ning palju muud.

Vaata lisaks: www.folk.ee.

Kuudes Aisti

Helsingis asuvas Sörnäineni industriaalkvartalis, kus pagarid, laohoonetes rügavad mehed ja tikuvabriku hüpnotiseerivaid liine jälgivad naised kunagi oma pikki tööpäevi õhtusse saatsid, näeb sel suvel ilmavalgust kõvem subkultuuripidustus Kuudes Aisti. 27.–29. juulil toimuv festival täidab õhu, mis aastaid tagasi suhkru, rasva ja illegaalsete streikide lõhnast tiine oli, muusikaga, mille ampluaa hõlmab nii *indie*'it, punki, rokki kui elektroonikat. Festivalil astuvad üles nii noored kui vanad muusika kultuskangelased, kelle hulgast võib leida Kurt Vile'i, Black Lipsi, Jori Hulkkoneni, Ikue Mori ja Sonic Youthi liikme Kim Gordoni supergrupi, punkarite bändi Pertti Kurikan Nimipäivät, Planningtorocki, Shabazz Palacesi, Ty Segalli ning hunniku teisi artiste ja DJ-sid. Festivali peamiseks toimumispaigaks on Kuudes Linja nimelise klubi sisehoov ning pea terve Elanto rajoon.

Vaata lisaks: www.kuudesaisti.org.

Flow

Erinevalt üldisest tendentsist festivalid linnast välja viia ja tihtipeale mõnusat mudas müttamist soodustada, panustab põhjanaabrite 8.–12. augustil toimuv Flow urbanistlikumale suunale ning leiab aset üsna Helsingi kesklinna vahetus läheduses Suvilahtis. *Line-up*'ist vaatavad seekord vastu Lykke Li, Bon Iver, Björk, Nicolas Jaar, Flying Lotus, Sun Araw ja hunnik teisi artiste nii *indie*-roki, džässi, folgi kui ka eksperimentaalsema klubimuusika territooriumitelt. Kuna Flow puhul pole tegemist ainult muusikat, vaid ka visuaalset kunsti ülistava ettevõtmisega, on kavas ka Future Shortsi näidatavad lühifilmid ning mitmed huvitavad kunstiprojektid. Ja et kontsertidel ikka püsti jaksaks püsida, saavad kõhu täis nii vegefännid, muidusööjad kui ka Ben & Jerry fanaatikud, sest toiduvalik on Flow'l suur ja lai. Festivalialalt alkoholi soetamise mõte kaob peast aga ilmselt üsna kiiresti, kui olete märganud, et hind õlle ja siidri järel viitab ligi kümnele eurole, seda vähemalt eelmise aasta kogemust arvesse võttes.

Vaata lisaks: www.flowfestival.com.

Saueaugu Teatritalu

Margus Kasterpalu eestvedamisel on Tallinnast 80 kilomeetri kaugusel Ohtla külas asuv Saueaugu talu juba 2001. aastast alates teatritalu staatust omanud ning igal suvel kunagise vasikalauda uksed kõigile teatrisõpradele valla löönud. Kuigi Ohtla küla puhul on tegemist eheda perifeeriaga, meelitab Saueaugu igal aastal nii palju inimesi kultuuri nautlema ja Eestimaa külateedel ekslema, et heinalõhnaline saal on täidetud pea igal etendusel. Sellel suvel toob teatritalu meieni kaks lavastust: MTÜ Neljas Sein toodetud kriminaalse maiguga tüki „Tere õhtust, Léon!" ning Aleksander Eelmaa lavastatud „Tasandikkude helinad", mis võtab vaatluse alla eraldatuse ja armastuse temaatika ning on saanud palju plusspunkte nii kriitikutelt kui publikult. Lisaks võivad kõik külalised hetkeks linnainimese mentaliteedi nurka visata ja kasutada võimalust küüni kuhjatud heintesse sukelduda.

Vaata lisaks: saueaugu.festival.ee.

Rannakino

Filmigurmaanid, kel Pärnusse asja ja keda suvel popkornilõhnalisse kinosaali väga ei tõmba, võivad hõisata, sest 6. juunist kuni 2. septembrini on ühe osa Pärnu rannahoone territooriumist hõivanud Rannakino, kus võib end mõnusalt lamamistooli sättida ning vabas õhus head sööki ja külma õlut nautides filme vaadata. Rannakino programmist võib leida nii filmiklassika kullafondi kuuluvaid linateoseid, keelatud filme ning dokke kui ka friigi- ja kultusfilme, skandaalset filmikunsti ning värskelt valminud linateoseid. Peale selle on kinoseansside ajal avatud ka Rannakohvik, kust võib tellida rahakotti auku mitteuuristava hinna eest erinevaid koduseid küpsetisi, kohalikust toorainest valmistatud hõrgutisi või unustatud toite, mille Rannakohviku kokad on uuemasse võtmesse tuunitud.

Vaata lisaks: www.rannakino.ee.

Haapsalu graafilise disaini festival

Kelllel on Haapsalu poole asja, neil soovitame läbi astuda ka Linnagaleriist ja Kultuurikeskusest, kus 2. juunil startis Haapsalu graafilise disaini festival (HGDF 2012). Tõmbenumbrina saab kaeda ilmselt esmakordselt Eestis näitust „Moodne vene plakat", millele sekundeerib tribuutnäitus „Rodchenko 120", ning lisaks traditsiooniliselt festivaliprogrammi kuuluvat rahvusvahelist konkurss-näitust „Isikupära/Individuality '12", seekord teemal „Kosmos".

Näitus „Moodne vene plakat" on mahukas ülevaade Venemaa viimase viie aasta sotsiaal- ja kultuuriplakati paremikust. Enamik plakatiste on rahvusvaheliselt tunnustatud meistrid, kes on pälvinud ka järjepidevalt preemiaid üleilmsetel plakatiüritustel. Samas on huvitav jälgida plakatimõtte arengut ka esitletud plakatimeistrite õpilaste loomingus.

2011. aasta detsembris möödus 120 aastat kuulsa vene avangardisti ja maailma visuaalkultuuri arendaja ning disaineri Alexander Rodchenko sünnist. Soovist Rodchenko pärandit seoses juubeliga tänapäeva kontekstis mõtestada, korraldas graafilise disaini väljapaistev teoreetik Sergei Serov plakatiaktsiooni, milles kutsus osalema 20 Venemaa juhtivat kujundusgraafikut. Individuaalsetest, sügavalt isiklikku laadi väljendustest kujunes kollektiivne terviktegevus, loominguline foorum, visuaalne mõtisklus ja tänapäeva vene disaini meistrite dialoog ühega oma ajalooliste tegevusjuurte loojatest.

HGDFi näitus „Isikupära/Individuality" on kujunenud raudseks traditsiooniks. Konkurss-näitus annab aimu kujundusgraafika hoovustest ja disainerimõttest, samas jäädes delikaatselt autorikeskseks, väljendudes erinevates loometehnikates ja olles nooremale põlvkonnale esimeseks avalikuks tribüüniks. Teema „Kosmos" sunnib pilku taevasse viskama. Vägisi kipuvad huulile küsimused meie eksistentsist. Kosmos on nii maailmaruumi hõlmamises kui inimputuka siseheitluses. Kogu seda nähtust üritavad tuua vabakäsitluses teieni eri põlvkondadest ja rahvustest graafilised disainerid.

Näitused jäävad avatuks 3. juulini 2012. Haapsalu Linnagalerii on avatud K–P 12.00–18.00.

Flow 2011, foto: Renee Altrov

DAS KAPITAL TAHAB USKUDA PAREMASSE MAAILMA

Küsis Marje Ingel

Vaatamata oma nimele, mis paljudele inimestele toob meelde aastakümneid mööda Euroopat luusinud ja palju kurja teinud kommunismitondi, on Das Kapital väga demokraatlik bänd. Nad kinnitavad, et tegu pole ei Daniel Erdmann Trio, Hasse Poulsen Trio ega Edward Perraud Trioga, vaid ansambliga, kus kõike otsustatakse koos.

Kümme aastat tegutsenud trio alustas kunagi trummar Edward Perraud' keldris ja mängis vaba improvisatsioonilist muusikat. Viimased kolm aastat ollakse pühendunud saksa helilooja Hanns Eisleri loomingule, millega on salvestatud kaks heliplaati, sama kavaga esineti ka tänavusel Jazzkaarel. Enne kontserti ajasin juttu trio kahe liikme, kitarrist Hasse Poulseni ja löökpillimängija Edward Perraud'ga. (Lisaks neile kuulub ansamblisse veel saksofonist Daniel Erdmann.)

Palun rääkige oma ansambli nimest. Mis kapital see on, millele te oma nimes viitate, on see raha, ressursid või on see Karl Marxi „Kapital"?

Hasse Poulsen: See on teie, kuulajate, otsustada.

Nii et teie ei anna nimele mingeid tähendusi?

H.P.: Ei, meil on nimi! Näiteks minu nimi on Hasse. Hasse tähendab saksa keeles vihkamist, nii et sakslasele tähendab see vihkamist, aga rootslasele nime, nagu Hans. Sama lugu on Das Kapitaliga. Edward võiks olla inglise kuningas, aga ta pole seda. Kunstis tuleb interpreteerida, meie ei anna selgitusi.

Edward Perraud: Ma arvan, et heal nimel on tuhat tähendust. See on sama, nagu te palunuks Picassol üht tema maali selgitada. Tõlgendusi on sama palju kui inimesi, kes seda maali vaatavad.

Das Kapital moodustus ajal, kui maailm oli kriisis, pärast 2001. aasta 11. septembrit. Praegu kogeme me üht suurimat euroraha kriisi ja maailma majanduskriisi ja oleme minu meelest keset kogu seda „Das Kapitali". Ja mulle meeldib „Das Kapitali" kõla.

H.P.: Asi on ka selles, et muusika pole ju poliitiline.

E.P.: Jah, tal on õigus. Sellega on nii, nagu Stravinski ütles: „Muusika ei väljenda midagi, need on lihtsalt helid, puhas füüsika." Mõistagi on muusikud muusikaga vahetult seotud, niisiis... Loomulikult on meil mingi taust ja me kanname oma teadmisi edasi ning püüame õppida nii palju kui võimalik, et saada inspiratsiooni erinevatest kunstiliikidest. Aga teatud mõttes me lihtsalt ei teagi, mis on muusika. Me tegeleme helidega, püüame neisse mingeid tähendusi panna, aga me ei tea päriselt. Te võite meid laval näha ja kui pärast kuulate kontserdi CD-d, siis on need kaks täiesti vastandlikku asja, kuigi muusika on sama. Omal moel oleme me nagu muusika väljendused, püüdes olla ühenduses, püüdes olla õnnelikud. See on veidi teatri moodi.

Sel juhul on teie nimi mõneti eksitav!

H.P.: Sugugi mitte. Muusika pole poliitiline, muusika on lihtsalt helid, muusika on esteetiline. Aga meie kui inimolendid oleme osa ühiskonnast ja seda ühiskonda räsivad liberalism, kapitalism, mis iganes, isegi totalitarism, majanduslik totalitarism. „Das Kapital" on üks analüüs, mis kirjutati peaaegu 150 aastat tagasi. Ainuüksi selle nime kasutuselevõtmine annab meie tegemistele kogu kunstilise ja poliitilise traditsiooni konteksti. See on *jazz*-muusika puhul väga tähtis, sest *jazz* – või mis tahes kunsti vorm – on alati väga lähedalt seotud poliitiliste liikumistega. Juba üksnes oma nimega saame elustada selle traditsiooni.

Te püüate väita, ja ma nõustun teiega, et muusika on mittepoliitiline, aga samas mängite te väga poliitilise helilooja Hanns Eisleri selge suunitlusega teoseid. See on ju väga suur vastuolu!

H.P.: Kunstis rajaneb kõik paradoksil. Madalaimal tasandil on asjad väga lihtsad – see on telefon, see on laud. Teistel kõrgematel tasanditel on asjadel lisatähendused ja kunsti tasandil on see paradoks. Alati on see miski ja selle vastand. Niisiis, kui ütleme, et muusika ise pole poliitiline, teame me ometi, et muusikat on poliitika teenistuses kasutatud. Muusika on väga tõhus moodus puudutada ja käivitada emotsioone, aga kui tegu on marsirütmiga, siis ei tähenda see, et nüüd sa pead minema välja kedagi tapma, seal ei ole sellist sõnumit, see on lihtsalt 4/4 taktimõõt. Aga seda on niiviisi kasutatud: „Pange see marss mängima ja lähme tapame leedukaid või soomlasi või venelasi või teisi naabreid, kes teie ümber on." Ja nii edasi. Aga tegelikult on see vaid muusika.

E.P.: See on seotud tekstiga. Eisleril olid need ju laulud. Ja minu arust, kui tekst on mängus, siis pole see enam lihtsalt muusika.

H.P.: See on kontseptsioon.

E.P.: Jah, see on kontseptsioon. Kui te annaksite meie plaate kuulata inimestele Aafrikas, no näiteks pügmeedele, siis ei ütleks nad: „Oojaa, see on rahvaste solidaarsusest!" Nad ei ütleks midagi. See on kultuuri küsimus. Niisiis muusika on poliitikast täiesti lahus, kuigi aitab levitada teatud poliitilist või mis tahes sõnumit. Aga heli on ikkagi ainult heli.

H.P.: Hanns Eisler on tuntud kui Saksa Demokraatliku Vabariigi hümni ja propagandamuusika autor. Olen kindel, et neis maades, mis olid allutatud nõukogude ülemvõimule, seostatakse teda täielikult tolle perioodi ja nende kogemustega. Aga samas oli tema ja ilmselt paljude teiste inimeste põhjuseks uskuda vasakpoolsusse ja saada ära kasutatud selle nõukogude türannia poolt idealism, usk parema maailma võimalikkusse. Seetõttu muutuski ta tööriistaks nõukogude võimu käes. Ma arvan, et see on paljudel juhtudel nii olnud. Olles avangardmuusika looja, püüdis Eisler luua muusikat rahva heaks, kirjutada head muusikat, mis oleks paljudele mõistetav. Ja sealjuures oli ta ise väga vasakpoolne, nagu seda on paljud meist. Soov muuta maailma paremaks on ju täiesti loomulik.

Meie jaoks oli huvitav püüda heita kõrvale kogu see türannia karkass tema muusika ümber ja öelda: „Me mängime seda muusikat, sest too unistus paremast maailmast on ilus ja õige." Maailm saab olla parem ja muusika saab olla parem. Muusika saab olla elus, see võib olla suhtlemine ja me saame selles maailmas olla üheskoos. Kõik need ideaalid kuuluvad kokku. Ja mina mängin seda lihtsalt kui muusikat, nagu see oleks näiteks Sonny Rollinsi kirjutatud. Mul on täitsa üksküik, kas Sonny Rollins või mõni teine on vabariiklane või usub vabariiklasi, ta teeb ikkagi ilusat muusikat. Keegi kolmas võib olla kas või paremäärmuslane või hoopis hull tüüp, aga teha ikkagi imelist muusikat.

Nii et asjad ei ole nii üheselt selged, neid ei saa nii otseselt omavahel seostada. Ma arvan, et me vabastame Eisleri muusika sellest taagast.

E.P.: Minu meelest kasutame me konteksti Eisleri ümber. Me kasutame ideed, utoopiat tollest ajast. Tal oli kummaline elu, ta pidi palju kordi pagema ühe või teise asja eest ja... Võib-olla oli ka tema muusika mingit sorti põgenemine?

Kas te pigem püüate vabastada Eisleri muusikat mis tahes kontekstist või püüate anda sellele uue konteksti?

H.P.: Ei, me heidame kõrvale türannia, et vabastada unistus!

Muusika pole niisiis täiesti abstraktne, vaid on ikkagi seotud mingi ideega?

H.P.: Muusika kui niisugune on abstraktne, aga me...

E.P.: ...kasutame ära konteksti.

H.P.: Me kasutame konteksti, et luua ruum muusika kuulamiseks. Me räägime kontserdi jooksul veidi helidest ja Eislerist ning loodame lisada kommentaare ja teha asju, mis tunduksid kaasaegsetena. Paljud probleemid, mille vastu tema, tema vend ja terve nende põlvkond võitlesid, on praegugi aktuaalsed: rassism, koloniseerimine, raha äärmuslik kontsentreeritus väheste rikaste kätte ja enamiku vaesus – kõik see on tänapäevalgi tuttav. Muidugi asetame me selle konteksti ja nende teemade inimestele pähe tagumise asemel mängime muusikat. Seepärast võibki öelda, et tähendus ei peitu muusikas endas, vaid selle annab humanistlik ja kunstiline kontekst.

E.P.: Õigupoolest mõtlen ma teie esimesele küsimusele ja mõistan nüüd, et nimi, mille me oma bändile valisime, mõjutab meid meie projektis.

H.P.: Loomulikult.

E.P.: Kindlapeale! See on tõesti huvitav, ja me pole kunagi varem sellest rääkinud. Näiteks, Daniel pakkus välja idee mängida Eisleri muusikat. Võib-olla oli tal see mõte juba ammu, aga võib-olla tekkis see idee just sellepärast, et meie nimeks on Das Kapital?

H.P.: Ilmselgelt.

E.P.: Jah, tagantjärele tundub see loogiline. Nii et see nimi on nagu säde, millest on tuli süttinud ja liikvele läinud.

H.P.: See mõjutab ka teisi inimesi, sest tänavu osalesime me uues kontserdiprojektis, kuhu oli kaasatud üks prantsuse laulja ja 40 last. Meil paluti teha uus poliitiline programm, selle pealkiri oli „Hümn demokraatiale".

Samuti on meil palutud esineda Hanns Eisleri lugudega meie endi seades koos 100-liikmelise orkestriga, kus meie oleme olnud solistideks. Jällegi seostub see meie nimega, sest esinemispaigaks oli Volkshuis ehk rahvaste maja Gentis Belgias. Samuti osalesime filmiprojektis „Lenin On Tour". Niisiis saame pidevalt pakkumisi, mille idee seostub meie nimega, järelikult see tõesti mõjutab inimesi. Algul meeldib neile meie muusika, aga siis mõtlevad nad, mida selle kontekstiga peale hakata, ja see annab asjale teise perspektiivi.

Kui päris aus olla, siis tänapäeva muusikaelus ei piisa sellest, kui ütled: „Ma olen tõesti tark ja andekas muusik." See ei aita sul plaate müüa. Sinu tegemistega peab kaasnema mingi kontseptsioon, sest niivõrd palju on muusikuid ja niivõrd palju asju toimub kogu aeg igal pool, et kuidas muidu suudaks keegi selles tulvas midagi meelde jätta. Nii et see on meie pakend, meie identiteet.

Foto: Heiti Kruusmaa

Kui alustasime filmirežissöör Nicholas Humbertiga projekti „Wonderland", kus mängisime muusikat tema tehtud filmidele, siis arutasime temaga, kuidas taasavastada vasakpoolsust. Kuidas leida uuesti vasakpoolsuse unistus paremast maailmast, maailmast, kus kõik on võrdsed? Mitte et kõik oleksid ühesugused, vaid et igaüht koheldaks väärtusliku üksikisikuna. Ja seda on väga raske teha, sest kogu selle ideaali on endasse imenud ja pahupidi pööranud kommunismi ja diktatuuri traditsioon. Kuidas seda siis teha?

Viimasel ajal on asjad siiski muutuma hakanud. Prantsusmaal ja Hispaanias on tekkinud mitmeid liikumisi, USAs on „Occupy Wall Street" jne. Olgu, kui me juba oleme 99%, muutkem see 100-ks, pole mingit põhjust lasta mingil oligarhial või niinimetatud kapitalismi „poliitbürool" kõige selle tipus valitseda.

Me pole selles mõttes endiselt poliitilised, aga kuidas taaselustada seda unistust? Analoogne mõte oli ka tolle demokraatia-kontserdi taga, mida ma mainisin. Miks keegi ei kirjuta luuletusi demokraatiast? Sellest on väga vähe luulet kirjutatud, ometigi on demokraatia mõte üks õilsamaid ja ilusamaid inimkonna ajaloos: et me otsustame kõike koos, mitte ei otsusta üksainus. Ja see toob meid liidri küsimuse juurde – me ei vaja füürerit!

See on just see, mida muusika saaks teha: äratada inimestes emotsioone. Inimesed on suutelised kirjutama tonnide kaupa laule, et saata inimesi teiste vastu sõtta või panna neid teisi inimesi vihkama. „We Are the Champions" ja muu säärane – on hirmus, missuguseid emotsioone võib nii esile kutsuda! Miks ei võiks me äratada positiivseid emotsioone? Kas me ei võiks lisada emotsioonidega kaalu demokraatia ideele või inimsuse ideele ja nii edasi.

Meile on oluline mängida lihtsalt head muusikat, aga me kasutame oma nime ja Eisleri ning teiste ideid konteksti säilitamiseks. Kohtume inimestega igal pool ja mängime muusikat traditsioonis, mis on ühtaegu väga ilus ja väga habras.

Te mainisite, et kui minna Eisleri muusikal põhineva kavaga näiteks Euroopast väljapoole, siis ei tunta enam ära sellega kaasnevaid kontekste. Kui palju te olete selle projektiga reisinud?

E.P.: Oleme käinud Kasahstanis, Kõrgõzstanis, Sarajevos, Šotimaal, Soomes, Norras, Rootsis. Oleme mänginud ka Venemaal Moskvas.

H.P.: Ida- ja Lääne-Saksamaal, Šveitsis, Portugalis... Me oleme selle kavaga palju ringi rännanud.

Kas te ise olete jälginud ka erinevaid reaktsioone publikus? Kui te olite mõnes postsotsialistlikus riigis, kas see äratundmine oli kuulajaskonnas kohe märgatav, et „ahhaa, see on ju s e e muusika!"?

H.P.: Jah, sest me puudutame tabusid, teemasid, mis nüüd on lubatud. Ma arvan, et see ongi üks neist asjadest, mida kunst peaks tegema – puudutama ja avama tabusid: „Vaadakem seda! Uurigem, mõistkem." Näiteks kui mängime „Internatsionaali" (laulab meloodiat). Loomulikult võib see olla raske, kui ollakse näinud sõdureid sealt läbi marssimas... Aga enne, kui sellest sai diktatuuri hümn, oli sama laul ju hoopis rahvusvaheline tööliste hümn: „Olgem ühtsed ja toetagem üksteist rahvusvaheliselt." Veel hiljuti, enne ülemaailmset kriisi, ei tohtinud neist asjust üldse rääkida! Nüüd äkki on need teemad hakanud uuesti üles kerkima ja inimesed mõistavad: „Oi, me oleme teel uue Nõukogude Liidu poole, ainult et teise nime all!" Niisuguseid reaktsioone tekitab meie muusika. See on päris kummaline. Ilmselt puudutame me midagi väga sügavat.

Kui te külastasite vähem demokraatlikke riike, kas te tajusite ka mingit vastupanu sellisele muusika ümbermõtestamisele, unelma vabastamisele?

H.P.: Ei, ei mingit vastasseisu ega probleeme.

E.P.: Sel aastal läheme sama kavaga Marokosse. Ma arvan, et sealsete inimeste jaoks on see ükspuha, mida me mängime. Kui me mängiksime Leipzigis, siis oleks sellel tohutu tähendus, aga kui me mängime Marokos, siis on see lihtsalt muusika. Võib-olla keegi publikust teab neid lugusid ja tunneb need ära, aga kui me mängime, siis oleme täienisti muusika sees või selle hetke sees, keset seda hetke, milles muusika sünnib. Me oleme elus ainult praeguses hetkes ja muusika sünnib sellest praegusest.

H.P.: Jah, *jazz* on pärit praegusest, eriti kui improviseeritakse.

E.P.: Ja see praegu, mil me oleme siin – minu arvates pole see vähem tähtis kui see praegu, mil me oleme laval. Sest meil on alati ainult praegu. Nii et me ei tunne elu (naerab). Me tunneme ainult seda praegust, mis meil pidevalt käest libiseb. Aga aeg-ajalt oleme me koos olles tõeliselt koos ja me ütleme: „See praegu võib olla hinnaline." Me püüame kohale kutsuda inspiratsiooni ja olla ühenduses üksteisega ning publikuga.

TOP 10

VÄLJASÕIT ROHELISSE

Mai alguses andis kohalik plaadifirma Onesense Music välja bändi Väljasõit Rohelisse EP „Külastus", mis on ilmselgelt teekond kuhugi – täis muusikat ja mõtisklusi. Kuna muusika pole ainuke, mis mõjutab – mõjutavad ka raamatud, filmid, disain, mets ja meri, söök –, ja muusikat ei pea alati muusika kaudu kirjeldama („Väljasõit Rohelisse: peaks koos bändi tegema, ah?", EPL, 8. juuni 2012), siis palusime Lauril, Martinil, Eikol, Kerstenil ja Maritil koostada 10 rohelist sihtpunkti, kuhu tasuks käesoleval suvel välja sõita, et end laadida.

1. 59°32'46"N 24°40'9"E
2. „Ei hõbepajust ma mööduda saand..." – Aleksander Suuman lugemas oma luuletusi. Võib olla inspiratsiooniks ka paljudele teistele väljasõitudele. Kuulata saab aadressil arhiiv.err.ee.
3. Kruusateeäärsed metsmaasikavälud Vormsil – nii palju ilu ja magusat maitset.
4. Hommikune Tallinna vanalinn – kui teised alles magavad ja kiviseinad on kastest higised. Mine värskena voodist, mitte väsinuna otse peolt.
5. Kodu – eriti siis, kui oled pikalt kuskil väljas sõidus olnud.
6. Vahelduseks tuleks lihtsalt minna (360 kraadi maa alla või maa peale?). Kindlasse punkti liikudes võib nii mõndagi märkamata jääda, kuid sihituses on iga hetk sihiks iseeneses.
7. Ohjeldamatu lingilt lingile klõpsimise inspiratsioonireis veebis. Stardipakuks võiks olla näiteks Space Collective'i galerii spacecollective.org/gallery või brainpickings.org.
8. Jürgen Rooste „Kuidas tappa laulurästikut" – ehe eesti bluusluule. Siiras ja mänglev.
9. Balti jaam – inimeste paabel, vana kraam ja uued juurviljad turul, õine dolma gruusia puhvetis.
10. Retk muusikasse – mitte söögi alla või söögi peale, mitte peol või töö kõrvale. Mitte küsida, mis muusikal on anda, vaid mida sul. Ainult sinu jäägitu tähelepanu.

DJ-ANKEET

Foto: Mardi Facebook

Mart Juur

DJ-debüüt: Tantsuks mängisin esimest korda 2000ndate alguses. Kellelgi tuli pähe kutsuda mind Kuku klubisse ühe filmi aftekale diskot tegema. Olin elus paar korda varem põgusalt pulti katsuda saanud. Peo esimeses faasis kulus praktiliselt kogu energia tehnikaga tutvumisele, mingil hetkel sain mahti ringi vaadata, siis selgus, et käib õudne mürgel ja inimesed tantsivad laudade peal. Pärast tulid Kuku töötajad veel ütlema, et nii toredat muusikat pole nad siin majas ammu kuulnud. See kogemus innustas ja andis julgust edaspidigi proovida.

Muusikas oluline: Mängin asju, mis mulle endale väga meeldivad. Et oleks fanki ja erutav ja lõbus. Ei usu, et inimesed minu peole uut muusikat kuulama tulevad, pigem tahavad nad tuttavas atmosfääris möllata ja laamendada.

Muusikas ebaoluline: Pole oluline, mis on hetkel moes ja mida ütleb hea maitse.

Mida mängin: Minu eeskava võiks vist iseloomustada kui segu stripi- ja geiklubis kõlavast muusikast, kusjuures tugev rahvaliku eesti peo element on samuti alati sees.

Eredamad mängumälestused: Suurt rõõmu teeb, kui näen peo alguses soliidselt riietatud inimesi väärikalt käitumas, aga paar tundi hiljem on meestel ülikonnad läbi higistatud ja naistel soengud sassis ning kleidid kortsus. Vanalinnas lõpevad peod tavaliselt politsei saabumisega. Väga lahe kogemus oli kevadel, kui kutsuti mängima peole Telliskivi keskuses, kus pidid olema puha eesti heliloojad. Ainus, kes heliloojaks kvalifitseerus, oli Lauri Saatpalu, temaga tegime väljas suitsu. Jaan Räätsa ega Arvo Pärti polnud kuskil näha, Kõmmari tuli hiljem, kui olin juba lõpetanud. Enne mind mängis obskuurne elektroonika, inimesed ei osanud reageerida, istusid piinatud nägudega ja ootasid, millal tantsima saab hakata. Ma siis lõin oma registrid lahti ja kõik oli väga tore, tantsiti laudadel ja aknalaudadel ja üldse igal pool, aga hiljem sain lugeda Rada7-st kurtmist, et Mart Juure lärmakas disko summutas kõrvalsaalis toimunud noore folktrooniku esinemise. Mul hakkas tagantjärele sellest noorest muusikust päris kahju.

Tehnilist: Mängin CDsid, kõrvaklappe ei kasuta, ei miksi ega skrätši. Tehnika pärast pole mõtet pingutada.

Nõuanne: Mis nõu ma ikka anda oskan. Võin oma kogemustest rääkida. Ei viitsi mängimas käia klubides, kus inimesed peavad ostma pileti ja jookide eest maksma. Rahakulu ja vajadus naisi või mehi lantida ei loo head atmosfääri, palju rahutust on õhus. Pealegi need klubiasjad käivad ju hommikuni. Mängin era- ja firmapidudel ja erilistel üritustel, need algavad normaalsel ajal, inimesed tunnevad üksteist, alkohol voolab tasuta ja meeleolu on rõõmus. Ennu Rattal käin muidugi alati, aga see on hoopis teine asi, ma olen neil nagu maskott või audiskor juba.

Viis klassikut: Lipps Inc. „Funkytown", Laine „Hoogsas rütmis", Rick James „Super Freak", Nemo „Lohutuseks ümber maailma", Bon Jovi „It's My Life".

Viis hetkekummitajat: Billy Joel „Uptown Girl", Shakira „Hips Don't Lie", Dschinghis Khan „Moskau", Three Degrees „The Runner", Artur Rinne „Kord mind pulma kutsuti".

Lõppsõna: Tegelikult päris üllatav, et veel vanuigi tekkis soliidne diskoripraksis. Tore on plaatidega väljas käia, jagada ja saada energiat, mida kordaläinud tantsupidu asjaosalistele pakub. Need on minu isiklikud rokenrollihetked ja see meeldib mulle väga.

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Lone – Galaxy Garden
(R&S, 2012)

Kuulas: Triin Niinemets

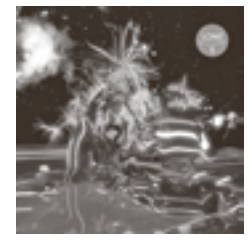

Iga suvega kaasnevad ikka omad lood. Lugu diskol higistamiseks või kalliga põõsa all pikutamiseks. Igatahes täidab antud juhul seda rolli edukalt Lone'i uus album „Galaxy Garden", mis on Suurbritanniast pärit produtsendile juba viies ja sisaldab endas nii mõndagi. Albumi intrigeeriv nimi koos lugude endi nimedega annab võimaluse galaktika aeda jalutama minna.

Esmasel kuulamisel moodustasid kõik Lone'ile omased sündid ja trummid ühtlase helijoa. Album on suhteliselt sisutihe, koosnedes kaheteistkümnest loost, mistõttu jäid selle magusa muusikamoosi seest mõtteisse keerlema maksimaalselt neli lugu. Vahest mängib siin rolli tema väljakujunenud käekiri, mis ei pane enam küll niivõrd ohhetama, kui pigem kvaliteeti jälgima.

Üldiselt rääkides pakatab „Galaxy Garden" mineviku mõjutustest, tuues kuulajani mälestusi varasest 90ndate *house*-muusikast ja samas ka Detroiti teknost. Mõistagi tabasin end albumit kuulates mõtteilt, kuidas üks või teine element on omane ka mõnele muule päevakorras olevale produtsendile, aga eks muusikaga ole niisamuti nagu moega, et mõne aja möödudes tulevad vanad tuuled tagasi ja muusikamehed on neist ühtmoodi organiseeritult rabatud.

Marten Kuningas – Janu
(Morss Records, 2012)

Kuulas: Madis Nestor

See oli päris ootamatu, kui kolm aastat tagasi noormees Marten Eesti superstaarisaadet vaieldamatult parima ja samas julge lugudevalikuga kirgastas, hoides oma pöidlahoidjaid ärevuses ja varmana telefonihääletusel oma sõrmedele nädalast nädalasse tuld andma. Eks oli ka neid, kes soovitasid suisa avalikult kõiketeadjatena Martenil laulmise pooleli jätta, et säiliks nende kõrvakuulmine ja huvi hea muusikalise esituse vastu. Ja nagu ikka iga tõsieluseriaaliga kaasas käiv kollase ajakirjanduse huvi: kus tangib, kus pargib, kus sööb ja kellega. Täna on jälle „toimetustes" saginat, sest käib Marten Kuninga debüütalbumi „Janu" dešifreerimine.

„Janu" on *veni, vidi, vici* stiilis ninanips noormehelt, kes on aastate jooksul mehistunud ja hästi laagerdunud. Inspiratsiooniks armastus oma tõusude ja mõõnadega. Siin on elumere lainetel seilavat *chill rock*'i, mille eneseiroonia paneb sõbramehele käega õlale patsutama, et pole see elu nii jube ühti. Siin on tänaseks päevaks juba eesti popmuusika austajatel silma märjaks võtnud suitsune armuvalu-pophümn. Siin on päästerõngas neile, kelle keelekasutuses on tänini üheselt seletamatu sõna „baleaariline", kui mängima hakkab käesoleva albumi jäägitu lemmik „Tuul on pöördunud", mis peagi suve *playlist*'e koostavate melomantikute valikus platseerub. Emad-isad, siin on teie oma Eesti Chris Rea! Teatud paralleeli võib tuua ka ühe teise Chrisiga, kes supermodelliga vahuses vees sensuaalselt vallatles. Ainuke vahe on see, et Marten ei hala, ei nukrutse, vaid võtab elu keerdkäigud vastu sirge seljaga. Eks oma osa toetusest ja „mehistumisest" langeb kaasprodutsendi Sten Sheripovi õlule, kelle kogemust ja popmuusika head viimast lihvi on tunda.

Minu janu sai igal juhul selles osas kustutatud, et Marten paneb suviste albumite hulka tõelise lembemasina, millega mõõdetakse meremiile ja kilomeetreid päikselisel Eestimaal. Ja kes teab, kui paljud südamed saavad nende sõnadega purustatud.

Välja tooksingi siis neli lugu: esiteks diskotrenni sõpradele pakub meelehead „Crystal Caverns 1991", mis on suhteliselt mehine pala ning mille taga on hoogsalt sünti taotud ja vaeva nähtud; selle otsa on värskendav kuulata lugu nimega „Lying in the Reeds", mis on jällegi nii Lone, kui Lone saab olla – kristalne ja samas ei puudu ka erinevad ja kõikvõimalikud löökpillid.

Kõlama jäi ka „Spirals", kus vokaali eest vastutab Anneka. Kui üldiselt on tegu jõulise ja kõige paremas mõttes veidi väsitava albumiga, siis see lugu mõjub rahustavalt ja pakub vaheldust Lone'i loodud muusikalisele sillerdusele ja särale.

Minu kui äärmiselt subjektiivse kuulaja kõige armsamaks looks on albumi esmakordsest kuulamisest saati „As a Child", kus on oma sõna sekka öelda ka Machinedrumil. See on nii kerge ja muretu, kuid samal ajal kumiseb kauguses sume bass. Just selline lugu, millega koos olles ainult see hetk loebki. Soovitan soojalt kordusele unustada! Järgmisel talvel hakkab see lugu loodetavasti jääd murdma ja lund sulatama.

„Ma tahtsin, et kõik oleks nii värviline kui võimalik," on Lone ise öelnud. Kahtlemata on „Galaxy Gardeni" näol tegu äärmiselt värvilise teosega, mis nõuab kuulajalt teatavat võimekust või pealehakkamist, et sellesse ära ei upuks. Mõistagi ei saa miski kõigile ühtmoodi korda minna ja kvaliteedile panustades ei ole see ka eesmärk omaette. Antud albumi puhul Lone arendab ja lihvib talle omast stiili, andes kuulajale suurepärase võimaluse fantaseerida ja oma muusikast midagi fantastilist ammutada.

Vaiko Eplik – Varielu
(Mortimer Snerd Records, 2012)

Kuulas: Marek Unt

Mõneti on Vaiko Epliku uuele albumile hinnangu andmine eesti muusikaarmastaja jaoks häbematu ja ebamugav – nagu sunniks keegi sind kritiseerima vanaema pannkooke või valima, kas sulle meeldib rohkem ema või isa. Psühholoogid soovitavad tundliku tagasiside andmisel võileivameetodit – esmalt kiida, seejärel sarja, lõpeta aga taas õlalepatsutusega.

„Varielu" kiita on lihtne, sest plaat avab ennast esimesel kuulamisel – meloodiad ja harmooniad on tuttavlikud, kui mitte Epliku enda loomingust, siis popajaloo parimatest paladest. Pisut liialdades võib öelda, et kui „Varielu" järel biitlite „Revolver" mängima hakkab, ei pane üleminekut tähelegi. Paralleeli Liverpooli legendidega tõmbab ka õõnsa *reverb*'iga lauldud „Ajakaja", mis toob kõlaliselt meelde Plastic Ono Bandi loo „Mother".

Palades, nagu „Homne päev", on tunda pingutusetust – ja mida muud võikski oodata lühikese aja jooksul kuuendat plaati välja andvalt muusikult. Teisalt sunnib album ehk petuma neid, kes tahaksid näha Eplikut eksperimenteerimas. Väljapaistvalt eristuvaks katsetuseks on „Tavaline päev" oma katkiste *RnB*-rütmidega. Muus osas eristab plaati aga silmatorkav lihtsus, sirgjoonelisus ja see *instant appeal*, mis paneb mobiilioperaatori Epliku meloodiat samastumiseks valima.

Andres Ehini luulel on albumil eriline koht. Tema tekstile sünnib ka üks albumi kõige ilusamaid ja (taas) lihtsamaid lugusid, bluusilik „Varielu". Samas ei jää Epliku enda luule sugugi „Varielu" varju – „Soorebaste" hüpnootiline mantra meenutab oma mängulisuses Artur Alliksaart ning on aknaks Epliku muinasmaailma, kust pärinevad teismelised libahundid, saabastega kassid ja marsitulnukad.

Oma kontsentreerituses võiks „Varielu" olla vabalt ka Vaiko Epliku *best of*. Niivõrd virtuoosselt mängib ta kuulajale omaseks saanud teemadega, et kriitikavõileiva keskmine osa jääb imeõhukeseks – plaadiarvustusest saab kohtumine vana sõbraga, kelle soojast, ehkki kuskil kauges ja muinasjutulises maailmas ekslevast naeratusest näed, et täna tuleb siiski üks ilus päev.

The Asteroids Galaxy Tour – Out of Frequency
(BMG, 2012)

Kuulas: Berk Vaher

Taani neosoul-gängi põhitrump on laulja Mette Lindberg – näeb välja nagu noor Nancy Sinatra, toob kuuldavale Cyndi Lauperi heeliumkräunatusi ja on üleüldse sire nugis. Aga kuigi nad debüteerisid juba neli aastat tagasi (ja esimene laiv oli kohe Amy Winehouse'i soojendus), jõudsid nad mu radarile alles mullu, kui armusin ära nende singlisse „Heart Attack" – käredalt ja efektitsevalt tahmaspäi kihutamist ja lustilist elupõletamist ülistav süüdimatu *bubblegum,* mis käib täiega närvidele ja vallutab jäägitult, just nagu hea popp peabki. Album tuleb ka tuliselt, kõike on jumalikult liiga palju – bondipaatost, teini-psühhedeeliat, *secondhand*-glämmi... Kui nimilugu algabki mõne ammuse Catatonia plaadilt väljapudenenud britpop-tammumisena, siis trollietenduslik refrään, *vintage*-sünt ja vahele pluterdav flööt jõuavad sellest teha midagi hoopis teist, kolmandat ja neljandat. Ja niipea kui Mette kime näugumine jõuab väsitama hakata, kukub ta torudepadrikus huilgama kui tont Uugu või Siouxsie Sioux („Cloak & Dagger"). Teist päris „Heart Attacki" kubatuuriga hitti siin siiski pole, kuigi nihkega moedemmide lemmikuks saada võiv „Suburban Space Invader" taarutab päris lähedale – aga plaadi teises pooles saab taolist *midtempo*'t siiski paljuvõitu. Lõpp läheb kiiremaks, aga ikka jääb tunne, et album on tiba liiga pikk – täitsa rabav, kui selgub, et tegelikult vaid paar minutit üle kolmveerandi tunni! Vahest jäi neil ikka mõni idee järje tarvis ka. Ja laivis tahaks neid kuulda ja näha.

Erinevad esitajad – Made in Iceland V
(IMX, 2012)

Kuulas: Berk Vaher

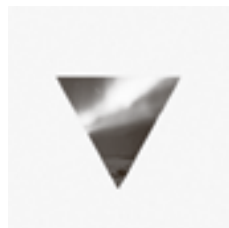

Island on teadagi hipsterite Havai, seal on kõik väga tüüne, eriti musoon. Seda kinnitab ka Iceland Music Exporti väljastatud kogumik, millel võib ettearvatavalt, kuid ikkagi küllalt nauditavalt, kuulda nii hillitsetult iluskurba kammerpoppi, kiiksuga eurolaule kui õpiku-*indie*'t ja tiba raskemat rokkigi. Rõhk on paari viimase aasta uustulnukatel – GusGus mõjub nende seas juba väärika veteranina. Ei saanud siit siiski ühtki säherdust elamuslaksu nagu lapsepõlvest peale mu päevi oma vikerviisidega kaunistanud Mezzofortest või Sugarcubesi „Birthday" esmakordsest kuulmisest-nägemisest (1989. aasta Eurovisioni – pea sama igava kui tänavune – vaheajal), aga väärt bändidest-artistidest neil seal puudust küll ei tule. Kiiksuga eurolaulud on need, mida (ja mille esitajaid) kuulaks ise teinekordki – ennekõike siis plaadi esimest kolmandikku lõpetavaid Retro Stefsoni („Qween"), Sykuri („Messy Hair") ja FM Belfasti („I Don't Want To Go To Sleep Either"). Aga lavaesinejana tundub jällegi ahvatlev Dead Skeletons oma *stoner*-psühhobilliga („Dead Mantra") – ja üks liige on neil Tom Waitsi teisik. Nimepreemia saab ansambel Vigri, kes esitab pealegi pala „Animals" (kuigi lugu ise on nii stereotüüpne, et mõjub peaaegu paroodiana – igatsev kõrge mehehääl ja mitmehäälne „aa-aa", klaver ja pasun). Aga taustainfost selgub, et nimi on saadud mitte kunagiselt olümpiaregati maskotilt, vaid viimaselt laevalt, millega bändijuhtidest vennakeste Pjeturssonide kaptenist vanaisa merd sõitis. No eks tore seegi. Et kokku siis selline igaühele-midagi-kogumik nagu riiklikud promopaketid ikka. Plaat on muide ka Soundcloudist kuulatav, artistitutvustustega ligipääs sellele on leheküljel www.icelandmusic.is/music/made-in-iceland/made-in-iceland-5.

Chalice – Lärmakas naabrimees
(Superbandiit Records, 2012)

Kuulas: Hanna-Stella Haaristo

Öeldakse küll, et parem karta kui kahetseda, aga tundub, et mu hirm Chalice'i uue albumi ees oli rumal. Hirmu süüdlased olid ühelt poolt mõned sõbrad, kes hoiatasid. Teisalt ka asjaolu, et minu jaoks jäid Chalice'i parimad palad 2005. aasta albumile. Selle kõige tulemusel tekkis kartus, et ega mulle ilmselt see uus kraam väga ei istu siis kah. Aga istub ja väga. Kuigi klaverile peenelt toetuv ja ooperiaariaid laulev Chalice on ka väga vahva, siis hoopis mõnu ja muigega elektroonilisi biite kruttivana on ta mu lemmik. Meenuvad ammused laivid Tartu klubides Tallinn ja Kellele Ei Meeldiks Johnny Depp?, kus laval vaid kavala näoga Jarek ja süntesaator ja mikrofon ja puldid ja masinad ja saalis kõigil tantsukingad higiselt pilli löömas. Just need erinevad elektroonilised katsetused (uuel albumil võib kuulda näiteks muuhulgas väga mõnusat haussi ja *dubstep*'i ja kosmilist *funk*'i) teevad lärmakast naabrimehest põneva ja ahvatleva peokaaslase. Muidugi ka vestluskaaslase, sest mahlakad ja humoorikad (ja ühiskonnakriitilised) igapäevaelu puudutavad tekstid on kindlasti tema juures hinnatud vooruseks. Just nagu ka Eplik ja Pehk ja Kuningas, aga Kasari trump minu kõrvus on kasutada kitarri asemel trummimasinaid ja süntekaid. Värske albumi taustu kuulates tekib paratamatult silme ette pilt, kuidas ta oma Kalamaja kodus suure muige ja õhinaga erinevaid biite (naljaga pooleks) kokku keevitab ja aeg-ajalt sõpradele helistab: „Haha, kuule, kuula seda nüüd!" Ja „Lärmaka naabrimehe" Chalice on ka lihtsalt nunnu. Ka see on paratamatus, kui sa juba teed õrna ja südantlõhestava laulu kiisudest.

Souleance – La Belle Vie
(First Word Records, 2012)

Kuulas: Peeter Ehala

Souleance on duo Prantsusmaalt, mille moodustab DJ Soulisti ja Fulgeance'i sümbioos souli, *funk*'i ja hiphopi radadel. Radarisse lendasid nad 2009. aastal oma imelise 7-tollisega „Le Plaisir", mille mu kõrvad sekundi pealt omaks võtsid. Tüübid käivad vanadelt plaatidelt pärit lõikudega nii naiivselt ümber, et peale naeratamise ja kaasa nõksutamise ei olegi tarvis midagi muud peale hakata. Reaalsuses on asi muidugi naiivsusest kaugel – DJ Soulist on Pariisis üks tuntumaid törnteibliste ja Fulgeance pikka aega stuudios sämplerit peksnud karvane koll, kes on arvatavasti ka natuke segane.
„La Belle Vie", mis tähendab tõlkes head/ilusat elu, on nende esimene album – see on loodud varjamata oma päritolu mustast muusikast ning on täidetud kõige ausama tantsumuusikaga. 18-st loost kümme on varem nelja vinüüli peale pressitud ja läbi müüdud – põhjusega!
Neid tüüpe ei huvita, mida keegi nende muusikast arvab, seetõttu on eriti raske konkreetseid lugusid välja tuua. Jääb mulje, et nad on loonud erinevateks olustikeks erinevat muusikat – mingist teekonnast ei saa antud juhul rääkida nagu mõne teise albumi puhul. Kui nüüd siiski poolkohustuslikus korras selle läbi ja lõhki ägeda plaadi pealt midagi esile tõsta, siis eelnimetet „Le Plaisiri" kuulamata jätmine on põhimõtteliselt kuritegu, see on *funk*'ist tehtud *funk* – mõne jaoks totrus, teise jaoks geniaalsus. Unelev „Passarinho" osutub hoopiski kommileti ääres jalgu trampivaks lapseks, kes oma jonni ei jäta, aga lõpuks siiski väsib... „Tryin" üritab matkida Motowni *sound*'i, mis sel ka õnnestub. Imeilus naisvokaal palub, et sa teda armastaksid, ja sul ei jää muud üle, kui seda teha.

c.o.u.g.h. (aka Gnahwal)

Millise loo peale sa ütlesid, et „vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha"?
Mõjutajaid oli loomulikult mitu. Eestist pean kindlasti mainima ära ki en ra loomingu, millega koos mina ja mu avatus elektroonilise muusika vastu kasvas. Aphex Twin on praeguseks üpris kuulsaks saanud ja iga teine pseudokuulsus ütleb, et on tema muusikast inspiratsiooni leidnud. See ei tee ta muusikat siiski minu jaoks halvemaks, usun, et olen videot loole „Windowlicker" üle viiekümne korra vähemalt näinud ja puberteedieas õpetas see mulle huvitava ülesehituse ja rütmide „murdmise" paljusid aspekte.
Oled viimase aasta-kahe jooksul väga erinäolist muusikat tootnud. Kas on mingi stiil, mida sa tahaksid katsetada, aga ei ole aukartusest seda veel teinud?
Paljud ütlevad, et eksperimenteerimine on neile tähtis. Minu jaoks tähendas eksperimenteerimine 6–7 aastat tagasi lihtsalt seda, kuidas üht lugu valmis saada. Stiili poolest meeldis siis hiphop ja instrumentaalide mõjuvõim hakkas üha selgemaks saama. Mööda ei läinud minust ka *dubstep* ega *post-dubstep*, kuid nüüd viimastel aastatel on huvi pakkunud *juke* ja *ambient dubtechno*, aga seda juba tempo poolest, mitte nii väga stiililiselt. Stiil tekib siis, kui mitmel lool või artistil on muusikas sarnased jooned, praeguseks tähendab eksperimenteerimine minu jaoks seda, et ma üritan neid sarnaseid jooni vältida.
Sa oled teatavasti BFMi helioperaatori eriala tudeng. Kas hea muusika on võimeline keskpärast filmi paremaks tegema?
Teoreetiliselt peaks bakalaureus olema helioperaatori eriala õppimine, mis tähendab peamiselt platsiheli salvestamist ja on muusikast üsna kaugel. Kuna kursuse filmide puhul jääb enamasti ka postproduktsioon tudengite teha, siis tuleb filmidele luua tihti lisaks ka huvitav, kuid samas loogiline helikeskkond. Platsihelist jääb enamasti vaid dialoog, kõik muud kuuldavad helid tuleb järgi teha. Seda teeb üldjuhul helirežissöör, kuid kasutatava muusika võib luua ka hoopis keegi teine. Ma ei saanud muusikat paljudesse kohtadesse õppima minna, sest ei oska solfi, aga praeguseks on hea meel, et valik sai filmikooli kasuks tehtud. Lisaks psühhoakustikale, ruumiakustikale ja teistele spetsiifilistele teadmistele õpib ka teistest filmiga tegelevatest valdkondadest palju, mida enda loomingus saab omakorda ära kasutada, ja ma arvan, et mitte ainult hea muusika, vaid ka hea helikujundus võib keskpärase filmi paremaks teha.
Kuidas hindad hetkeseisu eesti elektroonilise muusika maastikul?
Paljudel on raske leida oma kohta, kus mängida, või plaadifirmat, mille alt lugusid välja anda, kuid see on muutumas. Hea meel on leida end koos arukate teisitimõtlejatega, nüüd tuleb olla lihtsalt töökas ja sihikindel. Hea muusika ei tohiks jõuda ainult gurmaanideni. Kink Konk paneb mind oma familiaarsusega hetkeseisu eesti elektroonilise muusika maastikul alati kõrgemalt hindama.
Kui sul oleks võimalus koostööd teha ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Koostöö ei õnnestu kindlasti iga inimesega, sellepärast on raske öelda nime inimest tundmata. Jan Jelinek tundub piisavalt sõge, et temaga koos helirännakuid ette võtta. Saksa modulariprofessoritelt tahaks ka tarkust.
Nimeta mõned hetke lemmikartistid.
Välismaalt: Dorian Concepti uut materjali ootan, 2562, iTALtEK, Floating Points, Demdike Stare.
Mõned kodupoisid, kelle nimel tasuks silm peal hoida: Nebukat, Intermetric, I2_I2A, LU_NAR, Deyal, Espirit, Abstract Detail, Cadea, Quarah, Desertion, ЯVRS, Mava.

Küsis Madis Nestor

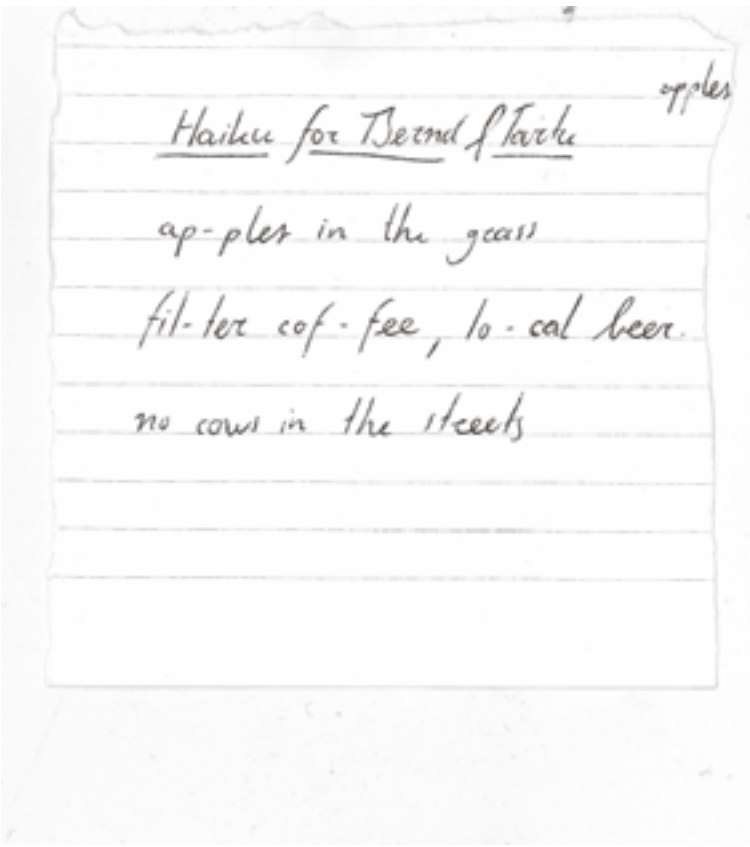

Selle Tartule pühendatud haiku autoriks on näitusel „Keeldumised" osalenud kunstnik Martijn in't Veld

ART IST KUKU NU UT – 2012. AASTA MENÜÜS ON...

Küsis Triin Tulgiste

Asjaosalised Kaisa Eiche ja Rael Artel avavad 06.09.–18.11.2012 Tartus toimuva ART IST KUKU NU UTi tagamaid.

ART IST KUKU NU UT on Tartu viimastel aastatel teravalt luubi alla võtnud, olete kaardistanud ja lahanud siinseid probleeme ja võimalusi ning neile ka erinevaid lahendusi pakkunud. Kas Tartu on ka sel festivalil teemaks või on aeg rääkida üldisemalt?

Kaisa Eiche: Oleme Raeliga siiani alati Tartust kui kontekstist lähtunud. 2010. aastal koostatud trükis „ART IST KUKU NU UT 2010. Tartu kaasaegse kunsti skeene subjektiivne uurimus ja lisad" oli olukorra kaardistamiseks, kus mitukümmend Tartuga seotud intellektuaali arutlesid selle linna potentsiaalikuse üle, pakkusid lahendusi, fantaseerisid, et mis kõik võiks olla ja juhtuda jne. 2011. aasta festival oli osaliselt kindlasti nendest vastustest lähtuv ja vastutulek publiku soovidele: staarkunstnikud, rahvusvahelised kontaktid, meedia tähelepanu jne.

Rael Artel: ART IST KUKU NU UT on ikkagi kokku pandud eksklusiivselt Tartu jaoks ja Tartust lähtudes. Tartu linn kui selline pole kunagi festivali teemaks olnud, küll aga on selles valitsev mentaalne ja kultuuriline atmosfäär olnud festivali sisuliselt käivitavaks päästikuks. Oma valikute kaudu soovime osaleda Tartu ja laiemalt Eesti jaoks aktuaalsetes diskussioonides, reageerida ja kritiseerida domineerivat mentaalsust, seada küsimärgi alla iseenesestmõistetavusi ning omalt poolt mingeid lahendusi ja vestlusteemasid välja pakkuda. Üldisemaks festival kindlasti ei lähe, pigem on fookuspunktid veidi ümber kalibreeritud ja tähelepanu keskmes on teistsugused küsimused. Aga ikka räägime kaasaegsest kunstist ja teeme seda näituse formaadi ja kataloogi kaudu.

Kas Tartu kui kunstikeskkonna probleemid on selle paari aastaga kuidagi muutunud?

K.E.: Ei, igatahes mitte festivalist lähtuvalt. Mulle tundub, et oleme festivalina ikkagi kommunikatsioonifaasis, kus saadame välja teateid, aga tagasisidet napib, sisulist dialoogi ei ole tekkinud. Siinsetel institutsioonidel on pigem eksistentsiaalsed probleemid, käib loterii ja ennustamine, kes pannakse aasta lõpuks kinni ja kes ei panda. Sellises situatsioonis on ehk väga raske mingitele tulevikuperspektiividele mõtelda. Samas on nende institutsioonide mõtteviis „nii on ju kogu aeg olnud" sellises olukorras pigem piduriks. Festival asetseb minu meelest heal positsioonil, kus oleme vabamad samasid probleeme kõnetama ja kritiseerima, kuid mingilt kolmandalt-neljandalt positsioonilt otsese tule alt väljas olles.

R.A.: See on nüüd täpselt selline küsimus, et kui ma vastan „ei", siis justkui kuulutan oma senise tegevuse mõttetuks, kui „jah", siis peaksin tooma välja konkreetsed punktid, mis siis täpselt muutunud on. Ma pole kindel, kas kaks kunstisündmust suudavad hoobilt skeenet, mida on aastakümnete jooksul kujundatud ja mis ise eriti muutumisest huvitatud pole, kuidagi väga radikaalselt mõjutada. Küll aga arvan, et (kunsti)nähtustel on oma *afterlife*, ja see mõju või muutus võib avalduda hoopis palju hiljem ja ootamatul moel. Aga mõned muutused on toimunud küll – kui 2010. aastal rabelesime Kaisaga kahekesi Y galerii keldris, siis tänaseks on meile tekkinud palju toredaid partnereid ja abilisi, kes tahavad sellesse festivali panustada ja meiega koos mõelda ja töötada. Minu arust on see positiivne nähtus, sest tähelepanuväärne üritus ei saa olla kahe inimese põlve otsas tehtud asi, see on kollektiivne pingutus. Ma arvan, et meie ümber on tekkinud huviliste ring, ja see on väga oluline muutus.

K.E.: Meenub ka dilemma, et kas asendamatuid inimesi on olemas. Mulle tundub, et kunstifestivalist lähtuvalt ei ole. Kui meie Raeliga seda ei teeks, tõuseks arvatavasti orbiidile keegi uus ja huvitav. Seniks üritame programmi koostades lähtuda just „õhus" olevatest teemadest, et millest inimesed räägivad seoses kunstiga, mida arvavad; et festivali näitused ei tunduks võõrkehadena, vaid nendega oleks lihtne suhestuda. Tunnen samuti heameelt, et on tekkinud ikkagi inimesed, kes festivaliga haakuvad, keda silmnähtavalt asi huvitab, kes meid usaldavad. Sel aastal näiteks ka sina, Triin, haridusprogrammi koordinaatorina ja Eneli Luts galerii Noorus galeristina, st meie paikapandud struktuurimudelist hoolimata toimib festival ikkagi suhteliselt avatud süsteemina, kus inimesed tunnevad, et nad saavad asjades kaasa rääkida, et on põnev.

Olete sidunud KUKU NU UTi selgelt rahvusvahelise staari impordiga. Kas seekordne suurest välisstaarist loobumine on märk kunstipoliitikast *à la* Tallinna Kunstihoone, festivali muutunud eesmärkidest või millestki muust?

R.A.: Tegemist on teadliku valikuga – praktiliselt üksinda (ma muidugi ei saa märkimata jätta Tartu Kunstimuuseumi ennastületavat panust Marina näitusesse, eriti mis puudutab kataloogi) on sellises mahus väliskunstniku näituse organiseerimine MEGASUUR ja STRESSIROHKE TÖÖ. Kes seda teinud pole, ei kujuta seda ette. Iga aasta oma köögilaua tagant sellist tööd teha ja lisaks veel muid projekte enda elushoidmiseks korraldada, pole lihtsalt võimalik. Seda esiteks. Teiseks, mulle tundus, et eelmise aasta näitus mõjus kohalikule kunstiavalikkusele pigem sellise teerulliliku koloniaalse projektina. Palju aega, energiat ja vaeva nõudnud näitus ei läinud tegelikult kunstiavalikkusele korda, sellele ei reageerinud professionaalid ega ka avalikkus. Märkimisväärset diskussiooni ei tekkinud. Teist aastat järjest midagi nii massiivset n-ö kosmosesse toota... Ma isiklikult ei leidnud motivatsiooni enda jaoks. Eelmise aasta näituse ja selle vastukajade taustal kerkisid esile hoopis teised, väga olulised, aga varjatud küsimused. Neile soovikski sel aastal keskenduda.

K.E.: Rael, aga millist diskussiooni sa ootad? Olen kuulnud mitmelt kunstikriitikult, -ajaloolaselt seda, kuidas näituse kohta kahte arvustust oodata on ulme.

R.A.: See küsimus ei kuulu ulmevaldkonda, see on küsimus diskussioonikultuurist ja kunstikriitikast. Mõlemaga on meil lood suhteliselt kehvad.

K.E.: Festivali eesmärgid ei ole muutunud. Lihtsalt tekkis Raeliga seda tagasiside vähesust arutades tunne, et äkki on põhjus mingis läbi töötamata kaasaegse kunsti käsitluse vaheetapis, mis lingiks kohaliku kunstipubliku (kõige laiemas mõttes) ühe rahvusvahelise kunstimaailma superstaariga. Et see kaasaegse kunsti nn sitt seis igapäevases meediapildis ja anonüümsetes kommentaariumites on tegelikult tõsiseltvõetav lõhe, mis peletab publikut (Hallas-Murula 19.10.2011, Postimees). Metafoori pidev käibelolek on publiku eelarvamusi tublisti töödelnud ja raske on ennustada, kas miski neid stereotüüpe ka kõigutada jõuaks. Samas teisalt on probleem skeene enda isoleerituses. Kõik need hargnema hakkavad küsimused vajavad igal juhul lähemalt inspekteerimist ja võimalusel kujunenud stereotüüpide ümberdefineerimist.

Aga mis siis sel aastal muuseumis toimub?

R.A.: Käesoleva aasta festivali kaasaegse kunsti klassika näitus keskendub eesti kunsti n-ö tüviteostele, mis paljuski defineerivad kaasaegse kunsti kuvandi, arusaamad kujutavast kunstist rahvuslikus kultuurikontekstis ning visuaalses eneseteadvuses. Kuna festival soovib suhestuda kohaliku vaimse sfääriga ja kohalikult arusaadavas keeles, siis püütakse tänavu mõelda kunstist semiootika sõnavara appi võttes ja tuues sisse *tüviteksti* mõiste. Näituse eesmärgiks on tuua uuesti kunstisaali ja üritada kriitiliselt mõtestada eesti kaasaegse kunsti seisukohalt olulisi ja suundanäitavaid teoseid, mis on ajas kujunenud kunstist mõtlemise ja rääkimise referentspunktideks. Tüviteose all ei taha ma mõista midagi püha või ülevat või afirmatiivset või patriootlikku, vaid pigem pidevas käibes ja diskussioonis olevat teost, mis on muutunud omaette sümboliks või tähistajaks, millest hargnevad edasi diskussioonid ja kasvavad välja arusaamad. ART IST KUKU NU UTi toimkond näeb vajadust analüüsida neid mehhanisme, miks mingi teos on oluliseks saanud, käibesse läinud ja jäänud, rahva kollektiivsesse teadvusesse süüvinud, muutunud mingi olukorra või fenomeni metafooriks.

Millised on selleaastased ART IST KUKU NU UTi põhiteemad ja olulisemad esinejad?

K.E.: KUKU NUNNU stipendiaat on Eike Eplik, kes materialiseerib skulpturaalseid allegooriaid; külaliskuraatoriks on Chris Fitzpatrick (Antwerp / San Francisco), kes lähtub näitust koostades väidetavalt maailma kõige kaunimalt kõlavast eestikeelsest lausest „sõidan tasa üles silla"; Raeli kureeritav kaasaegse kunsti klassika näitus Tartu Kunstimuuseumis tegeleb sel aastal siis eesti klassikute redefineerimisega. Muide, 2012. aastal möödub 20 aastat Jaan Toomiku rahvasuus kurikuulsaks saanud nn sitapurkide teosest, mis ringleb eesti kaasaegse kunsti sünonüümina kultuuriruumis siiani kui painajalik unenägu.

R.A.: Ise olen vast kõige rohkem põnevil seoses Chrisi näitusega, sest tegemist on huvitava kuraatoriga, kelle maitse on väga tihedas dialoogis sellega, mis Euroopas just parasjagu kõige rohkem „in" on minu arust. Aga loomulikult tuleb vaatamist väärt ka Tartu Kunstimuuseumis asetleidev n-ö klassikanäitus, mis võiks olla heaks võimaluseks mõelda, miks me nii mõtleme, nagu me mõtleme, ja kust need mõtteviisid pärit on.

K.E.: Olulisemate esinejatena tahan esile tõsta kõiki inimesi, kes kuskil kunagi kunstnikke purkisittujateks on sõimanud – see festival on pühendatud just teile.

Päikest
Rael ja Kaisa

EKSOOTIKA VÕÕRIK VALU

Rebeka Põldsam

„Eksootika" Tallinna Kunstihoones 22.04.–01.06.2012

Jan Manski „Onania"

Kirke Kangro rahvusvaheline kuraatorinäitus „Eksootika" on järg näitusele „Kättemaks", joonistades välja Kangro kuraatorikäekirja. „Eksootika" kontseptuaalne raamistus on küllalt avatud ning teoste huumoris on „Kättemaksule" sarnast väikest vimma, sest eksootika on võõrastav, seega ebamugav, ebameeldiv. Kangro kuraatorinäitused võiksid olla n-ö lahenduseks Eesti Kunstnike Liidu aastanäituste debatile: näitusel on küllalt avatud, kuid poliitiline ja aktuaalne teemapüstitus, osalevad Eesti parimad kunstnikud koos kõrgelt tunnustatud ja heade väliskunstnikega, teosed on valminud viimase 10 aasta jooksul. Kangro töötab väga ausalt konkreetse rühma kunstnikega, kes näituselt näitusele pisut vahelduvad, kuid üldjoontes läheb kuraator kindla peale välja, kaasates kunstnikke, kes on professionaalsed ja tunnustatud, mis seeläbi peaks tagama ka võimalikult suure publikuhuvi.

Aastanäituse tunnet tekitas võõristuse üle polemiseerival näitusel ka tõik, et paljud eesti kunstnikud esinesid tuntud headuses, ning vanad tuttavad käekirjad tekitasid teatavat nostalgiasarnast äratundmisrõõmu: Marko Mäetamm tapab ikka oma perekonda, Kiwa teeb pildist diagrammi ja diagrammist heli või vahel vastupidi, Kai Kaljo vanematest töödest oli väike retrospektiiv ning nii Jaanus Samma, Toomas Thetloff kui Taavi Talve teevad edasi oma vanu nalju kõrvu alati tõsise Dénes Farkasiga, Minna Hint aga on jälle reisil (pooled tema tuntumad teosed on välismaal tehtud enesevaatlused). Kirke Kangro ise on teinud näitusele täpselt vastava kerge ja rõõmsa värvilise valgusinstallatsiooni, mis illustreerib mõtet, et kaasaegne kunst ei pea olema tingimata raskemeelne, vaid võib olla ka meelelahutuslik.

Martha Rosleri „Sõda koju tuues"

Taavi Piibemann „Eesti Eksootika"

Tänavune Kirke Kangro kuraatorinäitus „Eksootika" arutleb postkolonialismist üle vaadates (post-postkolonialistlikult) eksootika üle tänapäeva maailmas. Alates Edward Saidi „Orientalismist" on kirjutatud erakordselt palju kunstiajalookäsitlusi, mis lahkavad Idamaade eksotiseerimist, st ilu ülistamist ja subjektidelt hääle võtmist. Tuntuimad juhtumid on Delacroix' ja Ingresi maalid 19. sajandist, mis kujutasid meelaid Lähis-Ida naisi viisil, kuidas „omi naisi" näha ei tahetud. „Omad naised" pidid olema lugupeetud perenaised, kelle seksapiil võis teada olla vaid peremeestele.

21. sajandil, mil Occupy Wall Street levib paari päevaga üle maailma, on eksootika väga paljudele inimestele lihtsasti kättesaadav nii interneti teel kui odavlendude abiga. Nii ongi Minna Hint jõudnud otsaga Indoneesiasse, loonud videoteose ning saatnud selle meiliga kuraatorile. Hindi „Oh, Shit" (2012) räägib reisi peal tihti ilmnevatest kõhuhädadest, mis organismile ebatavalisi aineid tarvitades ikka juhtub. Ega mahetoitujate ideaal, et inimene peab sööma saadusi, mis kasvavad elupaigast saja kilomeetri raadiuses, pole ju ometi laest võetud, vaid kirjeldab ikka tõsikindlat fakti, et reisimine on ebatervislik (nagu ka sünnitamine jt kehale harjumatud tegevused). Hindi videopildil sibavad väikesed sõnnikuussikesed ning kunstniku kirjeldusi kuulates võib aimata toite, mida ta on söönud, ning menstruaalverd, kuna džunglis tampoone ei müüda ning kuude jooksul saavad varudki otsa ning hakkama tuleb saada nagu umbes 50 aastat tagasi üleilmselt.

Kai Kaljo „Tervitused La Jollast" (2002), kus valgus oli roosa ja kunstnik ujus igavuse peletamiseks kiirelt kui mootorpaat, oli koos teiste vanemate välismaiseid harjumusi või naljakaid juhtumisi kujutavate videotega Hindi komplektis. Mõlemad kunstnikud polemiseerivad kodumaal levinud müütide üle kaugete soojade maade kohta: Hint primitiivse eluviisi läheduse üle, Kaljo basseini ääres päevitamise naudingu üle. Kiwa aga on tõlkinud Aasias tehtud piltide värvisagedused helikeelde, väljendades võõrikust välismaa vastu, kus linnud ei kõla sugugi nii armsasti kui kodumaa värvud.

Poeetiliselt ja samas väga tabavalt kõnetab eksootikat Yang Li läbipaistvale kilele maalitud mustade puudega installatsioon metsast. Mets on tänapäeval koht, millest enamik kapitalistlikes süsteemides elavatest inimestest on võõrandunud. Yang Li installatsioon toimib ka metafoorina juurtest irdumise kujutamisel, kus ka perekonna või kodupaiga ajalugu on küll nostalgiat tekitav, kuid mõjub ka arusaamatuna. Me ei kujuta ette maailma, kus ehitama, süüa tegema ja riietelt plekke eemaldama pidi õppima vanematelt ning võõras kohas pidi teed küsima möödujalt, mida nüüd võib klišeelikult öeldes teha „paari nupuvajutusega".

Kui näituse saatetekst viitab peamiselt eksootika „väljastpoolt" tulevale võõrikust tekitavale olemusele, siis Mäetamme tööd juhatasid sisse komplekti teostest, mis keskendusid justnimelt seestpoolt tulevale ning igapäevasele ebamugavusele, mida võõrastega tutvudes tihti ette tuleb. Koos Yang Liga kõneles Mäetamme uus seeria „Minu isa on jahimees" (2012) metsanduse kummalise-efektist, kus perei sa lapsi kodus püssiga taga ajab. Uuele taldrikuseeriale olid trükitud mürgitaimed. Hoopis uuenduslikumana mõjus tiigritrussikutes meestorso kõhust väljaulatuvate põdrasarvedega – skulptuur, mis annab Mäetamme senistele mehelikkuseuuringutele hoopis selgemalt kombatavama tasandi. Mäetamme installatsiooni ümbritsesid erinevad hambaproteesid metall-loomakestega. Tööd olid Jan Manski limuskilike mutatsioonidega väikekodanlikke mannekeene kujutava judinaid tekitava „Onania" (2012) seeriaga nii tugevas dialoogis, et neil kahel oli kohati raske vahet teha.

Eksootika abstraheerimisega tegelesid näituse avatöö Seppo Renvalli „Eksootika" (2009) ning tähelepanuväärne Tone Kristin Bjordami „Coral" (2009). „Coral", mis on omalaadne *live-painting*-dokumentatsioon, võiks teises kontekstis mõjuda järjekordse maali protsessuaalsuse esteetilise analüüsina, toimib „Eksootika" puhul aktiivse kriitilise teosena, mis teeb vaataja teadlikuks, et ei tasu kaotada valvsust lummava ilu ees – me ei tea, kes ja millest need värvid tegi, võib-olla ekspluateerime Aafrika alamakstud tööjõudu ning toetame looduse hävitamist, et nautida värvide lummavat segunemist. Kangro kunstilist käekirja arvestades poleks selline vimka midagi väga ootamatut.

Kui Anssi Kasitonni kujutas kosmilisi unelmaid „Sugude planeedis" (2012) „Barbarella" (1968) võtmes muheda *sci-fi* lähenemisega, ironiseerides kosmosefilmide võttepaikade ning sugudevahelise sõja retoorika üle, siis kunstnikeduo kennardphillipps on kujutanud Iraagi sõda Martha Rosleri „Sõda koju tuues" (1967/2004) stiilis paigana, mille taustal Tony Blair endast põrgulikult naerataval ilmel telefoniga pilti teeb. Ühelt poolt tõesti on Suurbritannias vaesest perest noormeeste sõtta saatmine ning nende pool aastat hiljem ühiskonda tagasi integreerimine keeruline probleem, millega poliitiline eliit ei viitsi oma pead murda, ning Blair on selle eliidi esindajaks. Teisalt aga on ekstreemsed olukorrad kodust kaugelolijatele (*sic*!) üldlevinud pildistamisartikkel, mistõttu oleks huvitav olnud osaleda vestlusringis ja teada saada kunstiteose sünniloost.

Tõsiste poliitiliste teemadega tegeles ka Egill Sæbjörnssoni installatsioon „Pallid", mis viitas koristustööde positsioonile. Kontoreid, hotelle ja restorane koristavad kapitalistlikus ühiskonnas ikka marginaliseeritud naised, kuid sellised tabud mõtted on lükatud teadvuse hämarusse, sest ise ju ka koristama ei taheta hakata.

Kokkuvõttes võib öelda, et „Eksootika" on kaasaegse kunsti näitusele omaselt sisuliselt väga heas tasakaalus subjektiivsuse erinevate tahkude, nagu sugu, regionaalsus, amet jne, representeerimisel. Samas aga, nagu viimasel ajal on hea näituse diskussioonis välja tulnud, võinuks kunstnikekomplekti soolisele tasakaalule pisut rohkem tähelepanu pöörata. Lisaks sellele tahaks peatselt näha Kangro kureeritud näituseid koos sügavama analüüsiga koondkataloogis.

KAS ÜKS KUNSTNIK SAAB OLLA ESMA-KLASSILINE TÕEOTSIJA? AGA LEIDJA?

Küsis Piamaria Uuetoa

Ivar Veermäe kasutab enda loomingu teostamiseks enamasti fotot ja audiovisuaalseid vahendeid. Tema loodu ei igatse ateljeenurgas kurblikult metseeni, kes imetleks värvide harmooniat. Veermäe pintslitõmmeteks on ideed ja mõttetöö.

iTouch performance, ACUD Theater, Month of Performance Art Berlin festival
Foto: Month of Performance Art Berlin festival

Ivar Veermäe brutaalset alasti tõde saame nautida näiteks Tartu inimeste avatuse teemal jagada oma isikuandmeid võhivõõrastega või tunnistada, kui väga mõnna on kuulata uue generatsiooni i-mis-iganes-nutitelefoni reklaami ja lasta see endale pähe määrida.

Millal Sa fotograafiaga tegelema hakkasid?
Tõsisemalt keskendusin fotograafiale mõned kuud enne kunstiakadeemia fotoosakonda astumist. Sel ajal kui fotograafiaga alustasin ja ka oma õpingute alguses, ei mõtestanud ma oma tegevust kunstiga tegelemisena. End kunstnikuks nimetama hakkasin alles 2010. aastal, kui panin kokku oma esimese isikunäituse „Autonoomia" Hobusepea galeriis, millega ise väga rahule jäin.

Nüüd, mil Sa end kunstnikuks nimetad, mis on Sinu missioon, kui kunsti lood?
Tegutsen selle nimel, et inimesi juhtivatest või puudutavatest protsessidest veidi enam aru saada. Mind huvitavad iseenesestmõistetavused, mis lähemal uurimisel kindlaid taustu omavad. Sageli on nii, et selleks, et miski saaks toimida, peab selle taust (näiteks kellegi erahuvi) olema peidetud. Parim meetod taustade peitmiseks on kahtluste välistamine. Kõige sellise äratundmine ja selle vajalikkuses kahtlemine on see, mis minu mõtlemist ja tegusid aktiveerib.

Teos „See" isikunäitusel „Vahendatuse võim" Hobusepea galeriis 2012 a.
Foto: Ivar Veermäe

„Dont be evil", projekt koos Karel Koplimetsaga. Näidatud Tallinna Linnagaleriis 2010 ja Kumus 2011 rahvusvahelisel grupinäitusel Gateways.

Kaader videost „iTouch" 2012

Palun tutvusta enda praegust tegutsemist natuke lähemalt.
Hetkel tegelen põhiliselt avaliku ruumiga ja selles toimuvaga. Eelmisel sügisel alustasin magistriõpinguid Berliini Weissensee Kunstikõrgkooli ruumistrateegiate erialal. Nagu ka nimest oletada võib, on kesksel kohal ruumitemaatika. Kuna ruumi puhul on tegemist teemaga, mis võib kohati väga laialivalguv olla, siis tuleb kasuks omada teadmisi suundadest, millega tegeleda tahetakse.

Millise suuna on Weissensees õppimine Sinu mõtlemisele praeguseks andnud?
Olen hakanud rohkem märkama, kuidas mõjutab mu tegevust avalikus ruumis kogetu. Näiteks kuidas selle materiaalne struktuur kehtestab teatud reegleid ja korda ning mõjutab selles olevate inimeste käitumist. Ka popkultuur on minu jaoks oluline, selle läbi võib näiteks laiemal tasandil ühiskondlikest muutustest aru saada.

Mille kujutamine Sulle kõige enam huvi pakub?
Alustasin endast lähtuvate teemadega, mis fotoprojektide „Eikusagilolekud" (2006) ja „Ise" (2007) näol väljundi leidsid. Kuid minu jaoks ammendub endaga tegelemine kiiresti. Antud hetkel huvitab mind tehnoloogilise vahendatuse aspekt ja selle avaldumine ruumis. See tähendab seda, et tehnoloogia ja ka meedia pole kunagi neutraalsed ja selle pärast võivad need käitumist defineerida. Ka oma viimasel isikunäitusel „Vahendatuse võim" (2012) Hobusepea galeriis tegelesin nende teemadega.

Kas sellest võin teha järelduse, et teistegi kunstnike puhul hindad pigem olulise *riot*-sõnumiga protsesse ja jätad tähelepanuta need, kes enese(kujutamise)ga tegelevad?
Ei, teiste tööde puhul ei eelista ma sotsiaalset isiklikule. Mind huvitavad tööd, mis on põnevalt teostatud ja aktiveerivad mõtlemist. Parim variant minu jaoks on see, kui töö puhul tekib küsimus või mõte, mis jääb meelde ning mille juurde tahan tagasi tulla.

Mille nimel Sa ise lood, kui mõnd näitust kokku paned?
Võiksin vaadelda enda tegevust kui õppimis- või teadasaamisprotsessi, mille tulemusel tekib midagi, mis ka teistele nähtav on. Töö esitlemise puhul tuleb sageli leida kompromiss enda jaoks olulise ja laiemal tasandil kommunikeeritava vahel. Suurema osa oma ajast jätkan oma tööde-projektide edasimõtlemist. Enda mõtetele kindla esitletava vormi andmine on oluline osa mu tegevusest, seda võiks ehk liigitada vahekokkuvõtteks. Parim variant on see, kui näitustel avalikustatu ka külastajate mõtlemist aktiveerib.

Kes on Su eeskujud, kui tohib nii küsida?
Otseselt eeskujudeks ma neid, kes mu tegevuse ja mõtlemise jaoks olulised on, ei pea. Minu jaoks seostub eeskuju mõiste sooviga kellegi tegevust korrata. Olulised on väga erinevat tüüpi ja vormi teadmised. Näiteks võiksin lugeda üheks suureks mõjutajaks Deleuze'i ja Guattari raamatut „Anti-Oidipus", selles tegeletakse ihaanalüüsiga, eelistades seda psühhoanalüüsile, mis kõike jäigalt determineerib. Deleuze ja Guattari loevad kapitalismi toimemeetodiks iha kinnipüüdmist ja sellele kindlate produktiivsete vormide andmist. Need mõtted mõjutavad mu enda tegevust, kuid ma ei saa otseseid näiteid välja tuua.

Milline on sinu jaoks aktuaalne autor?
Hetkel on minu jaoks tähtsad Marshall McLuhani ja Friedrich Kittleri mõtted, mis tegelevad tehnoloogilise vahendatuse probleemidega. McLuhan defineerib tehnoloogiat ja meediat väga laialt ehk see on miski, mis inimese meeli või keha alates riietusest kuni arvutiteni laiendab. Kittler on tehnoloogia puhul enam kahtleval positsioonil, tema jaoks omab see teatavat autonoomiat, mis selle läbi inimese tegevust mõjutab.

Kui tegutsed, et protsessidest aru saada, siis palun täpsusta, milliseid protsesse konkreetselt silmas pead.
Tegelen sellega, mis näib mulle antud ajahetkel oluline. Kuna hetkel on materiaalne ja virtuaalne ruum järjest enam sulandumas, siis huvitun sellest, kuidas see igapäevaelu muudab. Lisaks sellele püüan aru saada tegevuste taustadest ja sellest, mis edaspidi juhtuda võib. Proovin virtuaalse ruumi reegleid linnaruumi tuua ja ka vastupidi.

Milline on Sinu jaoks huvitav protsess?
Üks keskne mõte on jagamine ja ühiskasutus, mis otseselt kapitalistlikule kõik-võistlevad-kõigiga-mõtteviisile vastu räägib. Näiteks ühistöö, ühiskasutus, suurte ürituste koordineerimine. Samas aga sageli juhtub nii, et rahal otseselt mittepõhinev tegevus võetakse kasutusele uue ärimudelina. Näiteks *couchsurfing*'u tasuta koduste ööbimiskohtade jagamise põhimõttel on tekkinud mitmeid ettevõtteid, kes kasutavad sarnast ideed, muutes kodud odavateks motellideks.

Aga tuleme tagasi kunsti juurde. Mind on alati huvitanud, kuidas olulise sõnumiga kunstnikud, kelleks ka Sind pean, suhtuvad näiteks tarbekunsti...
Olles töötanud mõned aastad Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi fotograafina, olen suhteliselt palju tarbekunstiga kokku puutunud. Tarbekunsti puhul on tähtsaim selle kasutusväärtus ning sellele on sageli raske mingit kriitilist mõtet juurde pookida. Kuid suurel määral polegi see tarbekunsti puhul niivõrd oluline. Samas otsene materiaalne olemasolu on väga huvitav valdkond, selle läbi saab inimeste käitumist suunata. Siit jõuab tagasi selle mõtteni, et tehnoloogia omab teatud autonoomiat. Näiteks materjal, millest midagi valmistatakse, seab üldised piirid, mida selle tootega üldse teha saab. Seega muutub raskeks juhtosa andmine inimestele, pigem on tegemist sõltuvuslike protsessidega.

Kuivõrd sõltud oma tööd tehes ja näitusi kokku pannes meediast? Millised on sinu suhted konkreetsemalt ajakirjandusega?
Meedia pakub head võimalust ümbritsevast mingit pilti saada. Samas ei tasuks ära unustada seda, et meedia on ainult sisu ja sõnum, suure osa sellest määrab ära selle vorm, mis midagi võimaldab ja midagi muud välistab. Ise tarbin väga eri kvaliteediga tooteid alates räpivideotest kuni tõsiste poliitiliste analüüsideni. Ma ei välista ei üht ega teist, sest need on täiesti erinevad asjad, mis annavad mingi ülevaate sellest, „kuidas asjad hetkel on".

Lõpetuseks tahaksin teada, kas Sinu taotlus on ka suunata oma publikut mingi eluviisi või liikumise suunas?
Eks igaüks peab ise otsustama, kuidas ta käitub. Ma tean, mida osad noored mõtlevad, kuid selle põhjal ei saa ma mingit üldpilti luua. Lisaks ei tahagi ega saagi ma otseselt kedagi kuidagi käituma panna, kuid ehk õnnestub mul osade asjade suhtes kahtlusi ning mõtteid tekitada.

kohviradio.com®
esitleb:

7. juuli 2012
kell 15:00

Kilingi—Nõmme
suveaias

Schilling 2012

ILUSA MUUSIKA FESTIVAL

Prince Rama (US)

Sean Nicholas Savage (CA)

Hayvanlar Alemi (TR)

Fenster (US/DE)

The Retuses (RU)

Ans. Andur (EE)

Väljasõit rohelisse (EE)

Marten Kuningas (EE)

Candy Empire (EE)

Mirabilia (EE)

Argo Vals (EE)

Jaan Pehk (EE)

schilling.ee

Piletid saadaval Piletilevi müügikohtades,
Statoilis ja internetis: www.piletilevi.ee

Peatoetaja:

Piletid: PILETILEVI® www.piletilevi.ee

TÄNAVAKUNSTI REISIKIRI: AMSTERDAM

Väike Nõid

„Kui kujutis muutub, muutub uueks ka maailm," ütleb Gaston Bachelardi raamat „Ruumipoeetika".

Miks on Amsterdami raamatupoed ääretult halvasti valgustatud? Nagu püüaks poeomanik lettidel asuvat kirjandust varjata? Parema valgustuse poolest jääb silma The American Book Center. Sellest on saanud omalaadne infokeskus, kus on saadaval pisut laiem valik linnakultuuri käsitlevat kirjandust. Valmistamissuunistest kuni kunstnike põlveotsas kirjastatud trükisteni. Tjaa. Amsterdam on ka muus mõttes tähelepanuväärne linn. Nimelt ei saa see kunagi valmis. Elurajoonide kadumine kesklinnast ning nende asendumine kommertspindadega, kinnistute omanike pidev vahetumine ja visioonide muutumine on toonud kaasa pidevad ehitusprojektid just enim külastatud kesklinnarajoonis. Ehitusjärgus majasid ümbritsevad plangud on saanud tänavakunstnike peamiseks „esitluspinnaks".

Üheks jõulisemaks tänavakunsti eeskõnelejaks on kohalik anonüümne *tagger,* kes tegutseb Laser 3.14 nime all. Ta on üks nendest kunstnikest, kes on osalenud viimase viie aasta jooksul kõige aktiivsemalt Amsterdami linnapildi ilmestamises, kandes seintele luuleridasid mõõtudes *ca* 0,5 x 3 meetrit. Potentsiaalse lugemislembese linnauitaja jaoks on tema loomingust saanud paratamatu ja perioodiline lugemisvara. Ilmunud on ka raamat Laser 3.14 *tag*'idest (160-leheküljeline fotomaterjali ja intervjuusid koondav teos „Are you reading me?"). Raamatu kirjastaja on Lebowski Publishers (ISBN-10: 9048801885, ISBN-13: 978-9048801886).

Ja mis on tänavakunsti hind? Linnapildis pilte silmates on võimatu kokku arvutada, mitme albumi jagu neid tegelikult valminud on. Raamatu põhjal on võimalik teha väike arvutus. *Spray*-värvi käeshoidvat ja teolt tabatud kunstnikku ootab avaliku korra esindaja poolt töövahendite konfiskeerimine ja rahatrahv umbes 100 euro ulatuses (trahvi tasumata jätmisel võib see kasvada 2000 euro suuruseks või sama väärtuslikuks vanglakaristuseks). Kunstnikule on teoste valmimiskulu, arvestades raamatus ja kunstniku veebilehel esitletud kunsiteoste „trahviväärtust", umbes 50 000 euro ringis.

Laser 3.14 on ise kirjeldanud oma loomingu kujunemist intervjuudes järgnevalt: „Linn on minu lõuend. Iga päev tekib uusi ideid järgmiste teoste loomiseks ja olen pidevalt ametis uute eksponeerimispaikade otsimisega. Me elame linna muutumises." Ta lisab: „Ma ei näe erinevust linna ja teoste vahel, mida kannan seintele. Ainus erinevus on see, et kui mu teosed on avalikkuse pidevas vaateväljas, siis linnapoeesia ei ole see, mis kõigile hoomatav on." Oma teostes on ta korduvalt rõhutanud tänavakunsti tähtsust eelkõige kommunikatsioonivahendina, mitte äripinnana: „On lühinägelik vaadelda linna vaid kommertspotentsiaali realiseerimisalana." Nii ilmuvad linnaruumi iga nädala tagant uued luuleread. Kunstniku ühe inspiratsiooniallikana on äratuntav skvotterite liikumine (idealistlik *DIY*-elulaadi viljelejate kogukond, mis viimased 30 aastat linnas aktiivselt tegutses ning mille õhustik on kultuuriringkonda tänaseni lendlema jäänud). Kaudselt võiks luuleridasid pidada ju projektiks „ära kasuta oma aju, vaid loe seinalt maha", kuid kindlasti pole see nende eesmärk.

Avalikkuse reageeringuid linnapilti ilmuvatele luuleridadele võib pidada positiivseteks. Intervjuud Laser 3.14-ga on järjest tihedamini jõudnud nii elustiiliajakirjade meelelahutuskülgedele kui ka Amsterdami linna tutvustavatesse kogumikesse. Viimati mainiti kunstnikku kogumikus „Essential Amsterdammers", mis on kirjastuse Time Out Amsterdam väljaanne linna kultuuriruumi tutvustamiseks.

Fotod: Laser 3.14

Kunstniku järgmised isikunäitused: Amsterdamis 3. mai – 3. juuni 2012 „LET ME KNOW THE RULES SO I CAN IGNORE THEM", mida esitleb reklaamiagantuur Wieden+Kennedy, ning Suurbritannias Newcastle'is 29. september – 1. november 2012 „Unit 44 presents: A Decade of Aerosol Poetry". Head vaatamist!

näitus	**kunstnik/kuraator**	**toimumisaeg**	**toimumiskoht**	**Margus Tamm** kunstnik	**Anders Härm** kultuurikriitik	**Indrek Grigor** Tartu Mõliseb peatoimetaja	**Kati Ilves** kriitik	**Liisa Kaljula** III Artishoki biennaali kuraator	kokku
Pinnavirvendus	Neeme Külm	11.04.–23.04.2012	Hobusepea galerii	5	5	4	5	5	**4,8**
Heaven	Kristi Kongi ja Marta Stratskas	04.04.–28.04.2012	Vaala galerii	5	-	4	4,5	4	**4,38**
Decolonize This	Tanel Rander	30.04.–20.05.2012	Y galerii	-	4	4	-	5	**4,33**
Kiri kolmele kunstnikule	Art Allmägi	16.03.–08.04.2012	Tartu Kunstimaja galerii	-	-	5	2,5	-	**3,75**
Suur maal ja väike maal	Merike Estna	05.04.–27.05.2012	Temnikova & Kasela galerii	4	2	-	-	5	**3,67**
2150. Portreed	Holger Loodus	17.05.–19.05.2012	Draakoni galerii	4	3	-	2,5	4	**3,38**
Läbipääsud	Peeter Laurits	09.03.–01.04.2012	Tallinna Linnagalerii	-	2	3	-	4	**3**
Kolmas lõige	Gudrun Heamägi	11.04.–10.05.2012	Von Krahli galerii	-	2	-	-	-	**2**
5 - klassika / 4 - vaatamist väärt / 3 - keskpärane / 2 - väheütlev / 1 - ajaraisk / - pole külastanud / ei soovi hinnata									

POSTKAART ÅRHUSIST

Urmo Mets

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

Saabusin 2011. aasta augustis Taani linna Århusi, et jätkata oma arhitektuuriõpinguid Århus School of Architecture nimelises koolis. Umbes 350 000 elanikuga Århusi võib mitmeski mõttes nimetada Taani Tartuks. Olles suurim linn pärast Kopenhaagenit, on see ka Taani suurim ülikoolilinn. Århusi Ülikool on oma 1930.–1945. aastal ehitatud modernistliku ülikoolilinnaku ja pargiga linna visiitkaardiks, kokku on Århusis pea 50 000 tudengit. Siinses kompaktses linnakeskuses domineerib ajalooline arhitektuur, diskreetse joone hoidmise tõttu on ka uute hoonete puhul raske aru saada, kas need on ikka valminud hiljuti või 50 aastat tagasi. Nagu Tallinna ja Tartugi puhul, võib siingi tihti märgata vastandamist pealinna ja provintsi vahel. Kopenhaageni kiiruse ja muutlikkuse, sinna kontsentreerunud ärimaailma ja kireva kunstielu kõrval paistab silma konservatiivse linnakeskkonnaga Århusi aeglane ja lõõgastav tempo. Linna inimväärsed mõõtmed ja tuttavad viilkatused teevad ta aga Tartu ja Tallinna kogemuse kandjale kergesti vastuvõetavaks. Konservatiivset linlikku mentaliteeti lõhuvad aeg-ajalt aktiivselt linnapilti sekkuvad tudengid, toimub arvukaid väikefestivale ja tänavaaktsioone, endisele tööstusalale on käima lükatud oma Polymeri ja Kultuurikatla analoog.

Olles hiljuti lugenud Sven Vabari väga head lugu „Tänavakunstnikud" ja mõeldes Tartule pakutud Eesti tänavakunsti pealinna tiitlist, jäi seda postkaarti kavandades fookus pidama just Århusi tänavakunstile. See urbanistliku kultuuri osa on siin elav, millest annavad tunnistust mitmed juba aastakümnetevanused müürimaalid. Esindatud on tänavakunsti arsenali kuuluvad grafiti, *stencil*, seinamaalid, postrid, kleepekad, ajutisemad skulptuurid või objektid, kudumid, harvem esinevad performatiivsed videoprojektsioonid seintel. Tänavakunstile omase ambivalentsusega leidub siin nii kohutavat jama, nagu territoriaalsed võidutäägimised ja kunstiliselt olematus tehnikas grafitid, kui ka väärikat materjali, mida iseloomustab kas hea tehniline tase või semiootiliselt terav laetus.

Minu kindlaks lemmikuks on seinamaal demilitariseerivast harilikust pliiatsist, mis kindlas ja otsustavas haardes asub sõdureid laiali ajama, ikka läbi vana hea kirjasõna kõikvõimsust manifesteeriva metafoori (vt fotot nr 1 ja 2).

Foto nr 11 kujutab tänaval põlvitavat üsna stiilset kerjust, kes palub raha *caffè latte* ostmiseks. Iroonia sotsialistliku heaoluriigi aadressil on üsna adekvaatne, ma ei tea ühtegi teist riiki, kus võiks juhtumisi näha järgmist stseeni: tänaval põhiliselt lausjoomisega elu sisustavad ning töötu abirahast elavad pealtnäha kolmekümnesed parmud peatavad kesklinnas takso ja kaovad selle sisemusse, lobisedes samal ajal häälekalt oma iPhone'iga.

Fotol nr 8 on väike tüdrukutirts, kelle mustas seljakotis on hiljuti taas trükivalgust näinud „Mein Kampf" ning paremas käes Euroopa Liidu lipp. Immigratsioon ei paista Århusi argipäevas suureks debatiaineseks olevat, sellega ollakse juba harjunud. Siin elab suur hulk Türgi, Liibanoni, Iraani jne immigrante, kellest paljud lõimlevad juba mitmendat põlve ehk on Taanis sündinud kodanikud. Siiski, vaatamata näilisele rahule on siin ka silmnähtav seltskond neonatse, kes vahel öösiti pimedamatel trotuaaridel juhuslikke „külalisi" klopivad. Nii ei olegi imestada, et möödunud märtsikuu viimaseks päevaks otsustas rahvusvahelise ambitsiooniga natsionalistlik paremäärmuslaste grupeering Inglise Kaitseliiga (English Defence League) valida antiislamistliku demonstratsiooni korraldamispaigaks just Århusi. Räägiti ühest kuni kolmest tuhandest demonstrandist ja kontraks kuni kümnetuhandelisest rahu manifesteerivast meeleavaldajast. Õnneks olid rahvahulgad tegelikkuses palju tagasihoidlikumad ning Århusi ajaloo suurim politsei mobilisatsioon hoidis ära kardetud laastamistöö, pääseti üksikute kergete vigastustega (rüseluste algatajaks olid enamasti tolerantidest protestiliikujad).

Foto nr 5 – *stencil*-tehnikas grafiti piiskopi ja poisikesega. See pilt on ainest saanud Taani meedias tähelepanu pälvinud kirikuringkonna juhtumitega laste seksuaalsel ärakasutamisel. Taani katoliku kiriku kõrgeim esindaja piiskop Czeslaw Kozon tunnistas pärast skandaalseid seiku meedias, et ei tunne vajadust probleeme kirikus auditeerima asuda. Kohalik meedia tõusis selle peale loomulikult tagajalgadele. Ja tundub, et mitte ainult meedia, tänavakunstnikud on õigel ajal kohal ja reguleerivad ühiskondlikku ventiili.

Fotod 1, 2, 3, 4, 6, 8, 9, 12 Urmo Mets; 5, 7, 10, 11 Nicolai Juhler

Multistab. on tänavakunsti rütmis hingav kooslus, kes lisaks staatilistele pindadele otsib rõivaid ja kõike muud, mis käib urbaniseerunud inimesega kaasas. Et selle abil edastada loomingulisi impulsse, mis erinevalt seinade statsionaarsusest, on neid katvate inimestega pidevas liikumises. Sest sarnaselt kõigi teiste pindadega peab multistab oma loodud teoseid kandvaid inimesi oluliseks osaks tänavapildis ja–kultuuris.

Käesolev on multistabi esimene ametlik kollektsioon. Põhiröhk selles on värvide kontrastil, samuti diagonaalide, horisontaalide ning vertikaalide omavahel flirtival minimalismil. Joonte paigutus ning nende kraadidega mänglemine pakub vaataja silmadele kõditust. See ning kogu kollektsiooni alginspiratsioon on ammutatud ruumilisest kuubist ning selle struktuurist. Nagu alati rõhume ka selle kollektsiooni puhul unikaalsusele ning seekord eriti limiteeritusele. Kogu kollektsioon saadaval Reede poes, lisaks leiab õlakotte poest Nu Nordik. Otse multistabilt ostmiseks: multistability@gmail.com

multistab.

PALUME ETENDUSE AJAKS MOBIILTELEFONID VÄLJA LÜLITADA!

Ele Pajula, Eva-Liisa Roht

Teater pidavat algama garderoobist. Esimesed ja viimased inimesed, keda vaatajad teatris kohtavad, on publikuteenindajad. Nemad on tihtilugu ka need, kes nii publiku hea- kui pahameelt tunda saavad. Jätkub Müürilehe intervjuude sari asendamatute inimestega lava taga.

Mis toob inimesed teatrisse tööle? Kust tulevad publikuteenindajad? Kas nad on eri teatrites sarnased või on olemas ka teatav teatrinäolisus? Võtsime eelduseks, et inimesed, kes teatrisse tööle tulevad, tunnevad teatri vastu kõrgendatud huvi, tunnevad, et teater neid tõmbab. Nii võib näha, et publikuteenindajad pühendavad end õhtu õhtu järel teatrile, jäädes ise tähelepanu keskpunktist kõrvale. Nad hoopiski juhatavad meid, tulnukaid, teatrimaailma, lubavad meid sisse. See on eriline positsioon. Seepärast tahtsimegi heita veidi valgust sellele, mida mõtlevad Tallinna kolme suurema teatri publikuteenindajad oma tööst ja teatrist.

Niisiis: kuidas saada publikuteenindajaks? Mida see endast kujutab?

Eesti Draamateater

Leila Normet: Mul läheb üheksateistkümnes aasta ja ma sattusin siia, kui läksin oma põhikohast pensionile. Kuulutati välja konkurss, kandideerisin ja nii sattusin siia. Enne olin õpetaja.

Siina Reinart: Mina olen teine koolmeister. Sattusin ka siia niimoodi, et annan noorematele teed. Vanempiletöör uuris, et kas tahan tulla ja ma muidugi tahtsin, sest nii palju on õpilastega laval oldud. Tundus hästi hingelähedane.

Reet Teplenkov: Kui teises kohas raskeks läks ja teine lapselaps väike oli, siis niimoodi saigi.

LN: Vahel tuleb hommikul kella kaheksast tulla ja vahel lähed siit kell üks. Peab olema siin valves ja tööl. Ikka terve päev peab olema valmis, sest muid üritusi toimub siin ka. Garderoobis töötab üliõpilasi ka, aga päris noortega ei saagi töötada sellepärast, et nad õpivad ning ei saa igal ajal välja tulla. Meie oleme pensionärid ja meie tuleme jälle siis, kui nemad tulla ei saa.

Teater NO99

Katriin Kütt: Mina olen vanempiletöör ja administratiivset tööd teen ka, aga just see publikuteenindus on tore. Meie teater sai seitsmeaastaseks ja olen siin olnud üsna algusest peale, mul läheb kuues hooaeg. Ma käisin enne Nukuteatri Noortestuudios, aga siis sai see aeg läbi, aga see, kui sul on n-ö oma teater, on hirmus luksus. Sul on esietendused, vahepealne aeg ja viimased etendused ja see, kuidas teater sellega koos hingab, see on hästi tore. Käisin Draama festivalil ja siis kuulsin, et otsitakse NO-teatrisse inimesi ja sain siia ja olengi jäänud.

Elisa-Johanna Udde: Muidu viisin kogu oma raha sinna teatrisse, aga siis sain tööle sinna. Emalt on saadud teatripisik, ta viis mind palju erinevatesse teatritesse ja siis hiljem hakkasin ise käima. Avastasin selle, et teatritagune elu on nii põnev. Muidu ei tea sellest midagi, aga kui oled tööl teatris, siis kohtad ja näed, et väga põnevad inimesed on.

Jekaterina Abramova: Tööle sain Katriini kaudu, kellega õpime koos. Päeval teen kohvikutööd ja mõtlesin, et õhtuti oleks hea lisaraha teenida ja miks mitte seda teatris teha. Nüüd olen sinna jäänud ja mulle väga meeldib see koht. Väga armsad inimesed on.

KK: Enamasti on meil tööl noored, ülikooli ajal töötatakse ja kooli lõppedes minnakse põhitööle edasi. Nii tekivad mingid tsüklid ja on vaja jälle uusi inimesi otsida, värsket verd leida. Töö spetsiifika on see, et ta on õhtuti, nii jõuab käia päeval koolis või tööl.

Tallinna Linnateater

Juta Olesk: Mina sattusin siia nõukogude ajal, 1977. aastal. Lõpetasin Tartu Ülikooli filoloogina. Tulin ENSV Riiklikku Noorsooteatrisse pedagoogi ametikohale, aga sisuliselt muutus töö kiiresti administraatoritööks.

Tihti jääb osa tööst nähtamatuks ja harilik teatrikülastaja ei tea, mis selleks tööks vajalikud omadused on, töö eripära ei paista samuti kohe silma. Suhe teatriga ja kollektiiviga määrab suure osa töö iseloomust. Kindlasti pakub töö avastamisrõõmu ja ehk ka üllatusi.

Eesti Draamateater

SR: Kui tuttavad tulevad etendust vaatama, siis kõik ütlevad alati: „Issand, kui tore koht see on! Kui mina pensionile jään, siis tulen ka! Saate kõik etendused vaadata ja mõtle, kui tore on nii piduliku publikuga kohtuda...“ See kõik on õige, aga…

LN: ...tegemist on palju. Meist oleneb ju, et etendus käima läheb, näitlejad õigesti ustest läbi pääsevad.

SR: Ja publik esitab küsimusi. Aga tore on see, et näitlejad ka hindavad me tööd. Mina lähen ühel õhtul välisuksest välja, Ita Ever seisab ukse juures ja ütleb „Suur tänu teile!“. Mina ei saanud aru, mille eest. Tema mõtles just seda, et me oleme ka vastutavad selle etenduse läbiviimise eest.

LN: Koostöö näitlejatega on väga hea ja me ikka püüame nii teha, et oleks korras, et kõik laabuks. Ei tohi ju panna näitlejaid ootama. Inimesed tulevad sageli nii, et pole vaevunud vaatama, millist etendust nad vaatama lähevad ja… Täpsust, täpsust nõuab töö.

Teater NO99

KK: Teater pidi algama ju garderoobist.

EJU: Me oleme esimesed inimesed, keda teatris kohtad, kes saavad lõpuks ka sõimu osaliseks.

JA: Kollektiiv on meil nooruslik. Juba see tekitab omaette tunde.

Tallinna Linnateater

Anneli Meister: Meie töös on oluline sõbralikkus, mõistlikkus, rahulikkus.

Jasper Roost: Ka kiirus, tähelepanelikkus.

AM: Me edastame üksteisele infot, sest igasuguseid olukordi tuleb ette ja ei saa nii, et üks ei tea, mis teine teeb. Oleme üritanud palju publikule vastu tulla. Ja muidugi reegel on see, et kui oled teenindaja ja sul on inimesega eriarvamus, ei saa sa seda alati öelda.

JO: Õnneks see „klient on kuningas“ mentaliteet hakkab juba vaibuma.

Eesti Draamateater

SR: Me saame ametijuhendi enne, kui tuleme tööle. Seal on peenelt kõik kirjas.

LN: Meil siin vist ikka üllatusi ei tule.

SR: Noorematele või uutele selgitame täpselt punkt punkti haaval, milline tuli panna ja millal.

LN: Ma olin (*enne Draamateatrisse tööle tulekut*) väga palju teatris käinud ja tegelikult oli kerge sisse elada, sest tundsin kõiki näitlejaid. Kui kursused lõpetavad ja toimuvad läbimängud, siis me peame neid noori kohe tundma, sest nad tulevad ükskord tagasi siia ja ma olen jälle nendega hädas, kui ma ei tunne neid. Üksteist ikka aitame ja õpetame.

SR: Leila ikka kõige rohkem. Muidugi Ester Purje, kel sai nüüd 30 aastat teatris täis, on särav, peen daam, hoolimata oma 85 eluaastast. Tema on ka see, kes teab peensusteni kõike.

LN: Tema ongi meid välja koolitanud. Mina elan selle rasva peal: kui ma siia tulin, siis tema väga täpselt juhendas. Hea kool oli.

Teater NO99

KK: Üks asi, mida enne seda tööd ei ole osanud märgata või ka hinnata, on see, kuidas publikut on tunda. Kuidas ühel õhtul on publikut tunda kui üht keha. Seda räägivad näitlejad ka. Vahel on selline publik, et naerab surnuks, vahel on nagu jää. Tee mis teed, lihtsalt nii on. No ei ole ju ühest vabrikust selleks õhtuks toodetud, aga mõjub kuidagi nagu üks keha.

EJU: Lavatagused inimesed on üllatuseks olnud. Huvitav on teada, kes seal lava taga tegutsevad.

JA: Teatris töötamine õpetab. Hakkad asju erinevatest vaatevinklitest nägema. Nagu näiteks: kui me ütleme, et hilinejaid teatrisse ei lasta, siis ega me seda paha pärast ei ütle, lihtsalt sellepärast, et on reegel. Jumal hoidku mitte. Teinekord lihtsalt on nii, et ei ole võimalik hilinejaid saali lasta. See on küll üks palve: ärge hilinege teatrisse.

Tallinna Linnateater

Kaarina Kriisa: Lihtsalt on see, et kõigel on oma köögipool, mis pole üldse nii ilus. Kui oled lava taga, näed, et näitleja on tavaline inimene.

AM: Eesmärk ongi, et publikuni jõuaks ilus lugu. Nemad ei tea, mis „tagahoovis“ toimub.

JO: Salapära peab jääma, ei ole nii, et teadmine tuleb etenduse vaatamisel kasuks.

Loomulikult suhtleb publikuteenindaja just publikuga. Vahetu kontakt ja kogemus annabki tööle oma jume ja muidugi leidub publiku hulgas eriti eredaid kujusid, keda raske unustada. Seda nii heas kui halvas mõttes.

Eesti Draamateater

SR: Me oleme tähele pannud, et meie etendustel käib tuttav publik. Kui on külalisetendused, siis on täiesti teine publik. Käituvad samamoodi, aga on täiesti võõrad näod. Lasteetendused on lõbusad: on vaja joosta ja üsna kõva häälega rääkida enne etendust. See kõik kuulub asja juurde. Õudselt vahva on kohata humoristlikke inimesi. Oli etendus „Pulmad“. Kuna meil on kiire, ega me siis pikalt ei räägi. Ütlen siis paarile, et „Pulmad“ on viiendal korrusel. Mees ütleb „Meil alles olid hiljuti!“ Noh, vahva ju!

Teater NO99

KK: Erinevatel etendustel on täiesti erinev publik, erinevatel õhtutel on erinev publik. Mul on kaks lemmikkohta. Ukse peal olla või garderoobis. Garderoobis sa näed kogu publiku ära. Mõned inimesed tulevad teatrisse ja ei saa silma ka vaadata, viskavad asjad ära kuhugi. Samas on mõned inimesed, kes käivad õhtust õhtusse, kui tänaval näed, ütled tere.

JA: Ideaalne publik ei tule teatrisse nagu telekat vaatama: jalutan välja, räägin telefoniga, tulen tagasi.

EJU: Läbimängudel on ideaalne publik, kõik on omad, kuskilt kaudu. Siis on kõik vaikselt, ei lobise omavahel, telefonid on väljas. Kui juhtub, et heliseb, siis sel inimesel on nii piinlik.

Tallinna Linnateater

JO: Suveetendustel käib ka meie oma publik, ikka igal teatril on oma publik. Külalisetenduste kaudu tunneb ära, et on teine publik kohe ka. Heatahtlik ja osavõtlik, teadlik publik on hea. Kes tunneb, et ta on tulnud õigesse kohta ja teab, mida ta on tulnud vaatama. Uskumatult palju on neid inimesi, kes alles teatrisaali sisenedes vaatavad, mida nad on tulnud vaatama. Mul ei tuleks mõttessegi niimoodi minna.

AM: On ka teatriga eksitud.

JR: Siinsamas garderoobis on olnud, et üks inimene tuleb ja ütleb, et oled nii tore ja kingib šokolaadi, teine tuleb, viskab jope üle leti ja ütleb: „Mul trippi pole, aga sa võid õmmelda vahepeal."

JO: Ruumide eripära tõttu ei saa pirtsutada, kui etendus algab kell seitse, siis algab see kell seitse. Näiteks „Kes kardab Virginia Woolfi?" on lavastatud nii, et istud kellegi kodus, siis ei saa tulla hiljem sisse. On leitud lahendusi: esimese vaatuse saab siis kohvikus televiisorist vaadata, aga see ei ole muidugi see.

AM: Siis on selliseid huvitavaid juhtumisi, et on tuldud imikuga etendusele. Ühed ükskord tõesti lasti saali, pandi nurga peale istuma ja keegi meist valvas neid ja oli tingimus, et kui laps hakkab nutma, tullakse saalist välja. Aga nad eirasid seda. Laps hakkas nutma. Ja ega me siis ei hakka vägisi saalist välja viima. Vaheajal pakuti neile varianti, et kas üks vanematest jääb lapsega välja või antakse laps meie hoolde või jääb üldse tagasi minemata. Nemad teatasid, et issand jumal, rinnalaps teie kätte. Aga saali väga lärmakat etendust vaatama sobis küll ja nad lahkusid.

AM: Kõige hullem on see, kui teatrisse satub inimene, kes pole üldse huvitatud. Ta käitub siin nii, et ta pole just meeldiv.

Aga teater? Iga teatri ruum mängib oma rolli teatrist tekkivas üldmuljes, iga maja räägib oma ajalooga lugu ning ühest küljest võimaldab ruum endaga mängimist ja teisest küljest seab tegevusele omad nõudmised.

Eesti Draamateater

SR: Möödunud aastal tähistasime teatritrupi 90. sünnipäeva ja maja 100. sünnipäeva. Ja need olid suurepärased peod. Meid viidi tänavale Raekoja Platsi juurde, kust algas Draamateater, ja pakuti kõigile šampust.

LN: Andrus Kivirähk kirjutas isegi sellise etenduse, mis annab toreda ülevaate majast. Humoorikalt kirjutatud, kohe hästi jätab meelde. Oli pidulik aasta. Ja maja on väga armas. Ta on ju spetsiaalselt ehitatud teatriks. Siin on nii palju ruume ja siin võib täitsa ära eksida.

SR: Mõned külastajad tulevad ju spetsiaalselt ütlema, et „kui ilus maja teil on…", siis me lisame küll juurde: „Me ise ka!"

Teater NO99

JA: Meil isegi vanad prouad ei vaheta saapaid, ei pane kingakesi jalga.

EJU: Mõni küsib, kas on külm saalis ja siis otsustab, kas vahetada. Aga Salmes (*Salme Kultuurikeskuses*) on inimesed rohkem üles löödud.

JA: Meil on jah tellingud ja dekoratsioonid nurgas.

KK: See meie maja on imeväike, saad aru, kui oled teinud tiiru majale peale ja sellele läks viis minutit.

Tallinna Linnateater

JO: Meil on teistest teatritest erinev see, et meil ei ole konkreetset lava ja siis on vaja, et mindaks saalist välja, et saaks õhutada. Selle ajaga jõuab lava korda teha, muuta. Tegevust meil jätkub. Etendused on suhteliselt pikad võrreldes teiste teatritega, ikka kolm, neli, viis tundi. Sellest siis ka omad eripärad. Kuidas toime tulla juhtudega, kus inimesed rongi peale kipuvad, rongid ju ei sõida poole ööni. Siis nad pannakse ääre peale istuma, et saaksid vaikselt õigel hetkel väljuda. Ja ega meil ei ole garderoobi ehitatud selleks tarbeks. Need on kõik nipitamised ja nuputamised, kuidas tööle panna.

Teatris töötamisel on omad võlud, mis kaugele välja paistavad. Teatriarmastajail töötajail on võimalik ju nii palju lavastusi näha, nii mitmeid kordi etendusi vaadata! Võimaluse ära kasutamine aitab elus teatrit hinnata, nüansse märgata, tähele panna. Miski teeb ju mõne etenduse erilisemaks kui teise, mingeid trikke on ju lausa lust lavastusest leida.

Eesti Draamateater

LN: Näeme läbimänge ja kontrolletendusi. Hiljem on võimalus, kui juhtud müüma kavasid, siis müügiinimene läheb saali, et jälgida.

RT: On ette nähtud, et peame etendused ära vaatama.

LN: Ikkagi midagi leiad, me lähme näitlejaid ka vaatama, see pakub meile huvi.

SR: Kui mõni inimene teatrisse tuleb ja talle ei meeldi, siis me alati ütleme, et kui huvitav lava või kuidas näitleja mängis. Meie vaatame ikka teise pilguga.

LN: Meil on väga head näitlejad ja neid on väga huvitav jälgida.

RT: Mängivad ka ikka väga erinevalt.

Teater NO99 publikuteenindajad, vasakult paremale: Jekaterina Abramova, Katriin Kütt, Elisa-Johanna Udde. Foto: Üüve-Lydia Toompere

Teater NO99

KK: Mõned etendused on, millele eriti kaasa elad. Kui oli „Perikles", siis mina elasin Periklesele kaasa ja kui publik tuli saalist alla, siis nägin seda emotsiooni. See on tore. Alguses, kui ma tööle tulin, olid mul omad lemmikud, millel ma ei lasknud ühtegi etendust vahele jääda. Ma lasin end tööle panna nii, et ma saaksin minna saali ja vaadata. Enam ei vaata kõiki iga kord. Aga kui tekivad mõnes etenduses lemmikkohad ja kui on võimalik, nii et ei sega normaalset tööd ja ei jää kellelegi jalgu ja ei kolista, siis kuskilt piilud oma lemmikkohti.

KK: Teatris ikka juhtub teater, ei ole film, ei juhtu kino. Kui sa oled rikas, palun tule, käi kogu aeg lemmiktükke vaatamas, tõesti näed seda erinevust. See on küll üks äge asi, miks tahan teatris töötada.

KK: Ükskõik, mida tehakse laval, mulle meeldib, kui mulle ei taheta meeldida. Mulle meeldib, kui ma kohe ei saa aru. Siis jõuad mõelda, arutada kellegagi, siis see asi hakkab kasvama, teisenema ja siis tunned, et said natukene targemaks. Et tekkis mingi uus mõte. Mulle isiklikult meeldib, kui teater on natuke suurem kui mina. Kui ma vaatan tükki, pole oluline, millest ta on, aga peab olema tunda, et need inimesed laval teevad seda sellepärast, et nad tõesti ei saa teisiti. Selles mõttes ma olen natuke maksimalist ja idealist.

EJU: Ma arvan, et see on tunnetuse asi, et näitleja on kohal. Aga teatris töötades näed, kuidas näitleja on omas mullis sees, kõnnib sulle vastu, aga ei ütle midagi. Läheb mööda, nagu oleks kummitust näinud. Kui oled etendust juba mitu korda näinud, on minu meelest naljakas märgata, et midagi läks nüüd täiesti valesti ja siis jälgida, kuidas see välja mängitakse. Meil „Misery" etendusel oli ükskord nii, et esimeses reas istusid inimesed, kellega juhtusid kõik asjad, mis etenduses valesti minna said. Kirjutusmasin läks ümber ja kukkus ühele mehele või naisele peaaegu varvastele. Siis on koht, kus rott plahvatas ja verd lendas selle sama naise kingadele. Aga siis tuleb näitleja ja sa tunned seda hetke, et on suur näitleja. Marika Vaarik mängis selle nii välja, et ta improviseeris sinna vahele monoloogi, mis oligi mõeldud vabanduseks neile kahele inimesele. See oli nii ilus hetk. Lõppu ütles Marika Vaarik, et ma palun vabandust ja etendus läks edasi.

JA: On huvitav vaadata, kuidas etendus kasvab ja areneb väljatulemise ajast alates. Erinevus on suur.

Tallinna Linnateater

JO: Etenduse muudavad heaks materjal, lavastaja, näitlejad, lavakujundus.

JR: Ma arvan, et ka vaataja ise, see, kui vaataja suudab ise etenduse sisse minna, olla piisavalt asja juures.

JR: Mõni asi, mis ühele väga meeldib, teisele üldse ei meeldi. Mingi *twist* võiks sees olla etenduses.

JO: Kui tuleb mõni külalislavastaja, siis vaatad, mis ta on tükiga teinud. Oma lavastajatel kõikidel on oma nägu ja siis vaatad, milles see oma nägu seekord väljendub ja kas ehk näitleja on ka pakkunud midagi välja...

JO: Näiteks „Gizzelle" on üliõpilaste töö. Sealse liikumise, noorte inimeste sõnaseadmise tõttu minule väga meeldis see etendus. Tas on vaheldust, uudsust. Teistmoodi tegemine. Noortel oli kindlasti huvitav seda teha.

KK: Ta on väga noorte nägu ja kuna noored teevad meie teatris nii palju asju, siis ta on ka Linnateatri nägu.

Aga... kui piletöör ei olekski piletöör? Kui administraator või garderoobitöötaja peaks valima endale täiesti teise ameti? Hea küll, siiski ameti, mida teatris pidada saab. Fantaasial lennata lastes võib ju mõni töö, milleks ettevalmistus puudub, siiski nii väga meeldida. Kui valima peaks, millisele tööle liisk langeks?

Eesti Draamateater

SR: Mina kindlasti tahaks olla piletöör, just sellepärast, et mulle meeldib inimestega suhelda. Ma olen ilmselt seda nägu ka, et inimesed tulevad küsima ja väga hea meel on, kui oskad vastata. Nii et mina leian, et ma olen just selle koha peal, kus peakski.

LN: Kuna olen sellises vanuses siia tulnud, siis pole unistanud küll, et midagi muud siin teeks. Kõige rohkem mulle meeldib just suhtlemine publikuga, suhtlemine näitlejatega. Ma leian, et ma olen seal kasulik, ma saan midagi ära teha. Kui olen garderoobis, siis tundub see mulle liiga nüri. Mul pole vaja midagi mõelda. Tahan end just proovile panna, kuidas korraldan selle, et kõik korda saab. Ma tahan midagi organiseerida ja korraldada. Kui on liiga lihtne ülesanne, siis hakkab igav.

Teater NO99

EJU: Ma olen mõelnud, et inspitsiendi ametit tahaks proovida. See tundub nii põnev! Ma ei tea küll täpselt, kuidas sellele ametikohale jõutakse, kuidas selleks õpitakse.

KK: Mul peaks olema selleks hoopis teine haridus, aga õige heli- ja valgustehnika annab nii palju etendusele juurde, seepärast oleks tore, kui oskaks ise teha.

JA: Mina mõtlesin sama, et tahaks heli proovida.

Tallinna Linnateater

JO: Ma olen siin nii kaua töötanud, et olen siin aastate lõikes palju teinud.

JR: Mina tahaks dramaturgi tööd proovida. See oleks hirmus hea võimalus näha, kuidas inimesed sinust aru saavad. Näha, kuidas lavastaja sind mõistab, kuidas näitleja sind mõistab, kuidas vaataja sind mõistab.

JO: Ma ei oskakski öelda, mida mina tahaksin teha. Kui tahaksin rekvisiitorina töötada, siis peaks mul meeletu mälu olema, seetõttu ei saaks ma seda ametit pidada. Kunstnikutööd teha ei saaks, sest kätt pole. Näitlejaandeid ei ole. Niisiis teengi seda, mida oskan, ja kogu lugu.

KK: Mina vist olen proovinud juba seda ametit. Ma käin vahel grimmis abiks. Näiteks etenduses „Aeg ja perekond Conway", kus on hästi suured vahetused. Esimeses vaatuses on üks aeg, siis on 20 aastat hiljem ja siis on jälle tagasi. Ka olen laval käinud. Ma käisin tudengitel abis, kuna dramaturgid olid välismaal, siis mängisin nende osa. Grimm on neist töödest siiski peamine, mida olen ka õppinud.

JO: Mulle meenub, et ka mina olen laval käinud. Kui meil oli teatril oma segakoor, siis seda ekspluateeriti ühes etenduses. Laulsime Mart Saare „Lindude laulu" ja olime Elizabethiaegsesse Inglismaasse sulandunud. Siis oli üks lasteetendus, „Nõiutud puding", kus pidime laulma ja kostüümid pandi meile selga. Jah, olen ka laval käinud.

Kui publikuteenindaja on teatri visiitkaart, kui teater algab garderoobist, siis ongi ju loogiline, et iga teater oma nägu on. Need inimesed, kellega vestlema sattusime, on küll indiviidid, ent omal moel peegeldavad nad igaüks ka koduteatri spetsiifilist hõngu.

Publikuteenindajad juhatavadki meid siis teatrisse, aga alanud intervjuusarja valguses ka kulissidetagusesse maailma edasi.

Müürilehe festivalisärgid
on müügil Tartus Disainimajas
ja Tallinnas Reedes.

Fotograaf: Patrik Tamm
Modell: Juho Boril
Jumestus: Kai Laidla, The Body Shop
Juuksed: Hanna Touart

Pluusid: Alice Tammela, Protsess
& illustratsioonid: Helmi Arrak

JAROSLAVA PULINOVITŠ – SOTSIAALVÕRGUSTIKE PÕLVKONNA DRAMATURG

Rakvere Linnanoorte Näitetrupp

„Ma arvan, et kirjutamine sarnaneb viiulimängule: kui inimene kaua ei kirjuta, siis ta võõrdub sellest. Mul on hunnikute viisi mappe jutustuste, näidendite, romaanide, luuletustega. Ma kardan kirjutamise oskust kaotada ja mõnikord istun kirjutama, teades, et seda pole kunagi kellelegi vaja.“

Juba aastaid on erinevate Eesti kooliteatrite repertuaaris vilksatanud noore vene näitekirjaniku Jaroslava Pulinovitši loomingut. Tänavu suvel võib Pulinovitši teoseid näha Eestimaal tervelt kahel festivalil: Pärnus Monomaffial mängib Vene Uljanovski Draamateater tema „Nataša unistust“, Rakveres B'OFFil esitavad Rakvere Linnanoorte näitetrupp ja noorteteater Jabloko ta näidendeid „Võitsin mina“, „Ma ei tule tagasi“ ja „Pliiatsid Varjale“. Vähe sellest, B'OFFi ajaks on Pulinovitš ka ise lubanud Eestisse tulla ja kooliteatri noortega kohtuda.

Pulinovitši loominguga töötades on siinsed noored teinud põhjalikku tutvust ka autori mõtteilma ja taustaga. Rakvere Linnanoorte Näitetrupi Pulinovitši-uuringute põhjal on kokku pandud alljärgnev fragmentaarium. Jaroslava Pulinovitši mõttekäigud on ajalehtedest Rossiskaja Gazeta Nedelja ja Kommertšeskije Vesti eesti keelde tõlkinud Tiina Rumm.

Lapsepõlvest

Minu isikliku geograafiaga on keerulised lood. Kuni kaheksanda eluaastani elasin ma Omskis. Siis saabus näljaaeg, mulle sündis õde ja ema istus õega kodus, isa ei suutnud kogu peret üleval pidada ning sõitis põhja, Põt-Yahi linna. Aasta pärast sõitsime talle järele, aga mulle ei sobinud sealne hapnikuvaene kliima, mind saadeti tagasi Omskisse, vanaema juurde. Vanemad ei jäänud Põt-Yahi pidama, nad sõitsid Salehardi – polaarjoonele, tundrasse. Sõitsin taas nende juurde. Salehardist läksime tagasi Põt-Yahi, sealt koos õega Zavodoukovskisse sugulaste juurde, vanemad kolisid Hantõ-Mansiiskisse.

Me sõitsime palju ringi – mitte ainult linnast linna, vaid ka korterist korterisse. Harjusin paikadesse, kus viibin, mitte kiinduma. Ma ei mäleta, et oleksin palju põdenud, aga vahel oli valus küll, kui tuli ära sõita kohast, kust olin just leidnud sõbrad. Kuigi uued paigad on mind alati meelitanud.

Hetkel on kogu meie pere saanud kokku Jekaterinburgis – isa, ema, õde ja vend. Vend õpib teises, õde kümnendas klassis. Pool aastat tagasi sai isa Aramilis ajalehe peatoimetajaks. Ema on hariduselt filoloog, töötas varem ajakirjanikuna, aga hiljuti avas Zavodoukovskis kaupluse.

Mõjutustest

Lapsena lugesin väga palju. Minu vanaema oli vene keele ja kirjanduse õpetaja, tal oli eraldi selline suur kapp lasteraamatutega, lugesin neid mitmeid kordi. Seejärel haarasin täiskasvanute kirjanduse järele. Mäletan, et kaheksa-aastasena võtsin läbi Daniil Harmsi ja Agniyu Barto, üheteistkümneselt Aleksander Vertinski loomingu. Viieteistkümneselt klammerdusin Dostojevski külge. Veidi hiljem jõudsid minuni Jossif Brodski ja Ossip Mandelštam.

Mis muusikasse puutub, siis ema räägib, et viiekuuselt jäin ma magama ainult Võssotskit kuulates. Alates 14. eluaastast hakkasin „alternatiivitsema“, kuulasin ansambleid Kino, Auktyon, The Doors ning Jegor Letovit, Janka Djagilevat, Aleksander Bašlatšejevit ja Janis Joplinit.

1990ndatest

Eriline atmosfäär. Kuidagi vabam oli olla, kuigi oli ka nälg. Ma ei mäleta seda, rohkem meenub hea: hoovid, esimesed diskod, „päti ja politsei“-mängud kuni pimeduseni. Olin siis väike, minust pole õiget hindajat.

Oma põlvkonnast

Sotsiaalvõrgustike põlvkond.

Noore dramaturgi s(t)aatusest

Kohe, kui hakatakse kaasaegset autorit lavastama, istutakse talle selga, piinatakse telefonikõnedega – nõutakse filmistsenaariume, seriaale, tellitakse instseneeringuid. Alguses, kui veel raha pole, haaradki kõige järele. Ma kirjutasin kunagi seriaalistsenaariumit, kuid tänu Jumalale mitte kaua. See on ilmselt kõige vähem loominguline töö: sa töötad lihtsalt kirjutusmasinana, mis toodab erinevat valikut fraase. Instseneerimine meeldib mulle enim, hetkel ma sellega tegelengi.

Dramaturgiast

Ei saaks öelda, et dramaturgia on madal žanr võrdluses näiteks proosaga. Mõlemad elavad oma reeglite järgi. Dramaturgias on tegevuse ja karakterite arengul palju karmimad reeglid. Poeesia ja proosa eeldavad metafoori kõrget taset, kujundlikkust, on oluline, et põhjalikult joonistuksid välja tuule heli, sambla lõhn, küüne värv. Näidendit kirjutades pole kõige selle jaoks aega. Dramaturgia on palju lihtsakoelisem, töötab tooremate meetoditega ja rõhuasetustega.

Oma kirjutamismeetodist

Ma arvan, et kirjutamine sarnaneb viiulimängule: kui inimene kaua ei kirjuta, siis ta võõrdub sellest. Mul on hunnikute viisi mappe jutustuste, näidendite, romaanide, luuletustega. Ma kardan kirjutamise oskust kaotada ja mõnikord istun kirjutama, teades, et seda pole kunagi kellelegi vaja.

Loomulikult tahaksin korrata oma õpetaja, dramaturg Nikolai Koljada saatust. Aga ta kirjutas kuus näidendit aastas ja mina olen nii laisk.

Kodumaast

Esimeses järjekorras on see keel, kultuur, kirjandus.

Filmirežissöör Ilmar Raag räägib Jaroslava Pulinovitšist:

Jaroslava stsenaarium saadeti mulle ühe Vene produtsendi vahendusel. Tegemist oli näidendi „Ma ei tule tagasi“ põhjal tehtud filmilooga. Olin algul üsna skeptiline, sest olles lugenud Euroopa koostööfondis Eurimages'is läbi aastate palju erinevaid kaasaegseid stsenaariume, olin peaaegu valmis uskuma, et head filmilood ongi väga suur haruldus. Seda imelikum oli tunne pärast selle teksti lõpetamist. Vastasin neile Vene produtsentidele, et mina tahaksin küll seda filmi teha.

Mul oli vaid üks soov – stsenaarium pidi lühemaks saama. Nii saimegi Jaroslavaga kokku Tallinnas. Ta on väga kiire ja paindlik kirjutaja. Vestlesime maast ja ilmast kogu päeva ja seejärel kirjutas ta ühe õhtuga veidi muudetud versiooni oma stsenaariumist. Kõige selle juures jäi ta üsna lihtsaks vene tüdrukuks, kes ei raisanud aega keeruliste sõnade ja õpitud filosoofia peale, ehkki ta on ka selleks suuteline. Alles seejärel sain ma Internetist teada, et tegelikult olin veetnud ühe päeva Venemaa ühe kõige lootustandvama dramaturgiga.

BALLAAD VÄÄRTFILMIDEST JA RAHAST

Joonas blogist filmijutt.blogspot.com küsib kultuuripoliitika alustalade järele. Ta teeb kiire analüüsi ja pakub välja lahendusi, millega annaks väärtfilmide näitamise rahastamist Eestis paremaks muuta.

Mullu sügisel kinnitas kultuuriminister Rein Lang, et tema riigi raha eest massikultuuri ei levita. Jutt käis raamatukogudest ja Barbara Cartlandist. Aga kas massikultuur levib vaid kirjanduses?

Väärtfilmide näitamine on riiklikult toetatud tegevus. Väärtfilme ja väärtkino toetavad nii Eesti Filmi Sihtasutus, Kultuuriministeerium kui Kultuurkapital. Näiteks. Sihtasutus toetas mullu väärtfilmikino Artis 32 595 euroga. Ministeeriumi filmikunsti toetusprogrammi alajaotuse „Euroopa ja väärtfilmide levitamine" raames jagati tänavu veebruaris kolmele taotlejale välja kokku 267 000 eurot. Kulka audiovisuaalse kunsti sihtkapital eraldas mullu filmikoopiate hankimiseks ja filmide rendiks väärtfilmikino Artis väärtfilmirepertuaari 13 500 eurot.

Kultuuri kasina rahastatuse juures on need arvestatavad summad. Toome võrdluseks briti kirjaniku Barbara Cartlandi 2010. aasta laenutushüvitise, mille puhul kultuuriminister Rein Lang rääkis riigi raha raiskamisest ja vajadusest raamatukogupoliitikat reformida: Cartlandile kulus 1612 eurot maksumaksja raha. Väärtfilmi toetuseks jagab riik sadu tuhandeid ja arengukavu vaadates jagab ka tulevikus, ilma et keegi paistaks täpselt teadvat, mis on väärtfilm.

Sõnaraamatute definitsioonid „kunstiväärtuslik film" või ka lihtsalt „väärtuslik film" ei ütle just palju. Kes on valmis määratlema, mis on ja mis pole väärtus (või kunstiväärtus)? Selgeid kriteeriume pole.

Kui ma sellest küsimusest hiljuti blogis kirjutasin, järgnes sotsvõrkudes aktiivne arutelu, mille osalistel oli sõna *väärtfilm* tähendusest üpris erinev arusaam vastavalt sellele, milliseid filme keegi väärtuslikuks pidas. Kui jälgida, kuidas kinod (Artis, Sõprus, Elektriteater) või festivalid (PÖFF) *väärtfilmi* silti pruugivad – olgu siis reklaamiks või raha taotlemiseks –, läheb pilt veelgi segasemaks. Olgu väärtkino või väärtfilmifestival – kava ulatub seinast seina, dokkidest multikateni, kõrgkunstist splätterini, romkommist õuduseni.

Väärtfilmiks paistab niisiis sobivat pea iga film ja väärtkinoks iga kino. Terminoloogiline segadus on nii suur, et isegi Artise kino haldava osaühingu Tallinnfilm äsja ametist lahkunud juht Henry Kõrvits tunnistab, et ei tea, mis on väärtfilm (EE 11.03.2012). Kui aga väärtfilmil ja mitte-väärtfilmil pole vahet, siis mida ja miks riik toetab?

Sõna *väärtfilm* üldist kasutuspraktikat jälgides võib ju väita, et kõige sagedamini mõeldakse selle all kunstikino (*arthouse*) või autorikino (*auteur cinema*), ent väärtfilmilevi toetamise poliitikat see selgitada ei aita: need terminid on küll veidi piiritletumad, kuid rahastamise aluseks ikkagi liig ebamäärased.

Pealegi, nagu öeldud, ei piirdu toetatav väärtfilmilevi või väärtfilmikinode repertuaar sugugi kunsti- ega autorikinoga. Näiteks selliseid Artises pidevalt linastuvaid romkomme nagu „Õrnad tunded" on ilmselt märksa lihtsam seostada Cartlandi loomingu kui kunsti- ja autorikinoga. Kui riigi mätta otsast vaadates pole mõistlik kulutada maksumaksja raha Cartlandile, nagu kultuuriminister on öelnud, siis kas on mõistlik seda kulutada Audrey Tautoule? Kas see ei ole massikultuur?

Kui kultuuriminister leiab, et raamatuid on võimalik ja mõistlik jagada väärtuslikeks ja väärtusetuiks ning ühtesid toetada, teisi mitte, siis pole mingit põhjust, miks mitte filmidega samuti talitada. Vahetegemine pole ei lihtsam ega keerulisem kui raamatute puhul. Segasest väärtfilmi mõistest tuleks seejuures kas loobuda või selgelt defineerida, milliseid filme peetakse väärtuslikuks.

Kuidas seda teha? Paar lihtsat printsiipi. Esiteks ei ole mõtet toetada *ükskõik milliste* Euroopa filmide levi nagu praegu. Euroopa filmitoodang on kaks korda suurem kui USAs. Sellest, et film on valminud Euroopas, ei saa automaatselt järeldada, et tegu on toetust vääriva filmiga. Väärtuslikuks pidada ja toetada on mõtet siiski auhinnatud filmide näitamist, olgu nad toodetud kus tahes. Esimene lahendus on niisiis fikseerida toetatavate preemiate nimekiri Euroopa Filmiakadeemia auhindadest ja Cannes'ist kas või PÖFFini. Samast nomenklatuurist lähtudes saab eraldi toetada filmiklassika taaslinastumist, mis praegu on vaeslapse osas.

Teiseks, et põhiseadusega kooskõlas peab riik toetama eesti kultuuri, siis väärtuslikuks tuleb pidada kõiki eesti filme, nii uusi kui vanu, ja toetada eelisjärjekorras nende levi. Kultuuriministeeriumi väärtfilmiprogrammi nõuetes toodud vahekord 60% Euroopa filmi, 10% eesti filmi peab muutuma. Eesti filmide praegune vähene linastumine kinodes on oluline eesti filmide vähese vaadatavuse põhjusi ja suvalise Euroopa seebi toetamine eesti filmi arvelt pole kindlasti see, mis tagaks eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade.

Ja lõpuks – väärtfilmide leviks jagatavad toetused tuleks selgemini eristada tegevustoetustest, nähes kummakski otstarbeks ette eraldi summad. Kahtlemata vajavad väärtuslikuks peetavaid filme näitavad kinod toetusi ka üüri, seadmete rendi, haldus- ja muude kulude katteks digiteerimiseni välja. Vaieldamatult on ka neid toetusi mõistlik jagada programmist lähtudes, seades toetuse suuruse sõltuvusse väärtuslikuks peetavate filmide osakaalust selles. Kui riik peab aga vajalikuks pidada ülal väärtkinonimelist institutsiooni, siis peab säärane kino näitamagi ainuüksi väärtuslikke filme – näiteks eeltoodud kriteeriumite puhul eesti ja auhindu pälvinud maailma filmikunsti.

MÕNED KÜSIMUSED PEETER SIMMILE

Emilie Toomela

Tartus Elektriteatris käis oma uut filmi ,,Üksik saar'' näitamas Peeter Simm. Temaga rääkis juttu üks Elektriteatri tegijatest, Emilie Toomela.

Peeter Simm „Üksiku saare" võtetel. Foto: Valeri Matusevitš. Kõik õigused Lege Artis Film.

Teie viimases mängufilmis „Üksik saar" tuli juttu ka Lev Tolstoi „Anna Kareninast" ja sellest, et seda peatust, kus Anna Karenina rongi ette viskus, ei olegi tegelikult olemas. Kus lõpeb teie arvates fiktsioon ja algab päriselu? Milline on dokumentaalfilmide vahekord mängufilmidega?

Tegelikult on see raamat nii uisapäisa kirjutatud, et seal olid faktijamad sees. Seda rongi ei saanud üldse olla, sest sealt rongi ei käinudki. Aga see pole üldse oluline! Ükskõik millise filmi juures loeb ikka see, mida enda ümber näinud ja elus kogenud oled. Film on lavastaja nägemus maailmast. Sulev Keedusel on need ühtmoodi, Õunpuul teistmoodi, Valentin Kuigil kolmandat moodi, Kiisa Kaljol neljandat moodi. Inimene loob mudeli sellest maailmast, kus ta elab. Seda teeb ta võttegrupi abil. Kõige imelikumal moel on võttegrupis olevate inimeste omavahelised suhted mingisugust irratsionaalset kanalit pidi ekraanil näha. Pilt ja heli koos loovad üsna konkreetse maailma. See, mida ekraanil nähakse, on konkreetne maailm. Minu õpetaja veidi paradoksaalne õpetus seisnes selles, et kui film on õnnestunud, siis on selle autoriteks iga viimane kui inimene, kes on filmi tiitrites. Kaasaarvatud autojuht, kõik-kõik-kõik! Aga kui film on tuksis, siis on selle lagunemises süüdi ainult üks inimene – lavastaja. Tema ülesandeks on võttegrupp niimoodi kokku panna, et kõik usuksid seda loodavat maailma, et see maailm funktsioneeriks. Kui see ei funktsioneeri, siis pole lavastaja oma tööga hakkama saanud ja on süüdi. See ei ole paradoks, see ongi paraku niimoodi.

Maailmas toodetakse igal aastal tohututes kogustes filme. Sellest jõuab Eestisse väga piiratud hulk. Kuidas te kommenteeriksite seda filmivalikut, mis Eesti kinodesse jõuab?

Paratamatult on see ju määratud sellega, mida inimesed vaatama tulevad. Meeldib see meile või mitte. Ja taas – meeldib see meile või mitte, vaatajad on harjutatud vaatama Hollywoodi filme. See on üldiselt intellektuaalide hulgas ninakirtsutamise põhjus. Aga selle juures on üks asi. Kui ei oleks neid Hollywoodi filme, siis unustage ära Dolby heli, hea projektsioon ja mugavad kinosaalid. Need eksisteerivad ainult tänu sellele kinole, mis toob raha sisse. Kui Hollywoodi filme poleks, siis me näitaksime mingites halvasti ventileeritud ja niisketes, kütmata sarades oma ei-tea-mis kõrget kunsti, millele leidub vähe vaatajaid. See kõik on mikroskoopiline, võrreldes sellega, mis kasumit toodab. Paha on selle juures muidugi, et kinodesse jõudev filmitoodang tuleb ülekaalukalt Ameerikast. Tuletage meelde, millal te nägite viimati Kesk-Euroopa filmi? Või rumeenia, bulgaaria, poola, ungari või austria oma. Väga natuke jõuab meie ekraanile siiski lähinaabrite – venelaste ja soomlaste – filme. Haruharva näeb mõnda prantsuse filmi, ja tuletage meelde, millal te viimati nägite mõnda itaalia filmi? Vot nii. Ainult PÖFFi ajal. Jumal tänatud, et on olemas PÖFF! PÖFF täidab suure-suure lünga ja on nagu janustele klaasike vett.

Meie kino Tartu Elektriteater on tituleeritud ajakirjanduses rõõmsalt väärtfilmikinoks. Samas on tegemist libeda mõistega. Et see on sünge, igav ja aeglane film. Kuidas te suhtute „väärtfilmi" mõistesse? Mis on väärtfilm?

See ongi ebamäärane väljend. *Art house* ja festivalikino – kõigi nende sõnade kasutamisel oleksin väga ettevaatlik. Kardan, et on vaatajaid, keda see veidike eemale ehmatab. Loomulikult on halb, et üldse on ära kadunud see kino, mida mina mäletan lapsepõlvest – filmid 60ndate aastate keskpaigast. Need filmid olid malbed. See roog on meie laualt kadunud. Me sööme puhast tšillit või puhast moosi! Viimasel ajal on õpitud seda omakorda mikseriga selliseks eriliseks rokaks kokku keerama, millest ei saa õieti arugi – kibe ja magus korraga. Meil on kadunud inimhääle tavalise tämbriga kõnelemine. Meie orkestrist on puudu alt ja tšello, pillid, mis räägivad inimese häälega. On jäänud tümakas ja kõige kiledam viiul, selline hüsteeriline, mida vaataja on harjunud nägema üleloomulikult.

Mida te arvate Terrence Malicki filmist „Elupuu" („Tree of Life"), mis on mõneski kinoringkonnas eelmise aasta parimaks filmiks tituleeritud ja võiks olla justkui väärtfilmi ideaalne esindaja?

Nii väärt ta nüüd ka ei olnud, et tapvalt igav oleks olnud! Teda oli siiski võimalik vaadata. Ta rääkis väga huvitavas keeles. Enda kohta võin öelda, et olen valmis vaatama väga paljusid erinevaid, sealhulgas ka üsna igavaid filme, aga ise ma neid teha ei tahaks. „Elupuu" ei olnud igav film, minule ta meeldis. Ka need üldse asjasse mittepuutuvad universumi sünnilugude versioonid. „Elupuu" sai Cannes'i filmifestivali peaauhinna ja on kindlasti ka seda väärt.

Rääkides eesti kinomaastikust, siis pole saladus, et tihti jääb filmi tegemisel raha puudu ja probleemide lahendamisel tuleb olla leidlik, sumbata lumes ja kõndida vastutuult. Kas külmetava kunstniku loome on kuidagi parem?

Olen näinud superhead filmi, mis kandideeris ka Oscarile. Selle ingliskeelne pealkiri on „Winter's Bone". Ma kahtlustan, et see on pärit Whitmani luuletusest. Ja eestikeelne pealkiri oli „Paljad luud". Selle filmi kõrval on iga eesti film ikka hiigeleelarvega toode. „Winter's Bone" on superhea, läbi komponeeritud film, pealegi Ameerika oma. Aga see pole rajatud Hollywoodi traditsioonile, vaid lõunaosariikide kirjandusele, Faulknerile, Fitzgeraldile ja Steinbeckile, kus on hästi karmid inimesed, kes on samas väga inimlikud. On tunda seda noore rahvuse ekspansiivsust ja jõudu. Need on vanade vallutajate järeltulijad, kes elavad seal niisuguses vaesuses, et nende kõrval oleme meie ülijõukad inimesed ja teeme selle kõrval ülikalleid filme. Ka suure raha eest tehakse häid filme. Ei saa ühte teise arvelt hukka mõista. Noorusele on iseloomulik maksimalism – kui sa midagi kiidad, siis sa pead midagi ka alati maha tegema ja välistama. Aga vastandamine ei ole ainus mõtestamise vorm. Tegutseda inimmõtte eesrinnas, teha ja välja mõelda asju, mida keegi pole kunagi varem teinud, see viibki ühiskonda edasi. Kohati nõuab see tohutut raha, aga selliste inimeste jaoks see leitakse. Raha jaotub ühiskonnas jälle laiali.

Kuna asume hetkel Elektriteatris ja meie kino jagab maja Tartu Uue Teatriga, siis küsin, kas teater ja kino konkureerivad omavahel või on kino justkui mehhaniseeritud teater? Või on veel mingi kolmas variant?

No seda arvati sada aastat tagasi, et kino hakkab teatriga konkureerima. Aga ei konkureerinud ka siis, isegi mitte laadal. Klounid tegutsesid laada ühes otsas ja teises otsas näidati elektriteatrit.

Mis te arvate väikesest kinost, mis näitab Euroopa filme? Kas seda on vaja?

Sellele asjale tuleb elu sisse puhuda, see on väga tänuväärne asi. Kui rääkida veel praegusest Euroopa kinost, siis näiteks madjarid ütlevad, et nende filme ei vaata mitte keegi. Samas Ameerika *campus*'te tudengid teavad meie filme peast. Selles mõttes on väga kahju, kui kaotatakse kodupublik. Inimesed, kes oskavad sind mõista, asuvad hoopis teisel pool maakera. See on natuke mage.

Osa „Üksiku saare" võtteid tehti Valgevenes. Kas Minski linn andis filmile mingi erilise hõngu?

Ausalt öeldes, mida vähem ma seda hõngu tajuksin, seda parem. Sest meil oli kaks võtteperioodi, mis on küllalt haruldane asi. 2010. aastal filmisime Minskis ära dekoratsioonid. Praktiliselt kõik korterite interjöörid, välja arvatud Ulfsakite elupaik. See on ehitatud Tallinn-Väiksesse. Seal tulid meile jälle vastu meie raudteelased ja andsid tühja ja laokile jäänud ruumi Tallinn-Väikse jaamas. Ja Mare Raidma ja Saša Hološov sisustasid selle niivõrd kihvtilt ära! Peamine kinematograafiline aines, mis meid seal huvitas, oli just see, kuidas päris rong sõidab sealtsamast akna tagant mööda. Kui vaataja näeb, et Juhan istub akna peal, siis ehtsad rongid sõidavad akna tagant mööda, ja et seda on võimalik niimoodi eksponeerida. Probleem on muidugi selles, et aknatagune valgus on oluliselt suurem ja ruumis endas on samal ajal pimedus. Need tu-

leb tasakaalu viia. Muidu jääb akna taha lihtsalt mingi heledus ja minimaalne liikumine, aga einoh, pigistas välja! Operaator on meil valgevenelane ja see oli tema esimene suur film. Mul oli väga hea meel ja suur rõõm temaga koostööd teha, sest ta on väga professionaalne mees.

Kui nüüd lugeda filmi tutvustust, siis pean ütlema, et ma ei saanud esialgu täpselt aru, millest see film räägib. Pigem sain aru, mis tunne võib olla seda filmi vaadata. Mida võiks vaataja „Üksikult saarelt" oodata?
Olen alati seda kõige olulisemaks pidanud, et lavastaja peab siiski olema võimeline kõiki olulisemaid asju formuleerima, olgu siis näitlejale rääkides või ka filmi kavandades. Kunagi pole tegu paljalt ähmaste aistingutega, mida ei ole võimalik verbaalselt vormida. See film räägib linnaühiskonnast, kus igaüks elab intensiivselt oma elu ja kiirustab. Tal on probleemid, tihtipeale need probleemid venivad tema eluga kaasa, see muutub täielikuks kriisiks või valuliseks vastuoluks. Näiteks seesama perekond, kus on professor ja masinist, keda mängivad isa ja poeg Ulfsakid. Selles linnas puutuvad inimesed üksteisega vahetpidamata kokku, aga ikkagi jõutakse mittekommunikatiivsuseni. Tegelikult me kõik üritame ennast mullistada, hoidume, et keegi sellesse sfääri sisse ei tungiks. Meie filmi mõte on selles, et hoolimata linnaühiskonna mõjust on inimesed võimelised üksteist aitama. Nad on siiski empaatilised, kuigi esimesel pilgul võivad olla üksteise suhtes tõrjuvad. Ja mõte on ka selles, et mõnikord saab võhivõõras inimene probleemi, mida keegi on kandnud endaga pool elu kaasas, möödaminnes lahendada.

Filmis viib ja toob inimesi rong. Mis te arvate, mis elus inimesi juhib ning kokku ja lahku viib?
Kui nüüd hakata üles lugema, siis on paratamatult filmides võttekohtadena levinud politseijaoskonnad, haiglad, igasugused raudtee-, lennu- ja bussijaamad, paigad, mis inimesi seovad. Üldiseks kujundiks on kindlasti sild. Sild on see, mis inimesi seob ja mis võeti inimühiskonnas ühe esimese säärase ehitisena tarvitusele. Selleks et ei peaks läbi jõe ujuma, ehitati sild. Sillal on tohutu kujundimõju. Ega ilmaasjata pole Euroopa Liidu rahade peale mingid unelmate sillad välja mõeldud, mis kuskil ei eksisteeri, aga justkui peaksid inimesi kommunikeerima.

Tihti räägitakse, et filmikriitikud näevad linateostes märksa rohkem nüansse kui tavavaatajad. Millised võiksid olla need vihjed või sümboolika, millele publik võiks filmi vaadates tähelepanu pöörata?
„Üksik saar" on üritatud teha keeles, mis oleks arusaadav inimesele, kes lihtsalt läheb ilma igasuguse ettevalmistuseta filmi vaatama. Annan aru ka selle kohta, et taolise ansambelfilmi või *multiplot*-filmi juures kuluvad esimesed 10–15 minutit selle peale, et karakterid jääksid meelde: et näod omandaksid tähenduse – kes ta on ja mis ta on, kas ta on politseinik või on ta raudteelane. Niisiis arvan, et vaataja peab filmi alguse jaoks varuma 15 minutit kannatlikku meelt. Edaspidise kohta on kõik mulle väitnud, et seosed tekivad ja lõpuks ei jää ühtegi liini ripakile. Pidasime seda kaasstsenarist Mihkel Ulmaniga selle žanri juures väga oluliseks. Meie film juba on niisugune, et nõuab jälgimisel teatud pingutust, et saaks kõik asjad seletatud ja lõppude lõpuks kokku põimitud. Selles mõttes ei ole meil mingisugust sümbolite keelt. On ju filme, mis võtavad kätte ja tsiteerivad filmiklassikat. Iseenesest ei saa mul selle vastu midagi olla, kui filmil on mitu kihti, aga üldiselt tuleb ansambelfilmi iseärasus välja teate kuidas? Seal ei anna struktuur võimalust üksikute tegelaste puhul nii palju süveneda, et hakkaksime neist rääkima sama sügavusega nagu Anna Kareninast, kellest oli ka filmis juttu. Räägime tegelastest ainult tegevuse ja esmasuhtluse tasandil. Põhimõtteliselt räägime pealiskaudselt. Aga filmi idee ise peaks siiski selguma ja olema sügavam, tulema filmi üldstruktuurist.

Selle nimel, et tegelikkust paremini kujutada, jälgis Tolstoi väidetavalt oma sõbra surevat naist. Kui palju ja kuidas teie elust võrdluspilti otsite ja nii-öelda ekspertide arvamust küsisite?
Me käisime ikka psühholoogide juures konsulteerimas. Sellega, mille nad (stsenaariumis) läbi lugesid, olid nad nõus. Selliseid asju, millest ma olen ainult kuulnud või lugenud ning millest pole päriselt selgust saanud, ma filmis ikkagi ei kasuta. Samamoodi oli „Georgi" filmiga. Kui ma polnud ikka milleski kindel, siis kuulujutu tasemel elemente filmi sisse tuua ei tahtnud.

UUS EESTI ANIMATSIOON: ANU-LAURA TUTTELBERG

Küsis Mari-Liis Rebane

Anu-Laura Tuttelberg (27) esindab uut põlvkonda eesti animatsioonimaastikul. Noor ja andekas neiu on kogunud oma debüütfilmiga „Kärbeste veski" tähelepanu juba ka animaspetsialistide hulgas väljaspool Eestit ning käib oma filmi esindamas nimekatel Euroopa animafestivalidel. Anu-Laura esimene nukufilm valmis EKA animatsiooniosakonnas magistriõppe diplomitööna.

Räägi animatsioonist, kuidas sa teatrikunstist nukufilmi juurde jõudsid?
Teatrikunst ja nukufilm on väga lähedalt seotud. Mõlema puhul tuleb luua loole keskkond, kujundada tegelased ja nende kostüümid. Lavakujunduse tegemiseks valmivad maketid ongi ju peaaegu nagu nukufilmi dekoratsioonid. Teatrilavastuse ja mängufilmi tegemine on meeskonnatöö. Stsenograafiat õppides sain seda proovida. Nukufilmi tegema tõukas mind soov üht lugu otsast lõpuni ise jutustada. Kirjutada lugu, see lavastada, luua keskkond, tegelased ja isegi otsustada, kuidas need tegelased liiguvad. Nukufilmi juures köidab mind eriti see, et tegelaste loomisel on väga suur vabadus. Teatrilavastuses ja mängufilmis on enamasti ikka aluseks näitleja, nukufilmitegelane võib olla ükskõik mis. Minu jaoks saab lugu enamasti alguse tegelastest. Vahel inspireerib ka mõni keskkond, aga sinna tekib kohe ka tegelane. Mulle meeldib alustada pisikestest osakestest ja nende vahel seoseid leida ja nii lugu kokku kombineerida.

Kõik teavad, et filmi juures on oluline lugu, mitte tehnika, kuid ometi on palju režissööre, kes valivad endale tehnika, mis neile meeldib, ja jäävad selle juurde. Milles peitub nukkude võlu? Mulle tundub, et sul on nendega eriline side.
Mulle meeldivad vanad laste mängunukud, mänguasjad, vanade majade interjöörid. Mulle näib, et kui inimesed vaatavad vanu fotosid või asju, siis neile tundub, et nendel asjadel on oma lood. Ja mulle meeldibki seda meelde tuletada, et inimesed alati lugusid otsivad ja et need lood, mida asjadest välja võib lugeda, ei ole alati üheselt mõistetavad. Mind köidab just see tunne, et vanu nukke ja asju vaadates hakkavad mõttes nendest lood hargnema. Jah, mulle meeldib nukufilmi tehnika ja animatsioonis ma eelistan seda. Aga ma ei väida, et ma alati ainult nukufilme tegema jäängi. Minu jaoks tuleb kõigepealt idee või lugu ja seejärel ma leian neile vastava vormi. See ei pruugi üldse animatsioon ega film olla. See võib olla ka foto või skulptuur või veel midagi muud.

Kuidas sündis „Kärbeste veski"?
Filmi idee tuli ühest fotoseeriast, mille ma pildistasin mõned aastad tagasi oma vanemate maja pööningul. Aknaklaasil ukerdavad uimased kärbsed ja tagaplaanil on sügisene porine põld. Fotodel on nihutatud fookus kord esiplaanil olevatele kärbestele, kord tagaplaanil olevale maastikule. Kord on kärbsed aimataval udusel maastikul, siis jälle kumavad maastikul udused plekid. Jahimeeste ja möldri eeskujud leidsin nukuajaloo raamatutest.

Mis oli kõige keerulisem etapp või ootamatuim seik esimese filmi valmimisel?
Kõik oli ootamatult keeruline. Ootamatu oli see, kui palju iga etapp aega võttis. Kuna see oli mu esimene animafilm, siis

Foto: Sander Põldsaar

õppisin kõike filmi tehes. Nukke tegema, dekoratsioone ehitama, valgustama, animeerima. Nukkude tegemine meeldis mulle kõige enam. Käisin seda Nukufilmi stuudios õppimas. Mind huvitavad nukkude ülesehitus ja liigeste mehhanismid. Nukuanimatsiooni nukku tehes on palju erinevaid reegleid ja aspekte, mida jälgida, et nukku pärast hea animeerida oleks. Kõige raskem oli minu jaoks animeerimine. See nõuab keskendumist ja kannatlikkust. „Kärbeste veski" on seitse ja pool minutit pikk. Selle animeerimiseks kulus umbes viis kuud.

Oled „Kärbeste veskiga" nüüdseks ka juba festivalidel ringi reisinud. Millist tagasisidet sa oled rahvusvaheliselt publikult saanud?
Palju tullakse ütlema, et hea film on. Kiidetakse valgust ja nukkude liikumist ja filmi atmosfääri. Klassikalist nukufilmi tehakse tänapäeval maailmas vähe. Tundub, et animapublik on meeldivalt üllatunud, et kusagil sellist vanamoodsat tehnikat veel kasutatakse ja õpetatakse.

Mille kallal sa praegu töötad, millega tegeled?
Õpin Eesti Kunstiakadeemia magistriõppes animatsiooni. Kavatsen järgmisel aastal kooli lõpetada. Praegu teen Nukufilmi stuudios ühele laste nukufilmile kujundust. Sügisest hakkan oma teise koolitööna valmiva nukufilmi kallal tööle. Filmi lugu on peaaegu valmis ja ootab teostamist.

On sul eeskujusid ka eesti animatsioonis?
Loomulikult. Minu õppejõud Priit Pärn, Ülo Pikkov ja Riho Unt on minu eeskujud.

Nimeta oma lemmik-animarežissööre mujalt.
Mulle meeldib tšehhi ja poola animatsioon 70.–80. aastatest. Jan Švankmajer, Piotr Kamler, samuti vennad Quayd. Mulle meeldivad filmid, kus tegelastena on kasutatud mängunukke. Näiteks Švankmajeri „Alice" ja „Jabberwocky" ja Quayde „The Comb".

Vaata ka www.anulaura.com.

Kaader Anu-Laura Tuttelbergi nukufilmist „Kärbeste veski"

Artikkel ilmub Müürilehes koostöös urbanistide uudiskirja „U" toimetusega U

LINN. MÄLU.

Maris Kerge

20. aprill 2012, Estonia kontserdisaal, täismaja. Ettekandele tulevad Šostakovitši kantaat „Meie kodumaa kohal särab päike" ning poeem „Stepan Razini hukkamine". On reaalne, et muusikasündmuse menu põhjuseks on dirigent Paavo Järvi kohalolu. Aga tõenäoliselt tuldi arvukal hulgal eelnenud meediakajastuste pärast: „Paavo Järvi dirigeerib Eestis kiitust Stalinile", „Stalini ülistamine kohutas Narva kooripoiste vanemaid", pealkirjastasid kirjutisi furooritaotluses ajalehed.[1] Laiendatud koosseisus kõlab sümfooniaorkestri ja kooride ettekantav pompöösselt. Samas on helikompositsioonis universaalsus, mis lubab kavalehest sõnu veerimata ning eelnevatele artiklitele mõtlemata seostada kuuldavat ülevust kõikvõimalike lähtepunktidega. Olukord tervikuna on heaks lakmuseks, mismoodi siinne ühiskond minevikuga suhestub.

Sotsialistlik arhitektuur ja ehitatud keskkond laiemalt on mälu kandjana kogenud uues ajas mitmesuguseid stsenaariume. On olnud eemaldamisi, lammutamisi, „uue nahaga" katmisi. Seejuures on ehitatu juures rakendatud eelkõige füüsilist sekkumist. Unustust loovana toimib ajadistants. Aga teadlikud ümbermõtestamised uue Eesti praktikas justkui puuduvad.

Siinse kirjutise platvormiks ja vaatlusobjektiks on postsotsialism. See geopoliitikast lähtuv raamistik on siiani populaarne kontekst, milles Nõukogude Liitu kuulunud riike vaadeldakse – alustades sotsiaalsetest aspektidest, lõpetades arhitektuuriga. Intervjuudes akadeemik Peeter Tulviste ja arhitekt Andres Alveriga uurisin nimetatud konteksti tagamaid ja selle põhjendatust metodoloogilise vahendina.

Foto: Roman-Sten Tõnissoo

I Peeter Tulviste

Nõukogude Liidu kadumisest on möödas nii palju aastaid, et süsteemi kuulunud riikidel pole enam kuigi palju ühist. Kas postsotsialism konstruktsioonina on tänapäeva linnast rääkides veel pädev? Või on sotsialismi märgid nii hajunud, et õige oleks kasutada muid skeeme?

See peaks siiski jätkuma põhjusel, et postsotsialism ja selle arhitektuur ei ole veel välja surnud. Need on enamikus maades kadunud, aga usun, et Põhja-Koreas näiteks vorbivad nad taolisi ehitisi hoolega edasi teha. Seal on piisavalt ühist meie tolleaegsete ehitustega, nii et kogu selle seltskonna või kompleksi uurimiseks ja iseloomustamiseks peaks see kontseptsioon sobima küll.

Ütlesite oma „Ööülikooli" loengus[2] lisraeli strateegiat näiteks tuues, et Eestis tulnuks riigi iseseisvudes inimestele kõiki uue süsteemiga kaasnevaid muutusi selgelt teadvustada. Kuidas teile praegu tundub, kas lahustumine toimub iseenesest ja nagunii või peaks sellesse veel kuidagi sekkuma?

Siinkohal on mul kurb meel tõdeda, et põhjust on. Neid inimesi, kes ei ole tänase päevani aru saanud, missugune ühiskond see on, leidub siiani. Näiteks mäletan, kuidas üks Narva naine – see oli aastaid tagasi – küsis, missuguseid vabrikuid on Eesti Vabariik Narvas ehitanud. Mitte ühtegi. Tähendab, ikka on ettekujutus, et riik ehitab vabrikud ja inimesed tulevad sinna rõõmsalt tööle. Mitte, et nad mõtleksid ise välja, mis tööd nad võiksid teha, või et nad asutaksid ise vabriku või leiaksid Kreenholmile uue rakenduse. Nii et ma arvan küll, et oleks pidanud – jään selle juurde. Aga see on tagantjärele tühi tarkus. Saime vabaks justnimelt sel viisil, et meid visati vette. See harimine käib praegu töötukassa kaudu.

Kui mõtlesin argumentidele, miks jõutakse vajaduseni ehitada uus hoone või, vastupidi, soovini midagi ära võtta, siis paistis, et tihti on selleks pseudopõhjused. Paljudel juhtudel annaks olemasolevate hoonete kasutust ümber seada. See on suures formaadis sama skeem mis väikesel tasandil, kus püütakse ebamugavust tundes endale uute asjade hankimise ja enda ümbritsemise näol nendega paremat enesetunnet luua.

See võib kindlasti üks põhjus olla. Küllap on teisigi. Sest kõige lihtsam on, et tihtipeale maksab vana parandamine või remontimine rohkem kui uue ehitamine. See on asi, mida peab inimeste endi käest küsima. Enda kohta võin öelda, et nõukogude ajal poleks kõne alla tulnud hakata endale maja ehitama. Näiteks autojuht võis maja ehitada, kui ta sobivas kohas töötas, või ehitusmees, kellel andis midagi varastada. Minul tuli see mõte pähe, kui olin 89. aastal esimest korda Ameerikas ja käisin sealsetel kolleegidel külas. See oli kummaline aeg, kus kõik, mis välismaalt tuli, oli siin kohutavalt kallis. Ja dollar oli väga kõrges hinnas. Olin Ameerikas terve aasta, nii et selle rahaga sain siin ilusasti maja ehitada. Seega võimalus on ka tähtis – need avanenud võimalused kuidagi kutsusid ennast realiseerima.

Arhitektuuriga tegelemisel kerkib ka mälu (ja imagoloogia) küsimus. Sotsialismi lõppedes toimusid muuhulgas deindustrialiseerumine ja majandusmudeli vahetumine. Sellega seoses jäi vastavalt kasutuseta suur osa tööstusarhitektuurist ning kolhoosiehitistest. Miskipärast kujunesid tootmiskompleksid n-ö plussmärgilisteks, aga kolhoosiarhitektuurile haakus külge põlgus. Kas siin on küsimus mälus, hoonete seotuses konkreetsete funktsioonide ja institutsioonidega? Kas sellesse saaks sekkuda nii, et arhitektuuri ennast päriselt ei lõhutaks?

Ma ei ole mõelnud, kui palju meil niisugust tõeliselt väärtuslikku kolhoosiarhitektuuri on. Usun, et seda leiab rohkem väikeste kolhoosiasulate elamutes kui tootmishoonetes. Tööstuses on asi reeglina tootmishoonetes.

Võib-olla tuleb aeg, kus neis [kolhoosiarhitektuuris] hakatakse mingisugust funktsionaalsust, kokkuhoidlikkust või muid voorusi nägema, mida meie praegu ei näe. Aga see kolhoosielu oli lihtsalt niivõrd madalalt hinnatud ja täiesti õigusega oma viletsuse pärast põlatud. Kindlasti on maid, kus on veel kaugemale mindud, aga Hitleri Saksamaal lõhuti ju pärast sõda maha Speeri arhitektuuri. Lõhuti sellepärast, et ajalooline mälu oli valus.

Lammutamissoovi vastandäärmus on range muinsuskaitse ja säilitamise buum. Vanast hoitakse nii kramplikult kinni, et teistpidi on raske edasi minna.

Kompromiss võib-olla ongi kõige elegantsem. Näiteks on mitu aastat vaieldud Tartu Ülikooli Narva Kolledži hoone üle. Need vanemad inimesed, kes on Narvast pärit, nõuavad: „Wie es ist einmal gewesen" [olgu nii, nagu kunagi on olnud]. Neil on kolledži vastu lausa viha. Teised siis ütlevad, et linn on ju maatasa tehtud, ehitage selle koha peale uus.

II Andres Alver

Kas te tajute ühiskondlikult või oma töös nn sotsialistlikku taaka? Näiteks selle näol, et uut hoonet soovides ei lähtuta funktsionaalsetest põhjustest, vaid soovitakse lahendada n-ö mälu küsimust. Või on ehk olukordi, kus arhitektuuri kaudu tahetakse endast mingit konkreetset muljet jätta? Näiteks City Plaza, mille loomiseks kaotati kohas olemas olnud hoonestus.

Ma arvan, et asjad on selles mõttes oluliselt lihtsamad, et sotsialismiajal olid jõud, mis tekitasid ehituslikku substantsi, arhitektuuri, teistsugused, kui on sellel n-ö vabal turumajanduslikul perioodil. Need otsused sündisid mitte võib-olla nii palju raha lugedes, kuigi ka raha oli oluline.

Mõned isegi väidavad, et tegelikult võiks niisugune tsentraalselt juhitud riik arhitektidele palju rohkem meeldida. Saab teha palju teistsuguseid asju ja viia ellu suuremaid skeeme. Seda näitavad praegu ka Kasahstan, Hiina ja Dubai. Kui mingi naftašeikide seltskond otsustab midagi teha, võetakse see ette ja tehakse ära. Kui on väga demokraatlik ja vaba maailm, siis on üldiselt äärmiselt raske suuri skeeme ellu viia. Kõikidel justkui näiliselt on õigus ja kõik võivad oma arvamust avaldada. Niisugust arvamuste paljusust, mis võimaldabki millegi tekkimist, on suhteliselt keeruline ühte punkti kokku saada. Seda näitab ka see, kuidas linnad on sunnitud arenema läbi detailplaneeringute, läbi nendega tegelemise, nende heakskiitmise ja kehtestamise, mis võtab aega aastaid-aastaid-aastaid ja midagi ei sünni. Selline vorm on ühelt poolt frustreeriv. Kahtlemata ei meeldi see ei arendajatele ega arhitektidele. Teiselt poolt me justkui ütleme, et näete, meil on siin demokraatlik riigikorraldus ja see on suur väärtus, et kõik saavad oma sõna sekka öelda.

Omal ajal sündisid need asjad natuke teistel põhjustel ja kaalutlustel. City Plaza asemel oli ametühingute maja, tõsi küll, sellel Rävala pst 4 krundil, mille peal on konsooliga hoone. See oli ühe jõulise struktuuri, ametühingu või ka kompartei liini otsus, et me tahame selle koha peale maja. Eesmärk oli rajada kongresside või kõnedepidamise jaoks auditoorium. Ümbritsevad ruumid, kuidas need välja kukkusid ja kas need on mõistlikud ja kasulikud... Polnud väga tõsine argument, et iga ruutmeeter tuleb tööle panna. Kui tuli uus aeg, mil inimesed hakkasid omal rahal riske võtma, käsitlesid nad kogu seda maailma igal juhul teisiti. Võiks küsida, miks nad ei võtnud seda vana maja – mõnel juhul võib-olla oleks see ka võimalik olnud –, seda lihtsalt ilusti üle ei värvinud ja sisekujundajate abil uut sisekujundust ei teinud? Oli selge, et selle raha eest ostetud krundile peavad nad igal juhul mahutama oluliselt suurema programmi. Selles mõttes linna ja ka hoonete struktuur peegeldab aega, neid suhteid, mis ühiskonnas valitsevad. Kui „uuel ajal" liiguvad raha, suhted ja võim ühiskonnas teistmoodi, siis kajastub see lõpuks ka arhitektuuris.

Suhteliselt väike ja mitte väga jõukas seltskond otsustas ühel hetkel rajada Oleviste. Kiriku jaoks, mille torn oli mingil ajal maailma kõige kõrgem, leiti raha. Tahtmine ja mentaalne positsioon olid nii võimsad, et sellega mindi kaasa. Samamoodi võiks tänapäeval vaadata Eesti Rahva Muuseumi. Kui üks rahvas on otsustanud, et ainuke koht maailmas, kus hoitakse alles selle rahvuse teatud kultuuri osa [on see hoone], siis lõpuks võiks selle ära teha, kuigi see ilmselt läheb väga kulukaks. See vahendite kontsentratsioon võiks sündida. Vastasel korral isegi ei õnnestu selles süsteemis enam hästi suuri asju teha. Kui me just ei tee otsuseid, mis sellele ajale tunnuslikud muidugi pole.

Näide, mis iseloomustab Tallinna linna tervikuna, on see, mida me mere ääres püüdsime teha. Kui vaatama hakata, on seal mitu strateegilist lähenemisvõimalust. Üks on see, et me laseme sel krunt krundi haaval tasapisi ise sündida. Kui-

dagi, eksole, sünnibki. Linn valgub ja imbub mereni ühe, teise ja kolmanda krundi kaupa. Võimalus olnuks vaadata seda ka suurema süsteemina, et mõtleme välja, mismoodi me seal käitume. Kas teeme näiteks jõulise pargi mere äärde, mis avaneb Tallinna reidile ja suhtleb merega hoopis teistmoodi. Mille juures, sees ja ümber saaksid olla Tallinnas puuduvad olulised hooned. Näiteks raekoda ja ka ooperimaja. Siis saaks seal piirkonnas rääkida suurele mõtlemisele ja julgemale maailmakäsitlusele allumisest. Või ei ole see ikkagi võimalik ja ütleme, et me olemegi nii perifeeria, nii ääremaa, et meil igal juhul ei jätku selle jaoks jõudu ja võimalusi. Oleme sunnitud edasi liikuma, vaadates, mida iga aasta toob. Kas saame ühe maja kuskile ehitada või ikkagi ei saa. Linna on võimalik ka niimoodi planeerida. On võimalik seda üldse mitte planeerida.

Kas olemasolevatesse, n-ö sotsialistlikku mälu kandvatesse hoonetesse peaks sekkuma?

Kas see on niimoodi, ma ei tea. Lõpuks võiks ka iga kirikut usulise rõhumise templina vaadata. Või vaadata halvustavalt kaupmeeste, kes olid omal ajal niisugused tüübid, keda võib-olla kadestati või vihati, elamuid vanalinnas. Kas me vaatame neid [sotsialistlikke] maju sellise pilguga? Võib-olla on see aeg liiga lühike olnud.

Mis mulle esimesena meelde tuleb, on raadiomaja, nõukogudeaegne ehitis Politseipargi servas. Kuidas me peaksime seda nüüd vaatama? Mis selle juures halvasti on, mida see meile meelde tuletab? Või ka need omaaegsed kolhoosikeskused. Oli tõepoolest omalaadne majandamisstruktuur – kolhoos või sovhoos. Arhitektuuri mõttes andis see mõnedel juhtudel isegi väga huvitavaid tulemusi.

Väita, et näeme siin niisugust sotsialismi pärandit, mida me peaksime regenereerima või restruktureerima... Ma ei tea. Küllap seda tehakse, aga teistest põhjustest lähtuvalt. Ainult ideoloogiaga seotud elementidest püütakse võib-olla küll vabaneda, aga see puudutab memoriaalkomplekse või monumente. 90ndatel need eemaldatigi. Maarjamäe memoriaalkompleksi, mis oli ka väga kindla eesmärgiga ehitatud, nüüd juba nagu hoitakse. Tegemist on hea maastikus oleva ruumilise kompleksiga, mille ideoloogiline tähendus on tõepoolest üks olnud. Aga kui seda käsitleda täpselt samamoodi nagu kirikuid... No näiteks Kaarma kirik Saaremaal – võiks selle ju maha lõhkuda, ikkagi pole asi õige. Samamoodi võiks ka Maarjamäed vaadata. Teise võimu ideoloogilise tööriistana võiks selle ära hävitada. Aga võime seda ka ringi mõtestada.

Ideoloogia on ümbersõnastatav, kui me suudame selle enda kasutusse rakendada, mida on läbi aegade tehtud. Ma ei näe seal vastuolu.

Peeter Tulviste rääkis oma loengus sotsialismiperioodil ulatuslikult rakendatud meetodist – isolatsioonist. Esines geograafilist/füüsilist isolatsiooni ehk siis oli keelatud reisida. Samuti isoleeriti info ja ajaloo eest. Milles väljendus arhitektuurieriala isolatsioon?

Ma olin kunagi 90ndate aastate alguses Ameerikas külalisprofessoriks. Sealse kooli juhataja, väliseestlane Jaan Holt ütles, et teil Nõukogude Liidus ei olnud ju informatsiooni. Hakkasin vaatama, kas me siis teadsime midagi või mitte. Selgus, et teadsin kõike. Samal ajal need ameerika tudengid, keda pidin õpetama, ei teadnud mitte midagi, vähemalt nii mulle tundus.

Selge, et informatsiooni hoiti tagasi. Väga vaba juurdepääsu kõikidele asjadele ei olnud. Ma ei usu, et me teame kõike ka praegu siin armsas, nii-öelda demokraatlikus Eesti Vabariigis. Salastamine on igas ühiskonnas ilmselt olemas. Küsimus on selles, mida salastada. Aga teatud materjali siiski imbus. Inimesed olid hoopis vastuvõtlikumad ja hoopis rohkem nõus vaeva nägema selle nimel, et üldse midagi teada saada. Otsiti, taheti, lasti endale saata, käidi raamatukogus ühte ajakirja lugemas, sellest tehti koopiaid ja reprinte. Informatsiooninälg oli. Siis tundus, et me ei saa söönuks. Nüüd, kui on tekkinud see aeg, et informatsiooni on tohutus ülekülluses, ei suuda me enam valikuid teha. Me ei tea, mida siis tegelikult sisse imada, mida imamata jätta.

Omaaegne teatud mõttes kinnises olekus elamine sundis väga intensiivselt sellega tegelema. Seetõttu – nii naljakas, kui see ka ei ole – me minu arvates väga tõsises isolatsioonis isegi ei olnud arhitektuuri poole pealt vaadatuna. Päris nii öelda ei saa, et elati täielikus vaimupimeduses ja keegi midagi ei teadnud. Et kui esimest korda välismaale sai, siis oli tohutu üllatus – näe, kui suured majad siin on.

Kuidas mõjutas arhitektuuri n-ö materjalide ja tehnikate isolatsioon, nende piiratud valik? Kuidas mõjutas üleminek materjalide kättesaadavusele?

See igal juhul mõjutas. Võin niisuguse näite tuua, et juhuse ja saatuse tõttu olin tööl Kirovi kalurikolhoosis, mis oli suhteliselt, isegi vaata et väga jõukas. Kolhoosil oli raha, et ehitada, aga polnud nn riiklikku limiiti, et saada näiteks raudbetoonitehasest suuri paneele või seinatükke. Asju, mida jaotati riiklike fondide kava alusel, ei olnud. Seetõttu oldi sunnitud tegema endale ise ehitusremondi kontor, mis suutis valada monoliitbetooni. Suurepäraselt muuseas. Tegid oma segusõlme, ostsid tsementi, liiva ja killustikku, mehed ehitasid puidust raketised ja valati. Tänu sellele, et oldi teatud mõttes halvas ja piiratud olekus, sündisid niisugused targad ja nutikad lahendused. Väga suurt vabadust ei soovitaks ma selles mõttes peaaegu mitte kellelegi. Valati betooni, mida kakskümmend aastat hiljem näpp suus kõik ootavad, teevad, tahavad ja ütlevad, et oi, meil see hästi moodsast asjast – betoonist. Sel ajal Kirovis oli see äärmiselt tavaline. Kas viimase kahekümne aastaga on selles mõttes progress toimunud? Justkui ei ole.

Teine asi, mida siin nii meeletult igatseti, olid alumiiniumaknad. See oli läänemaailmas väga tavaline ehitustehniline lahendus. Omaaegses sotsialistlikus süsteemis seda saada ei olnud. Kui väga palju sprotti ja angerjat kaasa võtta, siis Voroneži lennukitehasest sai. Osa mehi – varustajad – käisidki seal ja said ka. Nad olid siis võimelised tootma nendest raamielementidest niisuguseid kohalikke aknaid. Kuna polnud saada tüüpseid lahendusi, mis tänapäeval on nii tavalised ja selles mõttes ka äärmiselt tüütud, igavad ja näevad suhteliselt halvad välja, oldi sunnitud ise lahendama. See tähendas jälle, et kui näpud on nii-öelda põhjas, oled sunnitud mõtlema asuma. Kõik need nurgad ja sõlmed ja liistud, kõik tuli ise välja mõelda. Olime suutelised sealsamas Kirovis niisuguseid pakettklaasidega suuri klaasisüsteeme tegema, kus raami laius oli alla viie sentimeetri. Mis tähendab, et praegused Schüco süsteemis asjad on täpselt poole suuremad.

Millised on praegused Eesti arhitektuurivaldkonna probleemid? Kas neid üldse on?

Töö vähesus. Mida võib-olla suudetaks teha, seda ei ole. Seda oli siin buumi ajal. Ja võib-olla oli isegi natuke halvasti, et liiga palju tööd saadi. Aga põhimõtteliselt jah, see on üks väga suur probleem.

Igal ajal on omad kangelased. Sotsialistliku süsteemi kangelased olid kirjanikud. Väga üldiselt ja tinglikult muidugi. Arhitekt oli seal kuskil lähedal, mitte küll nii pjedestaalile tõstetud, kõige uhkem mees oli ikka kirjanik, sest sõna oli suur relv. Ajastu tajub ära, keda tal tarvis on. Nüüd on asi kardinaalselt muutunud. Uue aja kangelased on hoopis teised inimesed. Selle tajumine ja tõdemine, et me ei ole ühiskonnas enam niisuguses positsioonis kui kunagi varem, on suhteliselt valuline. Kõik tajuvad seda, kuidas kunst on marginaliseerunud. Marginaliseerub ka ruumiga tegelemine, kõik need maastikud ja sisekujundused.

On olemas moekunst. On siiski veel – ma täna kuskilt lehest lugesin – disain, graafilised disainerid, kes tegelikult on sisuliselt reklaamimaailma teenistuses. See kõik on vajalik ühe süsteemi käigus hoidmiseks. Aga pärisruumiga tegelemine, mis võiks olla muuseas peaaegu esikohal, seda kahtlemata ei ole. Mulle tundub, et ei taibata selle väärtust. Kelle viga see on, ei oska öelda. See tähendab, et probleemiks võiks olla teatud mõttes propaganda küsimus, kusagil võiks meedia selle mängu teistsugusele tasemele jõudmisele kaasa aidata. Või näha, et need inimesed [arhitektid jt] tunnevad ennast selles ühiskonnas halvasti.

Veel on probleemiks teadmiste siire. Kuidas jõuaksid läänes genereeritavad teadmised siia riiki? Omal ajal oli tõesti niimoodi, et ahmisime igasugust infokildu. Tänapäeval, kui see väga lihtsalt saadaval on, saaksime sealt ka ise asju üle võtta, aga võib-olla tuleks seda kuidagi soodustada, teadlikult teha.

Siinset julget pilti on kindlasti mõjutanud see, et iseseisvumise järel sattusid „päris" arhitektuuri juurde noored arhitektid. Nad polnud läbinud nn õpipoisi-selli protsessi, aga said juba hakata asju tegema. Mis võisid olla sellise asjade käigu põhjused? Kas näiteks see, et riigi uuenemisega samal ajal toimus üleminek digitaalsele projekteerimisele, millega vanem põlvkond nii kiirelt kaasa ei suutnud minna?

See kindlasti mõjutas. Aga ma ei teagi, kust läheb piir vanema ja noorema põlvkonna vahel. Digitaalseks minek lülitas võib-olla mõned inimesed sellest mängust välja. Aga kes vähegi siiski tahtis teha, see omandas digitaalse diskursuse.

Ühel hetkel hakkab vahe tulema, et digitaalsus võib avalduda väga mitmel moel. Üks on lihtsalt projekti tegemine, teine see, et kompuutrite vahendusel saab projekteerida niisuguseid keerulisi vorme, mida käsitsi väga hästi isegi teha ei õnnestu. See on see, mida esindab nii-öelda Viini seltskond. Nad väänavad maailma digitaalselt sõlme, aga samal ajal võib küsida, kas see ikkagi on ainus võimalus. Ma ütleksin, et ei ole. See on üks haru, üks puuoks, mis võib veel edasi areneda. Kui sellele leitakse õige tootmistehnoloogia, siis suudetakse toota ka neid asju, mis välja mõeldakse. See ei tähenda, et teised lihtsamad ja teistsuguse morfoloogilise ülesehitusega harud olemata oleksid. Need ei kao sugugi ära.

Kahtlemata olid uue aja kapitalistideks või nii-öelda rahaomanikeks niisugused noored mehed, kes taipasid, et tekib uus võimalus. Vanad inimesed hoidsid oma vanadest harjumustest, töökohtadest ja asjadest kinni. Kui üks arst taipas, et ravimeid vahendada on hoopis parem, kui inimeste pimesoolt lõigata, siis ta ilmselt lõpetas või lõpetab väga rikkana. See, kes lõikab pimesoolt, lõikab ikka. Nii et tõepoolest, uusi võimalusi mõistsid noored kiiremini ja said endale ühiskonnas positsioone, mis võimaldasid neil oma klassivendade käest asju tellima hakata.

Kuna mingil hetkel oli raha sissevool Eestisse väga suur ja tekkis teatud mõttes buumiaeg, siis tõepoolest rebiti arhitekte juba koolipingist. Said oma projekti, said teha oma firma ja seal hakkas kohe projekteerimine pihta. Aga ma usun, et me vaatame siin asja paremat poolt. Sellel on ilmselt ka halbu külgi. See maailm, mis loodi 90ndatel ja 00ndate alguses, on ikka kaunis primitiivne. See võib ju olla morfoloogiliselt huvitav ja natuke ennenägematu – niisugune lapsik maailm. Muuseas, ülikoolides näeb seda suhteliselt palju, kui olla õpetaja. See, mida paarkümmend inimest ühel kursusel suudavad, on ikka hämmastav. Kui see kõik ära ehitada, siis on mitmekesisus ka muidugi olemas. Aga kas see nüüd kõik ka kuld on...

Ma väga ei tahaks sotsialismi ja kapitalismi siiski vastandada. Probleemid on üldisemad. Mind natuke häirib see hädade omaaegse süsteemi kaela ajamine, et meil on tänu sellele inimesed nii lollid. Kuna nad on elanud sotsialismiajal, ei saa nad millestki aru ja praegu on meil hoopis uus aeg. See on häma, mida pole vaja.

Ruumikorralduses on see samamoodi. Väga paljudel juhtudel on ruumi loogika ja loomine süsteemides täiesti ühesugune. Muidugi, suures plaanis peegeldab see igal juhul oma aega. Kolhoosikeskused peegeldavad oma aega. Linnahall peegeldab oma aega, seda enne olümpiat valitsenud eufooriat, et nüüd me teeme siia ühe niisuguse ägeda koha, kus saab kongresse pidada. Ideoloogilise pläma all suudeti luua suhteliselt uhke ja päris asi. Kontsertsaal, ma kuskil hiljaaegu kuulsin, on ilmselt üks paremaid. Seda ümbritsev „muda" hõljub niisama, aga päris hoone, seda tahetakse siiamaani hoida. Võib-olla selle tekitaski aeg. Sellist linnahalli-tüüpi asja, nagu elu on näidanud, polegi viimase kahekümne aastaga suudetud luua.

Igal ajastul on oma loogika küll. Selles plaanis saaks arhitektuuri uurides ühiskonnast suhteliselt palju teada. Kui oskad vaadata, siis näed, mis jõud on olnud ja mismoodi need on ühiskonda valitseda tahtnud. Võimu küsimus kerkib siin igal hetkel. Kui raha meid valitseb, siis tulebki need Viru ja Solarise keskused luua.

1 „Paavo Järvi dirigeerib Eestis kiitust Stalinile" – Eesti Ekspress, 19. aprill 2012; „Stalini ülistamine kohutas Narva kooripoiste vanemaid" – Postimees, 19. aprill 2012.
2 Peeter Tulviste „Isolatsioon ja mõtlemine" – Ööülikool, 2004.

Käesolev intervjuu juhatab sisse postsotsialismi teemad, mille pikem käsitlemine leiab aset 17.–24. juunil Tallinnas toimuval rahvusvahelise linnauurijate ja -aktivistide võrgustiku INURA 22. aastakonverentsil. Konverents kannab pealkirja „Active Urbanism" ja toimub Eestis Linnalabori eestvedamisel. Rohkem infot leiab aadressil inura2012tallinn.wordpress.com.

Aleksandr Vvedenski

TÕLKEID „HALLIST VIHIKUST”

Tõlkinud Aare Pilv

...

Kõik, mida ma siin püüan kirjutada aja kohta, on rangelt võttes vale. Sellel on kaks põhjust. 1) Iga inimene, kes kas või pisut pole mõistnud aega – aga ainult mittemõistnu on teda kas või natuke mõistnud –, peab lakkama mõistmast ka kõike ülejäänut. 2) Meie inimlik loogika ja meie keel ei vasta ajale mitte mingis, ei tema elementaarses ega keerulises tähenduses. Meie loogika ja meie keel libisevad mööda aja pealispinda.

Ometi, võib-olla midagi võib proovida ja kirjutada, kui ka mitte aja kohta, mitte aja mõistetamatuse kohta, siis proovida vähemasti kindlaks määrata need meie pealispindse ajataju vähesed põhimõtted, ja nende alusel võib meile selgeks saada tee surma ja laialdasse mõistmatusse.

Kui me tunneme metsikut mõistmatust, siis me jõuame teadmiseni, et sellele mõistmatusele ei suuda keegi mitte midagi selget vastu panna. Häda meile, aja üle mõtlema jäänuile. Kuid hiljem, selle mõistmatuse kasvamise jooksul, saab sulle ja mulle selgeks, et pole häda ei meile, ei mõtlema jäänuile, ei ajale.

1. Aeg ja Surm

Mitugi korda olen ma tundnud ja mõistnud või mittemõistnud surma. Siin on kolm juhtumit, mis on minusse sügavale jäänud.

1. Ma nuusutasin vannitoas eetrit. Äkki muutus kõik. Sellele kohale, kus oli uks, kus oli väljapääs, tekkis neljas sein ja selle küljes rippus pooduna mu ema. Mulle meenus, et just sellist surma oli mulle ennustatud. Mitte kunagi polnud keegi mulle mu surma ennustanud. Ime on võimalik surmahetkel. Ta on võimalik seepärast, et surm on aja peatumine.

2. Vanglas nägin ma unenägu. Väike õu, väljakuke, sõdurite rühm, kogunevad kedagi üles pooma, näib, et neegrit. Ma kogen tugevat hirmu, õudust ja meeleheidet. Ma põgenesin. Ja kui ma jooksin teed mööda, siis mõistsin, et põgeneda pole mul kuhugi. Sest aeg jookseb koos minuga ja seisab koos surmamõistetuga. Ja kui kujutleda tema ruumi, siis on see nagu üks tool, millel nii mina kui tema istume samaaegselt. Siis ma tõusen ja lähen edasi, aga tema mitte. Kuid me oleme ikkagi samal toolil istunud.

3. Jälle unenägu. Ma kõndisin koos oma isaga ja kas ütles tema mulle või mõistsin ma seda ise, et täna tunni pärast ja 1 ½ pärast puuakse mind üles. Ma mõistsin, ma tundsin peatumist. Ja midagi lõpuks tõeliselt saabunut, tõeliselt juhtunut. See on surm. Kõik ülejäänu ei ole juhtunud. See pole isegi juhtuv. See on naba, see on lehe vari, see on libisemine mööda pealispinda.

2. Lihtsad asjad

Hakkame mõtlema lihtsatest asjadest. Inimene ütleb: homme, täna, õhtu, neljapäev, kuu, aasta, nädala jooksul. Me loendame päeva tunde. Me osutame nende lisandumisele. Varem nägime ainult poolt ööpäeva, nüüd oleme märganud liikumist terve ööpäeva sisemusse. Aga kui saabub järgmine, alustame uuesti tundide loendamist. Tõsi küll, ööpäevade arvule lisame see-eest ühe ühiku. Kuid möödub 30 või 31 ööpäeva. Ja kvantiteet muutub kvaliteediks, ta lakkab kasvamast. Vahetub kuu nimetus. Tõsi, aastatega toimime otsekui ausalt. Kuid aja arvestamine erineb igast teisest arvestamisest. Ei saa võrrelda kolme elatud kuud kolme taas üles kasvava puuga. Puud on kohal ja nende lehed helgivad tuhmilt. Kuude kohta ei saa me veendunult sedasama öelda. Minutite, sekundite, tundide, päevade, nädalate ja kuude nimetused juhivad meid eemale isegi meie pealispindsest aja mõistmisest. Kõik need nimetused on analoogilised kas esemete või mõistetega ja ruumi arvutamisega. Seepärast lebab elatud nädal meie ees nagu tapetud põder. See oleks niimoodi juhul, kui aeg ainult abistaks arvestada ruumi, kui see oleks kahekordne raamatupidamine. Kui aeg oleks esemete peegelpilt. Tegelikult on esemed aja ähmane peegelpilt. Esemeid pole. Mine aga, võta nad kätte. Kui kellalt kustutada numbrid, kui unustada valenimetused, siis võib-olla tahab aeg näidata meile oma vaikset keret, ennast kogu oma pikkuses. Las jookseb hiir mööda kivi. Loe vaid iga ta sammu. Ainult unusta iga sõna, ainult unusta sõna „samm”. Siis näib iga tema samm uue liigutusena. Seejärel, kuna sul on ootuspäraselt kadunud liigutuste rea kui millegi tervikliku taju, mida sa olid varem nimetanud eksisammuks (sa olid liikumise ja aja segi ajanud ruumiga, sa olid nad valesti teineteisega kohakuti asetanud), siis hakkab liikumine sinu jaoks killustuma, ta muutub peaaegu nulliks. Algab virvendamine. Hiir hakkab virvendama. Vaata, maailm virvendab (nagu hiir).

3. Tegusõnad

Tegusõnad eksisteerivad meie arusaamises otsekui iseenesest. Nad on nagu hunnikusse pandud saablid ja vintpüssid. Kui me kuhugi läheme, siis võtame kätte tegusõna minema. Tegusõnad on meil kolmesed. Neil on aeg. Neil on minevik, olevik ja tulevik. Nad liiguvad. Nad voolavad, nad sarnanevad millegi tõeliselt olemasolevaga. Seejuures ei ole ühtki tegevust, millel oleks kaalu, peale tapmise, enesetapmise, ülespoomise ja mürgivõtmise. Märgin, et viimast tundi või kaht enne surma võib tõepoolest nimetada tunniks. See on miski terviklik, miski peatuv, see on otsekui ruum, maailm, tuba või aed, ajast vabanenud. Neid võib katsuda. Enesetapjad ja tapetud, teil oli selline sekund, mitte tund? Jah, sekund, noh, kaks, kolm, aga mitte tund, ütlevad nad. Kuid kas nad olid tihked ja muutumatud? Jah, jah.

Tegusõnad elavad meie silme all läbi oma aja. Kunstis süžee ja tegevus kaovad. Need tegevused, mis on minu värssides, on ebaloogilised ja kasutud, neid ei saa enam tegevusteks nimetada. Inimese kohta, kes on varem mütsi pähe pannud ja välja läinud, ütleme me: ta läks välja. See oli mõttetu. Sõna on välja läinud, mõistetamatu sõna. Aga nüüd: ta pani mütsi pähe, ja hakkas koitma, ja (sinine) taevas tõusis lendu nagu kotkas.

Sündmused ei lange ajaga ühte. Aeg on sündmused ära söönud. Neist pole luidki järele jäänud.

4. Esemed

Majal pole meil aega. Metsal pole meil aega. Võib-olla tundis inimene instinktiivselt haprust, kas või ühe hetke jooksul eseme ainelise ümbrise tihkust. Isegi olevikku, seda olevikuaega, mille kohta on ammu teada, et teda pole, isegi seda pole ta esemele andnud. Tuleb välja, et maja ja mets on veelgi vähem olemas kui olevik. Kui üks inimene elas oma isiklikus küünes, siis ta kurvastas ja nuttis ja oigas. Aga kuidagi ta märkas, et pole eilset, pole homset, on ainult täna. Ja olles tänase päeva läbi elanud, ütles ta: on millest rääkida. Seda tänast päeva pole ei minul, pole sellel, kes elab pea sees, kes kiigub nagu hullumeelne, kes joob ja sööb, sellel, kes sõidab vett mööda kastikese peal, ega sellel, kes magab sõbra hauas. Meiega on samasugused lood. On millest rääkida.

Ja ta hakkas läbi vaatama rahulikke piirkondi, ja ajaanuma seintel näis ta nägevat Jumalat.

5. Loomad

Tõuseb vastik koit. Mets ärkab. Ja metsas puu otsas, oksa peal, ärkab lind ja hakkab siristama tähtedest, mida ta unes nägi, ja koputab oma hõbedastele linnupoegadele nokaga pähe. Nii lõvi, hunt kui ka tõhk on rahulolematud ja lakuvad uniselt oma hõbedasi lapsi. Tema, mets, meenutab meile puhvetit, mis on täis hõbedasi lusikaid ja kahvleid. Või, või, või vaatame, voolab oma aupakkumatusest sinine jõgi. Jões löövad lupsu kalad koos oma lastega. Nad vaatavad jumalike silmadega sätendavat vett ja püüavad upsakaid ussikesi. Kas varitseb neid öö, kas varitseb neid päev. Putukas mõtleb õnnest. Veemardikas nukrutseb. Loomad ei tarvita alkoholi. Loomad tunnevad igatsust ilma narkootiliste aineteta. Nad anduvad loomalikule kõlvatusele. Loomad, aeg istub teie kohal. Aeg mõtleb teist, ja Jumal.

Loomad, te olete kellukesed. Rebase helisev nägu vaatab oma metsa peale. Puud seisavad enesekindlalt nagu punktid, nagu vaikne pakane. Kuid me jätame metsa rahule, me ei saa metsast midagi aru. Loodus närbub nagu öö. Lähme magama. Me oleme väga sünged.

6. Punktid ja seitsmes tund

Kui me heidame magama, me mõtleme, me ütleme, me kirjutame: päev on möödunud. Ja homme ei otsi me möödunud päeva. Kuid kuni me pole pikali heitnud, suhtume me päeva niimoodi, nagu poleks ta veel möödunud, otsekui oleks ta veel olemas, otsekui oleks päev tee, mida mööda me oleme tulnud, jõudnud lõpuni ja väsinud. Aga soovi korral võiksime tagasi minna. Kogu meie ajajaotus, kogu meie kunst suhtub aega nii, nagu oleks ükspuha, millal ta toimus, toimub või saab toimuma. Ma tundsin ega mõistnud aega esimest korda vanglas. Ma olin alati arvanud, et äärmisel juhul viis päeva ette on seesama mis viis päeva tagasi, see on nagu tuba, mille keskel seisad, kus koer vaatab su aknast sisse. Sa tahtsid pöörduda, ja nägid ust, aga ei – sa nägid akent. Aga kui toas on neli siledat seina, siis enim, mida

Illustratsioon: Epp Salulaid

Aleksandr Vvedenski (1904–1941) oli vene avangardkirjanik. Alguses oli seotud futuristidega, kuid pettus varsti nonde tulevikuoptimismis ning lõi 1927. aastal koos lähedase sõbra Daniil Harmsi ja teistega rühmituse OBERIU ehk Reaalse Kunsti Ühingu. Tema absurdi- ja esoteerikaseguse loomingu põhiteemad on tema enda sõnul aeg, surm ja Jumal, mis on ka siinse teksti keskmes. Eluajal pääses trükki põhiliselt lasteluuletajana ning oli ametlikust kirjanduselust eemale tõrjutud. Tema tekstid hakkasid laiemalt levima 1960ndail *samizdat*'i kaudu, 2010. aastal ilmus täielik täiskasvanuile mõeldud teoste kogu „Vsjo". Tartu Üliõpilasteatris lavastati hiljuti Vvedenski üks tuntumaid teoseid „Ivanovite jõulupuu", Vvedenski oli ka üks tegelane TÜTis mängitud Mehis Heinsaare näidendis „Daniil Harms ehk Geeniuse elu".

Aare Pilv

sa näed, on surm ühel neist seintest. Ma mõtlesin vanglas aega kogeda. Ma tahtsin kambrikaaslasele teha ettepaneku, ja isegi tegingi, proovida täpselt korrata eelmist päeva, vanglas aitas kõik sellele kaasa, seal polnud sündmusi. Kuid seal oli aeg. Karistuse sain ma samuti aja kaudu. Maailmas lendavad ringi punktid, nad on aja punktid. Nad maanduvad puulehtedele, nad laskuvad laupadele, nad rõõmustavad põrnikaid. Kaheksakümneaastaselt surija ja kümneaastaselt surija, igaühel neist on ainult surmasekund. Midagi muud neil pole. Ühepäevaliblikad on meie ees saja-aastased penid. Vahe on ainult selles, et kaheksakümneaastasel pole tulevikku, aga kümneaastasel on. Kuid seegi on vale, sest tulevik killustub. Sest enne, kui lisandub uus sekund, kaob vana, seda võiks kujutada nii:

Ø Ø Ø Ø Ø Ø

Ø Ø Ø Ø O

Ainult et nullid ei peaks olema läbi kriipsutatud, vaid maha kustutatud. Ja selline sekundiline hetkeline tulevik on mõlemal, või siis pole seda kummalgi, ei saa olla ega pole saanud olla, kui nad kord surevad. Meie kalender on üles ehitatud nii, et me ei taju iga sekundi uudsust. Aga vanglas sai mulle selgeks iga sekundi uudsus ja samas selle uudsuse tühisus. Ma ei suuda nüüd mõista, kas oleks mingit vahet, kas mind vabastataks kaks päeva varem või hiljem. Muutub arusaamatuks, mida tähendab varem ja hiljem, muutub arusaamatuks kõik. Aga seejuures kirevad kuked igal öösel. Aga mälestused on ebakindel asi, tunnistajad ajavad asju segi ja eksivad... Ühe öö jooksul ei ole kaks korda kell 3, praegu pikali lebav tapetu – kas ta tapeti minut tagasi või tapetakse ta ülehomme. Ettekujutus pole vastupidav. Kas või iga tund, kui mitte minut, peab saama oma arvu, mis muutub iga järgmisega suuremaks või jääb sellekssamaks. Ütleme, et meil on seitsmes tund ja ta venib. Alustuseks oleks vaja ära muuta kas või päevad, nädalad ja kuud. Siis hakkavad kuked kirema erineval ajal, aga ajavahemike võrdsust pole olemas, sest olemasolevat ei saa enam võrrelda mitteolemasolevaga, ja võib-olla ka mitte mitteolemasolnuga. Mille järgi me seda teada võime? Me ei näe aja punkte, kõige üle laskub seitsmes tund.

7. Sündmuste nukrad jäänused

Kõik laotub laiali viimastele surmatundidele. Aeg sööb ära maailma. Ma ei mõ...

Kõhukorin armastusavalduse ajal

Mind huvitab, kui ma avaldan armastust uuele värskele naisele, siis peaaegu alati, või õigemini tihti, hakkab mul kõht korisema või läheb nina kinni. Kui see juhtub, arvan ma, et saabunud on hea märk. Tähendab, kõik õnnestub. Kui korisema hakkab, siis on tähtis õigel ajal köhima hakata. Ohata, näib, pole vaja, muidu jõuab korin tema kuulmiseni. Kinni minevast ninast tulevad vahel samuti iseloomulikud helid. Ilmselt tuleb see erutusest. Milles siin siis erutus seisneb? Suguakt, või midagi sellesarnast, on sündmus. Sündmus on midagi uut, meie jaoks sealpoolne. Tal on kaks valgust. Temasse sisenedes me otsekui siseneksime lõpmatusse. Kuid me pageme temast ruttu välja. Järelikult tajume sündmust nagu elu. Aga tema lõpp on nagu surm. Pärast tema lõppemist on kõik jälle korras, pole ei elu ega surma. Erutus enne sündmust, ja selle tulemusena korin ja kinnine nina, tähendab, erutus enne tõotatud elu. Milles siin veel iseäranis asi on. Jah, asi on selles, et siin on koos sinuga veel üks osaline, naine. Teid on siin kaks. Aga muidu, väljaspool seda episoodi, oled alati üksi. Üldiselt oled muidugi ka siin üksi, aga mulle näib sel hetkel, õigemini selle hetkeni, et kahekesi. Tundub, et koos naisega sa ei sure, et temas on igavene elu.

Süüfilisse haigestumine, ära lõigatud jalg, välja tõmmatud hammas

Miks ma nii väga kardan süüfilisse haigestumist, või hamba väljatõmbamist? Peale valu ja ebameeldivuste on siin veel vaat mis. Esiteks, see toob ellu sisse arvulise rea. Siit algab arvestuslik süsteem. See on palju hirmsam arvestuslik süsteem kui see, mis algab sündimisega. Seda ei mäleta, see on kõigil olemas, seda tähistavad kõik (sünnipäev ja nimepäev). Seepärast oligi suguhaiguste dispanseris viibimine minu jaoks nii hirmus. Ja teiseks on siin halb veel see, et see oli miski tingimatult lõplik ja ainus ja asetleidev ja käesolev. Ja see muutub minu arusaamises samuti arvuks. Seda võib katta arvuga üks. Aga üks on minu meelest ühe inimese kogu elu algusest lõpuni, ja normaalsel juhul peaks seda *üht* tundma ainult viimsel hetkel. Aga siin siseneb see järsku elu sisemusse. See on täiesti parandamatu häda. Välja tõmmatud hammas. Siin langeb väline sündmus kokku ajaga. Sa oled hambaarstitooli istunud. Ja seni, kuni ta keedab puure, ja seejärel võtab need välja, hakkab sinu peale liikuma aeg, aeg, aeg, ja saabub sõna „äkki" ja saabub välise sisuga täidetud sündmus. Ja hammas on kadunud.

Kõik see hirmutab mind. Siin siseneb sõna „eikunagi".

[1932–1933]

RAAMATU-SOOVITUSED

Igor Kotjuh

Jaan Pehk **„100% Jaan Pehk"**. Muusikuna tuntud luuletaja tekstid on suuresti situatsioonilised, märkides tänapäevaelu paradokse. Vabavärss ja vormiliselt korrastatud luuletused – peamine, et lugejal/kuulajal oleks äratundmisrõõmu ja naeru. / Jumalikud Ilmutused, 2011

Marko Mägi **„Maitsestatud kanad".** Nädalalehe kolumnisti luule on ootuspäraselt ühiskonnakriitiline, kuid sellega asi ei piirdu. Siin on ka joviaalset meeleolu, halastamatut heatahtlikkust, aga ka masendust, mis kaasneb pohmelliga. Tulemuseks aja- ja seisundikroonika. / Jumalikud Ilmutused, 2012

Birk Rohelend **„Morbidaarium"**. Need tekstid on kavalad: pealtnäha rahulik filoloogiline luule, kuid see koosneb kergelt süttivatest ainetest. Kuidas teisiti, kui autor tegeleb selliste teemadega nagu seksuaalsus, naiseks olemine, isikuvabadus. Kuna lüürilise kangelasena esineb groteskne küünik, on tulekahju kerge tulema. Tõeline nutiluule. / Roheline Kuu, 2012

Ray Bradbury

VEDRUMEHIKE

Tõlkinud Sven Vabar

Edwin vaatas välja läbi külma hommikuse aknaklaasi, hoides käes vedrumehikese kasti, mille roostes kaant ta lahti üritas kangutada. Aga kui tahes palju ta ka ei pingutanud, mehike ei hüpanud kastipimedusest hüüatuse saatel välja ega vehelnud oma sametist labakinnastega õhus, hüpeldes tosinas erinevas suunas, metsik naeratus näole maalitud. Ta oli kõvasti kaane alla kinni pressitud, vedrukeermed kindlalt üksteise vastas. Kõrva vastu kasti surudes oli tunda sees valitsevat pinget, vangistatud mänguasja hirmu ja paanikat. Niimoodi kasti emmates oli tunne, nagu hoiaks kellegi südant. Edwin ei saanud aru, kas kast tuksus või pumpas ta enda veri vastu kasti kaant.

Ta pani kasti maha ja vaatas aknast välja. Väljas ümbritsesid puud maja, mis omakorda ümbritses Edwinit. Ta ei näinud puude taha. Kui ta pingutas, et näha teist Maailma puude taga, põimisid puud end tuule abil läbitungimatult kokku, et vaigistada Edwini uudishimu ja peatada ta pilk.

„Edwin!" Ta tundis oma selja taga ootava ning hommikukohvi joova Ema närvilist hingust. „Lõpeta vahtimine. Tule sööma."

„Ei," ütles ta vaikselt.

„Mida?" Pinguletõmbunud krabin. Ema ilmselt pöördus tema poole. „Mis on tähtsam, kas hommikusöök või see aken?"

„Aken..." ütles Edwin tasakesi ning suunas oma pilgu samadele radadele, mida pilk oli üritanud läbida kolmteist aastat. Oli see tõesti tõsi, et need puud aina jätkusid kümme tuhat miili, suubudes eimiskisse? Ta ei teadnud. Ta pilk pöördus lööduna tagasi õuemurule, trepiastmeile, aknaruudul värisevaile kätele.

Ta pöördus ümber, et süüa maitsetuid aprikoose, olles üksinda koos oma emaga hiiglaslikus, kajavas hommikusöögitoas. Viis tuhat hommikut selle laua ääres, selle akna ääres, ja ei ühtegi märki mitte millestki, mis võiks puude taga toimuda.

Nad sõid kahekesi vaikides.

Ema, kahvatut naist, ei näinud keegi peale lindude, kes vana maamaja neljanda korruse katusetornikese akendest mööda lendasid. Igal hommikul kell kuus, igal pärastlõunal kell neli, igal õhtul kell üheksa ning korraks veel ka üks minut pärast keskööd oli ta oma tornis, vaikiv ja valge, kõrge, üksik ja hillitsetud. Neil hetkedel nägi maja välja nagu mahajäetud kasvuhoone, milles viimane metsik valge õis sirutab end kuu poole.

Ja tema poeg Edwin oli ohakanuts, kelle võis põõsa küljest lahti puhuda üksainus tuulehoog, kui ohakahooaeg käes oli. Ta juuksed olid siidised, ta silmad olid sini-sinised ja palavikuliselt ärevad. Tal oli kummituslik ilme, nagu magaks ta halvasti. Ta võis pauguga laiali lennata nagu tilluke ilutulestik pelgalt selle peale, kui kuulis ukse avamise häält.

Ta ema hakkas kõnelema. Algul aeglaselt ja suure ettevaatusega, siis kiiremini, siis vihaselt ja lõpuks pojale peaaegu näkku sülitades.

„Miks sa ühelgi hommikul sõna ei kuula? Mulle ei meeldi, et sa aknast välja vahid, kas sa saad aru? Mida sa tahad? Kas sa tahad neid näha?" karjus ta, sõrmed tõmblemas. Ta oli sädemeid pilduvalt kaunis nagu vihane valge lill. „Kas sa tahad näha Elajaid, kes teedel jooksevad ja inimesi nagu maasikaid puruks astuvad?"

Jah, mõtles Edwin, ma tahan näha Elajaid, kui tahes koletud nad ka poleks.

„Kas sa tahad minna sinna välja," kisendas ema, „nagu su isa läks, enne kui sa sündisid, ja saada surma, nagu tema surma sai, tabatuna ühest neist Õudustest, mis teedel varitsevad? Kas sa tahad seda?"

„Ei..."

„Kas pole küllalt, et nad mõrvasid su Isa? Miks sa üldse pead mõtlema nende Elajate peale?" Ema osutas metsa poole. „No kui sa nii väga surra tahad, eks lase käia!"

Ta jäi vaikseks, kuid ta sõrmed jätkasid avanemist ja taassulgumist laualinanutsaku ümber. „Edwin, Edwin, su Isa ehitas iga asja selles Maailmas, see oli tema jaoks kaunis, see kõik on mõeldud sinu jaoks. Nende puude taga ei ole midagi, mitte midagi peale surma; ma ei lase sind sellele ligi! See ei ole Maailm. Ei ole ühtki teist maailma, mis oleks väärt, et sul sellega asja oleks."

Edwin noogutas õnnetult.

„Naerata nüüd ja söö oma röstsai ära," ütles Ema.

Edwin sõi aeglaselt, vaadates akent, mis salamahti ta hõbelusikal peegeldus.

„Ema..." Ta ei suutnud seda öelda. „Mis on... suremine, millest sa räägid? On see tunne?"

„Nende jaoks, kes pärast peavad edasi elama, on see, jah, halb tunne." Ema tõusis järsku püsti. „Sa jääd kooli hiljaks! Jookse!"

Edwin suudles Ema ning haaras oma raamatud. „Head aega!"

„Tervita Õpetajat!"

Edwin lendas ema juurest minema nagu püssikuul. Lendas üles lõpututest treppidest, läbi koridoridest ja hallidest, mööda akendest, mis voolasid alla tumedaid seinu katvatele piltidele nagu valged kosed. Üles, üles, läbi Maailmade kihilise koogi, mille vahel olid paksud Pärsia vaipade glasuurikihid ja mille peal põlesid heledad küünlad.

Ta vaatas kõige ülemiselt trepiastmelt alla, läbi Universumi nelja tasandi.

Köögi, söögitoa ja salongi Madalmaad. Kaks Keskriiki, täidetud muusikast, mängudest, piltidest ning lukustatud, keelatud tubadest. Ja siin – ta keeras ringi – Kõrgmaad, mis olid pühendatud piknikuile, seiklustele ja õppimisele. Siin kolas Edwin ringi, igavles või istus käänulisel kooliteel maha, et laulda üksildasi lastelaule.

See kõik oligi Universum. Isa (või Jumal, nagu Ema teda tihti nimetas) oli rajanud need tapeediga kaetud kipsist mäed kunagi ammu. See kõik oli Jumal-Isa loodu, milles tähed lõid nupuvajutuse peale särama. Ja päike oli Ema, ja Ema oli päike, mille ümber Maailmad pöörlesid. Ja Edwin, väike tume meteoor, tiirles ringi maailmaruumi hämaratel vaipadel ja kumava mööbli vahel. Ta aina kadus tohututele komeeditreppidele või startis mitmesugustele ekspeditsioonidele.

Mõnikord pidasid Edwin ja Ema Kõrgmaadel piknikut, laotades külmi lumelinasid paksudele verevanarmalistele pärsia murudele ning karmiinpunastele aasadele lagedatel platoodel Maailmade tipus, kus koltunud, võõrad näod vaatasid mahakooruva värviga portreedelt Edwini ja Ema einestamist ning nautlemist kurjalt pealt. Edwin ja Ema ammutasid vett kahhelkividest orvadesse varjunud hõbekraanidest ning viskasid veeklaasid kaminakividele puruks, ise seejuures rõõmust kiljudes. Nad mängisid peitust nõiutud Ülemistes Riikides – tundmatutel, metsikutel ja ligipääsmatutel aladel. Ema leidis poja sametist aknakardinasse keeratuna nagu muumia, või mõne linaga kaetud mööblitüki alt nagu haruldase taime, keda tuleb kaitsta ohtliku tuule eest. Ükskord, kui Edwin oli kadunud, rändas ta tundide viisi hullumeelsete tolmu- ja kajamägede jalameil, kus kappide riidepuudel ja nagide otsas rippus vaid öö. Kuid Ema leidis ta lõpuks ikkagi üles ja kandis ta nutvana läbi Universumi tasandite alla Salongi, kus hubased, kirkad tolmukübemed lendlesid sädemetulvana päikest täis õhus.

Ta jooksis trepist üles.

Üleval ta koputas tuhandele-tuhandele uksele, mis kõik olid lukus ja keelatud. Picasso daamid ja Dalí härrad kisendasid siin hääletult oma lõuendist hullumajades. Nende kuldsed silmad põlesid, kui Edwin neist mööda lonkis.

„Need Olendid elavad *seal väljas*," oli ta ema öelnud, osutades Dalí-Picasso perekonnapiltidele.

Nüüd jooksis Edwin neist kiiresti mööda, näidates neile keelt.

Ta jäi äkki seisma.

Üks keelatud uks oli irvakil.

Soe päikesevalgus langes sellest koridori ning kasvatas Edwini erutust.

Ukse taga tõusis keset päikest ja vaikust ülespoole keerdtrepp.

Edwin seisis ja ahmis õhku. Aastast aastasse oli ta katsunud uksi, mis olid alati lukus olnud. Mis nüüd juhtuks, kui ta selle siin pärani lükkaks ning trepist üles roniks? Kas üleval varitseks Koletis?

„Ahhoi!"

Ta hääl hüples mööda keerdus päikesepaistet üles. „Ahhoi..." sosistas hääbuv, kauge, laisk kaja kõrgel-kõrgel, ja kadus.

Ta läks uksest sisse.

„Palun, palun ära tee mulle haiget..." sosistas ta kõrgele päikesepaisteruumile.

Ta ronis, peatudes igal astmel ja oodates karistust, silmad kinni pigistatud nagu patukahetsejal. Siis hakkas ta kiiremini ronima, käis aina ringi ja ringi, kuni ta põlved hakkasid valutama, hing purskus rinnust sisse-välja ja pea kumises südamelöökidest nagu tornikell, kuni lõpuks jõudis ta välja hirmsasse tippu ning seisis igast küljest avatud, pilgeni päikest täis tornis.

Päike paiskus Edwinile näkku. Kunagi varem polnud ta näinud nii palju päikest! Ta põrkas vastu rauast piirdetoru.

„Ahh!" Ta suu avanes ühes ja teises suunas. „Oo!" Ta jooksis ringiratast. „Ohhoo!"

Ta oli süngest puudemüürist kõrgemal. Esimest korda vaatas ta ülalt alla puhevil kastanitele ja pärnadele. Nii kaugele, kui ta silm ulatus, oli näha rohelist rohtu, rohelisi puid, ning valgeid paelu, mida mööda jooksid põrnikad. Ja teine pool maailmast oli sinine ja lõputu. Päike kadus, kukkudes uskumatu, põhjatu sinise ruumi sügavikku, mis oli nii päratult suur, et Edwin tundis, kuidas tema isegi sellesse langeb. Ta karjus, klammerdudes torniääre külge. Kaugel eemal, puude ning valgete paelte taga, mida mööda põrnikad sibasid, nägi ta mingeid asju, mis olid nagu ülespoole sirutuvad sõrmed, aga ta ei näinud mingeid Dalí-Picasso õudusi, ta nägi vaid üksikuid tillukesi punase-valge-sinisekirjusid taskurätikuid kõrgete valgete mastide otsas laperdamas.

Korraga oli tal halb olla. Tal oli jälle halb olla.

Ta pööras ringi ja peaaegu kukkus trepist alla.

Ta lajatas keelatud ukse kinni ja litsus end selle vastu.

„Sa jääd pimedaks." Ta surus käed kõvasti silmadele. „Sa ei oleks tohtinud näha, sa poleks tohtinud!"

Ta langes põlvili, varises põrandale maha ja kägardus kõvasti kokku, peites pea kere ning põlvede vahele. Ta oli kindel: pruugib tal vaid hetke oodata ja juba ta jääbki pimedaks.

Viis minutit hiljem seisis ta tavalise Kõrgmaade akna kõrval, vaadates välja oma tuttavale Aiamaailmale.

Taas nägi ta pärnasid, hikkoripuid ning kivimüüri, ja metsa, mida ta oli pidanud lõputuks müüriks, mille taga pole midagi peale painajaliku eimiski, udu, vihma ja igavese öö. Nüüd oli kindel, et Universum ei lõppe metsaga. Oli teisigi maailmu peale nende, mis asusid Kõrgmaadel või Madalmaadel.

Ta katsus uuesti keelatud toa ust. Lukus.

Oli ta tõesti seal üleval käinud? Oli ta tõesti avastanud selle poolenisti rohelise, poolenisti sinise otsatuse? Kas Jumal oli teda märganud? Edwin värises. Jumal. Jumal, kes suitsetas müstilisi musti piipe ning omas maagilisi jalutuskeppe. Jumal, kes isegi praegu võib pealt vaadata!

---

* *Vedrumehike (ingl k* jack-in-the-box*) on mänguasi, mis oli vanasti populaarne Inglismaal ja Põhja-Ameerikas. See kujutab endast plekist või mõnest muust materjalist kasti, millest kargab kaane avamisel välja vedru otsas pendeldav, enamasti klouni või narri välimusega mehike. (*Tõlkija*)*

Illustratsioon: Aleksander Rostov

Edwin pomises, puudutades oma külma nägu.

„Ma ikka veel näen. Aitäh, aitäh! Ma *ikka* veel näen!"

Kell üheksa kolmkümmend – pool tundi hiljem – koputas ta kooli uksele.

„Tere hommikust, Õpetaja!"

Uks paiskus lahti. Proua Õpetaja ootas oma pikas, hallis, paksust riidest mungarüüs, kapuuts nägu varjamas. Ta kandis oma tavalisi hõberaamidega prille. Tema hallides kinnastes käed viipasid Edwini enda juurde.

„Sa jäid hiljaks."

Õpetaja selja taga põles seinatäis raamatuid koldest kumavate heledate leekide paistel. Seinad olid täis laotud entsüklopeediaid. Tulekolle oli nii suur, et selles oli võimalik püsti seista ilma pead ära löömata. Halud lõõmasid metsikult.

Uks sulgus, ruumis valitses õdus vaikus. Siin seisis laud, mille taga oli kord Jumal istunud. Jumal oli kõndinud ka vaibal, mis toa põrandat kattis, toppinud oma piibu täis külluslikult aromaatset tubakat ning vaadanud välja hiiglaslikust, värvilisest klaasist aknast. Tuba lõhnas Jumala järele, läikima hõõrutud puidu järele, tubaka, naha ja hõbemüntide järele. Proua Õpetaja hääl laulis selles toas nagu püha kannel, kõneldes Jumalast, endistest aegadest, sellest, kuidas Maailm värises Jumala tarkust nähes ja vappus tema meelekindluse ees, kui Maailm Jumala käe all lihaks sai – algul oli projekt, siis käsk, siis alustalad. Jumala sõrmejäljed katsid endiselt tosinaid teritatud pliiatseid lukustatud klaaskapis justnagu poolenisti sulanud lumehelbed. Mitte kunagi, mitte iialgi ei tohi neid pliiatseid enam puudutada, muidu sulavad sõrmejäljed igaveseks.

Siin Kõrgmaadel õppis Edwin Õpetaja pehmelt langeva hääle saatel seda, mida oodati temalt ja ta kehalt. Ta pidi kasvama Kohaloluks, ta pidi arenema sobilikuks Jumala lõhnadele ning häälele, mis oli võimas nagu trompet. Ühel päeval pidi ta seisma kõrgena ning põlema tuleleegina selsamal ülemisel aknal ning vägeva hüüdega pühkima tolmu Maailmade laetaladelt; ta pidi saama Jumalaks Eneseks! Miski ei tohtinud seda takistada. Ei taevas ega puud ega Olendid puude taga.

Õpetaja liikus toas nagu aur.

„Miks sa hilinesid, Edwin?"

„Ma ei tea."

„Ma küsin sult uuesti. Edwin, miks sa hilinesid?"

„Üks... üks keelatud uks oli avatud..."

Edwin kuulis Õpetaja hingamise kahinat. Ta nägi, kuidas Õpetaja vajus suurde käsitsi

jätkub >

nikerdatud tooli ning mähkus pimedusse; vaid ta prillid veel välgatasid korraks enne kadumist. Edwin tundis, kuidas Õpetaja teda kapuutsivarjust vaatas, ning Õpetaja hääl oli kõlatu, nii sarnane häälele, mida ta kuulis öösiti – omaenda nutvale häälele hetk enne ärkamist painajaunest. „Milline uks? Kus?" küsis Õpetaja. „Oh issand, see peab olema lukus!"

„Uks Dalí-Picasso inimeste kõrval," ütles ta paanikas. Tema ja Õpetaja olid alati sõbrad olnud. Kas see sõprus oli nüüd läbi? Oli ta selle ära rikkunud? „Ma ronisin trepist üles. Ma pidin, pidin ronima! Vabandust, ma palun väga vabandust! Palun ära ütle Emale!"

Õpetaja istus vajununa tühja tooli, kadununa tühja kapuutsi. Ta prillid pillasid mõned jaanimardikahelgid sügavast kaevust, kus vaid tema üksi liikus. „Ja mida sa seal üleval nägid?" pomises ta.

„Suurt sinist tuba!"

„Ah tõesti?"

„Ja rohelist tuba,, ja paelu, mida mööda sibasid putukad, aga ma ei olnud seal üleval kaua, ei olnud, ausõna, ma vannun, vannun!"

„Roheline tuba, paelad... ahhaa, paelad, mida mööda sibavad putukad, jajaa," ütles Õpetaja, ning ta hääl tegi Edwini kurvaks.

Edwin sirutas oma käe välja, et puudutada Õpetaja kätt, kuid ta käsi langes Õpetajale sülle ning kobas pimeduses tema rinda. „Ma tulin kohe alla, ma tõmbasin ukse lukku, ma ei lähe iialgi enam sinna üles vaatama!" nuttis Edwin.

Õpetaja hääl oli nii vaikne, et Edwin vaevu kuulis, mida ta ütles. „Aga nüüd oled sa näinud, ja sa tahad veel näha. Nüüdsest peale ei saa sa enam uudishimust lahti." Kapuuts liikus aeglaselt ette- ja tahapoole. Kapuutsi sügavus pöördus Edwini poole ja küsitles: „Kas sulle... meeldis... see, mida sa nägid?"

„See oli hirmutav. See oli suur."

„Suur, jaa, liiga suur. Tohutu-tohutu, nii tohutu, Edwin. Mitte nagu meie maailm. Suur, lai, ebakindel. Oh miks sa seda küll tegid? Sa ju teadsid, et see on vale!"

Tuli koldes hääbus punetades, sellal kui Õpetaja ootas Edwinilt vastust, ja lõpuks, kuna Edwin ei osanud vastata, ütles, huuled vaevu liikumas: „Kas sa tegid seda oma Ema pärast?"

„Ma ei tea!"

„On ta närviline, on ta tige? Kas ta valab oma viha sinu peale välja, kas ta hoiab sind liiga kõvasti kinni, kas sa tahaksid rohkem aega üksi olemiseks? Kas on nii? Kas on nii? Kas on?"

„Jah, jah!" nuuksus ta ohjeldamatult.

„Kas sa jooksid sellepärast ära, et ta röövib kogu su aja, kõik su mõtted?" Ta hääl oli endasseununud ja kurb. „Ütle mulle..."

Edwini käed kleepusid pisaratest. „Jah!" Ta hammustas oma sõrmi ja käeselgi. „Jah!" Oli vale selliseid asju tunnistada, aga nüüd ei pidanud Edwin neid asju ise välja ütlema. Õpetaja ütles, ütles tema eest, ja tema pidi vaid nõustuma, pead noogutama, sõrmenukke hammustama, nuuksumise vahele halisema.

Õpetaja oli miljon aastat vana.

„Me õpime," ütles ta kurnatult. Ta tõusis toolist ja liikus halli rüü raske lehvimise saatel laua juurde, kus ta kinnastatud käsi otsis hulk aega sulepead ja paberit. „Me õpime, oh Jumal, aga aeglaselt ja piinarikkalt me õpime. Me arvame, et talitame õigesti, kuid kogu aeg, kogu aeg me hävitame Plaani..." Ta hingas sügavalt sisse ning ta pea tõusis äkitselt püsti. Kapuuts näis olevat täiesti tühi ja vabises.

Ta kirjutas paberile mõned sõnad.

„Anna see oma emale. See ütleb, et sulle peab võimaldama igal pärastlõunal kaks täistundi omaette olemiseks, et sa saaksid ringi kolada, kus aga meeldib. Ükskõik kus. Välja arvatud *seal väljas*. Kas sa kuulad, laps?"

„Jah." Ta kuivatas oma nägu. „Aga..."

„Räägi."

„Kas Ema valetas mulle selle kohta, mis on *seal väljas*, ja Elajate kohta?"

„Vaata mulle otsa," ütles Õpetaja. „Ma olen olnud su sõber, ma pole sind kunagi pekstnud, mida su ema on mõnikord pidanud tegema. Me oleme emaga mõlemad siin selleks, et aidata sul mõista ja areneda, et sind ei hävitataks nagu Jumal hävitati."

Õpetaja tõusis, kuid tõustes nihkus kapuuts nõnda, et koldetuli libises korraks üle ta näo. Hetkeks kaotas tulevalgus Õpetaja näolt ta ohtrad kortsud.

Edwin ahhetas. Ta süda hüppas rinnus. „Tuli!"

Õpetaja tardus.

„Tuli!" Edwin vaatas tulle ja tagasi Õpetaja näkku. Kapuuts põrkus Edwini pilgust eemale, nägu haihtus sügavasse kaevu ja oligi kadunud. „Teie nägu," ütles Edwin kõlatult. „Te näete välja nagu Ema!"

Õpetaja liikus kiirelt raamatute juurde ja haaras ühe riiulist. Ta kõneles oma kõrge laulva monotoonse häälega riiulitele. „Naised on sarnased, sa ju tead! Unusta see ära! Võta! Võta!" Ja ta andis Edwinile raamatu. „Loe esimest peatükki! Loe päevikut!"

Edwin võttis raamatu, kuid ei tundnud kätes selle raskust. Tuli praksus ja nilpsas kauni heleda leegina üles lõõri, kui ta lugema hakkas. Sellal, kui ta luges, vajus Õpetaja tagasi tooli, lasi end lõdvaks ning jäi vaikseks. Mida rohkem Edwin luges, seda enam hall kapuuts noogutas ning rahunes. Kapuutsi varju peitunud nägu jäi pühalikult vaikseks nagu tila suures kellas. Kui Edwin luges, süütas tulevalgus riiulis seisvate raamatute selgadel kuldsete loomade kujulised tähed. Edwini suu tõi kuuldavale sõnu raamatust, mida ta luges, kuid tegelikult mõtles ta neist raamatutest, mille lehti oli žiletiga välja lõigatud, mille lehekülgede mõned read olid kustutatud ja mõned pildid välja rebitud. Osade raamatute nahksed lõuad olid kõvasti kokku liimitud, ja mõningad raamatud nägid välja nagu murdjakoerad, kelle lõuad on surutud pronkspannaldega suukorvidesse, et neid Edwinist eemal hoida. Kõigest sellest ta mõtles see aeg, kui ta huuled liikusid tulevaikuses:

„Alguses oli Jumal, Kes lõi Universumi, ja Maailmad Universumis, Kontinendid Maailmades ja Maad Kontinentidel; Kes lõi oma vaimu ja käte abil Oma armastava naise ning lapse, ja laps muutub ajapikku Jumalaks Eneseks..."

Õpetaja noogutas aeglaselt. Tuli langes pehmelt hääbudes unnesuikuvatele sütele. Edwin aina luges edasi.

Edwin kihutas hingetuna mööda trepikäsipuud libisedes alla Salongi. „Ema, Ema!"

Ema lebas ümaras punakaspruunis toolis, hingetuna, nagu oleks temagi pika maa maha jooksnud.

„Ema, Ema, sa oled läbimärg!"

„Ah soo?" küsis Ema sellise häälega, nagu oleks Edwin selles süüdi, et tema on kiirustama pidanud. „Olen tõesti, olen tõesti." Ema hingas sügavalt sisse ja ohkas. Siis võttis ta Edwini mõlemad käed pihku ja suudles kumbagi. Ta vaatas Edwinile pikalt otsa ning ta silmad läksid suureks. „Nii, nii, nii, kuula nüüd: mul on sulle üllatus! Kas sa tead, mis homme on? Sa ei arva elu sees ära! Sinu sünnipäev!"

„Aga eelmisest sünnipäevast on ainult kümme kuud möödas!"

„Sinu sünnipäev on homme! Tõesti-tõesti, imesid juhtub. Ja kõik, mida mina ütlen, on tõesti nii, nagu ma ütlen, kallis."

Ema naeris.

„Ja me avame uue salajase toa ukse?" küsis segaduses Edwin.

„Neljateistkümnenda toa, tõepoolest! Viieteistkümnenda järgmisel aastal, ja siis kuueteistkümnenda, seitsmeteistkümnenda ja nii edasi kuni sinu kahekümne esimese sünnipäevani, Edwin! Siis, oh jaa, siis me avame kolmekordselt lukustatud uksed, mis avanevad kõige tähtsamasse tuppa, ning sinust saab Maja Peremees, Isa, Jumal, Universumi Valitseja!"

„Ohoh," ütles Edwin. „Ohoo!" Ta viskas oma raamatud kõrgele õhku. Need plaksatasid vihinal õhus lahti nagu suur tuviparv. Edwin naeris. Ema naeris. Nende naer tulvas ja langes koos raamatutega. Edwin jooksis ja lasi taas trepikäsipuust hõisates alla.

Trepi jalamil ootas Ema, käed laiali, et teda kinni püüda.

Edwin lebas kuuvalguses oma voodil ning ta näpud kangutasid vedrumehikese kasti, kuid kaas oli kindlalt kinni. Ta keerutas kasti kobamisi käes, kuid ei vaadanud seda. Tema sünnipäev, homme – aga miks? Kas ta oli tõesti nii hea laps olnud? Ei. Miks siis peaks sünnipäev nii ruttu tulema? Noh, lihtsalt sellepärast, et olukord oli muutunud... Kuidas seda nüüd öeldagi? Närviliseks? Jah, asjad olid hakanud virvendama nii päeval kui ka öösel. Ta oli tähele pannud kaameid värinaid ema näol, oli näinud, kuidas läbi nähtamatu lumesaju ta ema palgele kuuvalgus settib. Oli vaja veel üht sünnipäeva, et ema taas rahustada.

„Mu sünnipäevad," sõnas ta laele, „saabuvad nüüdsest alates kiiremini. Ma tean, ma tean. Ema naerab nii kõvasti ja nii palju, ja ta silmad on kummalised..."

Kas Õpetaja on ka sünnipäevapeole kutsutud? Ei. Ema ja Õpetaja polnud kunagi kohtunud. „Miks mitte?" „Sellepärast," oli Ema öelnud. „Kas te tõesti ei tahaks mu Emaga kohtuda, Õpetaja?" „Ühel päeval kindlasti," oli Õpetaja hääbuva häälega vastanud, hõljudes minema nagu ämblikuvõrgud halli lagede all. „Ühel päeval... kindlasti..."

Ja kus Õpetaja öösel oli? Kas ta hõljus läbi kõigi nende salajaste Mägismaade kõrgel üleval kuu juures, kus kroonlühtrid olid tolmust pimedaks tõmbunud, või rändas ta puude taha, mis olid puude taga, mis olid puude taga? Ei, vaevalt küll!

Edwin väänas vedrumehikese kasti higiste kätega. Kas ka mitte eelmisel aastal, kui asjad olid värisema ja vabisema hakanud, polnud Ema ta sünnipäeva mitu kuud ettepoole nihutanud? Oh õige, jah muidugi.

Mõtle millelegi muule. Jumalale. Jumalale, kes ehitas kesköö-keldri, päikesekuivatatud pööningu ja kõik ülejäänud imelised asjad nende vahepeal. Mõtle Tema surmatunnile, mil üks müüritagune koletislik põrnikas ta puruks litsus. Oojaa, kuidas küll Maailmad võisid vappuda, kui Ta lahkus!

Edwin tõstis vedrumehikese oma näo juurde ja sosistas vastu kaant: „Uu, kas sa kuuled! Hei, kuuled! Hei, uu..."

Ei mingit vastust peale tihedasti kokkupressitud, keerdu kägardatud pinge. Ma saan su sealt välja, mõtles Edwin. Ainult oota, oota. See võib valus olla, aga teist võimalust ei ole. Vat nõnda...

Ja ta läks voodist akna juurde ning küünitas kaugele välja, vaadates marmorist kõnniteed kuuvalguses. Ta tõstis kasti kõrgele, tundis, kuidas higi ta kaenlaaugust tilkus, tundis sõrmede klammerdust, tundis käsivarre tõmblemist. Ta viskas kasti hõigatuse saatel välja. Kast lendas külmas õhus kukerpallitades allapoole. Hulk aega läks mööda, enne kui kast marmorplaatidele kolahtas.

Edwin küünitas hingeldades veel kaugemale aknast välja.

„Noh?" karjus ta. „Noh?" ja jälle: „Hei, sina! Kuuled!"

Kaja vaibus. Kast lebas metsa varjus. Edwin ei näinud, kas kukkumine oli selle lahti murdnud. Ta ei suutnud näha, kas mehike oli oma kastist tõusnud, nägu naerul oma võikast vanglast pääsemise üle; kas ta hüples tuule käes siia-sinna-siia-sinna, hõbekellukesed pehmelt helisemas. Ta kuulas. Ta kõõlus tund aega aknal, vahtis ja kuulas, kuni lõpuks läks tagasi voodisse.

Hommik. Lähedalt ja kaugelt, Köögimaailmast ja selle ümbert on kuulda reipaid hääli. Edwin avas silmad. Kelle hääled need ometi võiksid olla? Mõnede Jumala töömeeste? Dalí inimeste? Nende küll mitte, Ema vihkas neid. Hääled hääbusid valju mürinasse. Vaikus. Siis hakkas kostma kuskilt väga kaugelt jooksusamme, jooks muutus aina valjemaks ja valjemaks, kuni lõpuks lendas lahti Edwini toa uks.

„Palju õnne sünnipäevaks!"

Nad tantsisid, nad sõid glasuurküpsiseid, limpsisid sidrunijäätist, jõid roosasid veine, ja Edwini nimi seisis lumepulbriga kaetud tordil, ja Ema mängis klaverit ja klaverist paiskus valla laviin, ja siis Ema laulis, ja siis pööras ta ümber ja krahmas Edwini kinni ja viis sööma veel maasikaid, jooma veel veini, naerma veel rohkem, nii et lühtrid värisevad nagu vihmahoog. Siis aga sähvatas hõbevõti ja nad tormasid avama neljateistkümnendat keelatud ust.

„Oled valmis?"

Uks kadus sosinal seina sisse.

„Oh," ütles Edwin.

Sest tema pettumuseks polnud neljateistkümnes tuba midagi enamat kui tolmune tuhmpruun kamber. See ei tõotanud midagi nii põnevat, kui olid pakkunud eelmisteks sünnipäevadeks saadud toad! Kuuendaks sünnipäevaks sai ta koolitoa Kõrgmaadel. Seitsmendaks sünnipäevaks oli ta avanud mängutoa Madalmaadel. Kaheksandaks tuli muusikatuba, üheksandaks imeline põrgutules lõõmav köök! Kümnendas toas pöörlesid fonograafid, tuues kuuldavale igavesti sisinal väljahingavate vaimude laulu mahedas tuules. Üheteistkümnes oli Aed – tohutu roheline teemanttuba, mille vaipa pidi pühkimise asemel pügama!

„Oh ära ole nüüd pettunud, mine edasi!" Ema lükkas ta naerdes kambrisse sisse. „Oota, kuni sa näed, kui maagiline tuba see on! Pane uks kinni!"

< *algab*

Ema vajutas seinaga ühel tasapinnal olevale nupule.

Edwin kisendas. „Ei!"

Tuba värises ja hakkas tööle nagu suu, mis hoidis neid raudlõugade vahel, tuba liigutas ja sein nihkus alla.

„Tasa, tasa nüüd, kallike," ütles ema. Uks voolas alla läbi põranda ja pikk, jaburalt tühi sein libises mööda nagu lõputu madu, tuues nähtavale veel ühe ukse, ja veel ühe, kuid ükski neist ei jäänud pidama, vaid sõitis aina edasi, sellal kui Edwin karjus ja hoidis emal piha ümbert kinni. Siis tuba kiunatas ja köhis kurgu puhtaks, värisemine lakkas ja tuba seisis jälle paigal. Edwin jõllitas imelikku uut ust ja kuulis, kuidas ta ema käsib teda edasi minna ning uks avada, noh, mine nüüd, siit, siit võta. Ja uus uks vahtis ammulisui juba järgmist saladust, mis tema taga avanes. Edwin pilgutas silmi.

„Kõrgmaad! Need on ju Kõrgmaad! Kuidas me siia sattusime? Kus on Salong, Ema, kus Salong on?"

Ema juhtis Edwini uksest välja. „Me hüppasime otse üles. Lendasime. Kord nädalas hakkad sa kooli lendama, selle asemel et joostes ringiga minna."

Ikka veel ei suutnud Edwin liigutada, ta vaid seisis ja tunnistas seda imet, kuidas ühed Maad olid äkki asendunud teistega; kuidas ühe Riigi asemele ilmus kõrgem ja kaugem Riik.

„Oh Ema, Ema..." ütles ta.

Nad logesklesid kõige mõnusamal ja magusamal moel pikka aega aia sügavas rohus, jõid tohutu suurte klaasitäite kaupa õunasiidrit, küünarnukid purpursetele siidpatjadele toetatud, kingad jalast heidetud, varbad puhkamas kibedate võililledе ja magusa ristiku vahel. Ema võpatas kaks korda, kui Koletised metsa taga möirgasid. Edwin suudles Ema põsele. „Ole mureta," ütles ta. „Mina kaitsen sind."

„Ma tean, et kaitsed," ütles Ema, kuid pööras siis ainitise pilgu puudele, justkui võiks kuskil kaugel varitsev kaos iga hetk tungida kõikjal enda ümber hävingut külvates läbi metsa ning tema ja Edwini oma titaanlike jalgade all põrmuks pihustada.

Sel pikal sinisel pärastlõunal nägid nad veel puudelatvade vahelt kõrgel valju mürina saatel lendamas kroomlindu. Nad jooksid Salongi, pead küürakil keha varju peidetud justnagu enne sünkjat vihma- ja välgutormi, tundes, kuidas müra kallab neile kaela silme ees mustaks võtva, üdini tungiva valingu.

Sünnipäevaleek kustus praginal tsellofaanist eimiskisse. Päikeseloojakul mekkis Ema hämaral pehmel Salongimaal oma peente taimevõrsesõõrmete ning kahvatu suveroosisuuga šampanjat, muutus uimaseks ja metsikuks, kupatas Edwini oma tuppa ning pani ukse tema järel kinni.

Edwin võttis aeglase hämmastuse-pantomiimi saatel riideid seljast ja mõtles möödunud sünnipäevale ning järgmise aasta omale. Ja milline tuba avaneb kahe aasta pärast, milline kolme aasta pärast? Kes on Elajad ja Koletised? Mismoodi nad hävitavad, kuidas Jumal tapeti? Mis tähendab tapeti? Mis on Surm? Kas Surm on tunne? Kas see tunne meeldis Jumalale nii väga, et ta ei tulnud enam kunagi tagasi? Kas Surm on siis teekond?

Olles teel allakorrusele, pillas Ema hallis šampanjapudeli maha. Edwin kuulis seda ja läks üle kere külmaks, sest talle hüppas pähe mõte: seda häält tegi Ema. Kui Ema kukkus ja puruks läks, vedeleb homme hommikul põrandal miljon tillukest kildu. Sätendav kristall ja klaar vein põrandaparketil – see on kõik, mida koidikul näha võib.

Hommik tuli viinapuu, viinamarjade ja sambla lõhnaga, mis ta tuba täitsid, varjulise jaheduse lõhnaga. Allkorrusel ootas teda hommikusöök kogu oma võimalikkuses, valmis selsamal hetkel sõrmenipsu peale lumivalgetel laualinadel tegelikkuseks saama.

Edwin tundis end hästi, ta tõusis üles, et pesta, riietuda ja oodata. Nüüd on olukord vähemalt kuu aega värske ja uus. Täna, nagu kõigil teistel päevadel, ootavad teda hommikusöök, kool, lõuna, laulud muusikatoas, tund või kaks elektriliste mänguasjade seltsis, ja siis – teejoomine Välismaadel ja helendaval rohul. Siis, õhtupoole, veel korra umbes tunniks ajaks kooli, kus tema ja Õpetaja tuhnivad väheke tsenseeritud raamatukogus ja tema juurdleb sõnade ja mõtete kallal, mis käivad maailma kohta *seal väljas* ja mis on tema silme eest varjatud.

Ta oli unustanud Õpetaja kirja. Nüüd peab ta selle Emale andma.

Ta avas ukse. Hall oli tühi. Maailmade sügavikest õhkus pehmet hämarust läbi vaikuse, mida ei häirinud ühegi sammu kaja; mäed olid vaiksed, hõbedast veeastjad ei helisenud varahommikuses päiksevalguses, ja hämaruseudust välja keerduv trepikäsipuu oli eelajalooline koletis, kes tema tuba luuras. Edwin pöördus sellest elukast eemale ja hakkas otsima Ema nagu valget laevukest, mis auravatel hommikuhoovustel triivib.

Ema polnud kuskil näha. Edwin tormas alla ja jooksis läbi vaikima sunnitud maade, hõikudes: „Ema! Ema!"

Ta leidis Ema Salongis põrandavaibale kokku vajununa, seljas sätendav rohekuldne peokleit ja käes šampanjapokaal, ümberringi klaasikillud.

Ema loomulikult magas. Nõnda istus Edwin maagilise hommikusöögilaua taha. Ta pilgutas silma tühjale valgele laualinale ning valendavatele taldrikutele. Toitu ei ilmunud. Kogu senise elu olid teda siin imelised toidud oodanud. Aga mitte täna.

„Ema, ärka üles!" Edwin jooksis ta juurde. „Kas ma pean kooli minema? Kus toit on? Ärka üles!"

Ta jooksis trepist üles.

Kõrgmaadel oli külm ja hämar, ja valgest klaasist päiksed laes ei heitnudki valgust sel päeval, mida valitses tumemeelne udu. Läbi hämarate koridoride, üle pimedate vaikusekontinentide tormas Edwin. Ta prõmmis ja prõmmis vastu kooliust. Uks vajus kiunatades ise lahti.

Kool oli tühi ja pime. Koldes ei põlenud tuld, mis oleks heitnud varje laetaladele. Ei ühtki krõbinat ega sosinat.

„Õpetaja?"

Edwin ootas madalas külmas toas.

„Õpetaja!" kisendas ta.

Ta tõmbas ropsuga kardinad eest ja läbi värviliste klaaside imbus nõrk päikseviirg.

Edwin žestikuleeris. Ta andis tulele käsu plahvatada koldes nagu popkorniterake. Ta käskis tulel õide puhkeda! Ta sulges silmad, andes Õpetajale aega ilmuda. Ta avas silmad, ning see, mida ta Õpetaja kirjutuslaual nägi, lõi ta oimetuks.

Laual lebas ilusti kokkuvoldituna hall kapuutsiga rüü, millele olid asetatud Õpetaja hõberaamidega prillid ja üks hall kinnas. Teine kinnas oli puudu. Tükike rasvast talki lebas samuti rüül. Edwin proovis talki, vedades oma kätele paar tumedat joont.

Ta tõmbus laua juurest eemale ja silmitses Õpetaja tühja rüüd, prille ja rasvast kriiti. Ta käsi puudutas nuppu uksel, mis oli alati suletud olnud. Uks avanes aeglaselt. Edwin nägi väikest pruuni kambrit.

„Õpetaja!"

Ta jooksis kambrisse, uks langes tema järel kinni, ta vajutas punast nuppu. Sedamööda, kuidas tuba alla laskus, sisenes Edwinisse aeglane jäine surmahingus. Maailm oli tasane, vaikne ja külm. Õpetaja oli kadunud ja Ema... magas. Tuba langes alla Edwinit oma raudlõugade vahel hoides.

Mehhanism kolksatas. Uks libises lahti. Edwin jooksis välja.

Salong!

Selja taha vaadates ei näinud ta mitte ust, vaid kõrget tammepuust seinaplaati, mis ta sisse oli lasknud.

Ema lebas hoolimatult põrandal ja magas. Edwin keeras Ema ümber ning leidis tema all vedelemas ühe Õpetaja pehme halli kinda.

Edwin seisis tükk aega pahvikslööduna Ema kõrval, kinnas näpus. Lõpuks hakkas ta nuuksuma.

Ta tormas tagasi Kõrgmaadele. Kolle oli külm, tuba tühi. Ta ootas. Õpetajat ei tulnud. Ta jooksis taas alla, tagasi pühalikult vaiksetele Madalmaadele, ja andis lauale käsu täituda auravate roogadega. Midagi ei juhtunud. Ta istus oma ema kõrval, kõneles temaga, anus teda, puudutas teda. Ema käed olid külmad.

Kellaseierid nihkusid aina edasi ja valgus taevas muutus, kuid Ema ikka ei liigutanud ja Edwin oli näljane, ja vaikne tolm hõljus alla läbi kõigi Maailmade. Edwin mõtles Õpetaja peale. Ta teadis, et kui Õpetajat pole ühelgi künkal ega mäel Kõrgmaadel, on vaid üks koht veel, kus ta võib olla. Ta oli kogemata Välismaadele uitama läinud, ja ta jääbki kadunuks, kui keegi teda ei leia. Tema, Edwin, peab minema ja Õpetaja tagasi kutsuma, tooma ta tagasi, et ta Ema üles ärataks, muidu Ema lebab siin igavesti ja tolmu muudkui langeb suurtes tumedates tubades.

Edwin läks läbi köögi tagauksest välja, kust ta leidis hilise pärastlõunapäikese ning kuulis Elajaid kaugel Maailma serva taga nõrgalt huikamas. Edwin klammerdus aiamüüri külge, söandamata lahti lasta, ning äkki nägi ta eemal põõsa varjus purunenud kasti, mille ta oli aknast välja visanud. Päikeselaigud võbelesid lahtimurdunud kaanel ning hüplesid värisedes üle Vedrumehikese näo, kes oli kastist välja karanud, käed pea kohale tõstnud ja laiali ajanud. Ta oli tardunud igavesse hääletusse vabadusehõiskesse. Nukk naeratas ja ei naeratanud, jälle naeratas ja jälle ei naeratanud, sedamööda, kuidas päike ta suul pilkus. Edwin vaatas lummatult Vedrumehikest. Nukk oli avanud oma käed sellesse suunda, mis kulges mööda puude vahele kaduvat salateed – keelatud teed, mida reostasid Elajate õlised väljaheited. Kuid tee lebas vaikselt maas, ja päike soojendas Edwinit, ja ta kuulas, kuidas tuul puulehtedes pehmelt puhub. Lõpuks lasi ta aiamüürist lahti.

„Õpetaja?"

Ta nihkus mööda rada paar jalga edasi.

„Õpetaja!"

Ta kingad libisesid loomade väljaheidetel ning ta põrnitses tema ees hämarusse hääbuvasse liikumatusse tunnelisse. Tema jalge all kõikus teerada, ta pea kohal kõikusid puud.

„Õpetaja!"

Ta kõndis aeglaselt, kuid kindlalt. Ta pööras ümber. Tema taga paistis Maailm oma verivärskes vaikuses. Maailm oli kokku tõmbunud, Maailm oli väike! Kui kummaline oli seda näha vähemana, kui see alati olnud oli. See oli alati, igavesti olnud nii suur. Edwin tundis, kuidas süda tõmbus kokku. Ta tegi sammu tagasi. Kuid siis, tundes hirmu vaikuse ees Maailmas, pöördus ta taas ümber ja kõndis mööda metsarada edasi.

Kõik tema ümber oli uus. Lõhnad täitsid ta sõõrmeid; värvid, kummalised kujud ja uskumatud mõõtmed täitsid ta silmi.

Kui ma lähen nende puude taha, saan ma surma, mõtles ta, sest just nõnda on Ema mulle öelnud. Sa saad surma. Sa saad surma.

Aga mis on suremine? Veel üks tuba? Sinine tuba, roheline tuba, palju suurem tuba, kui kõik teised toad iganes on! Aga kus on selle toa võti? Kaugel ees paistis suur, poolenisti avatud rauduks, sepistatud rauast värav. Selle taga oli tuba, mis oli niisama suur kui taevas, puudest ja rohust puha roheline! Oh Ema, oh Õpetaja...

Ta tormas edasi, komistas, kukkus, hüppas püsti, jälle jooksis, tema tundetuks jäänud jalad muudkui jäid maha vedelema, kui ta aina kukkus ja kukkus mäeküljel; rada kadus ära, ta nuttis ja halas, ja siis ta enam ei nutnud ega halanud, vaid tegi uusi hääli. Ta jõudis suure roostes kriiskava raudväravani ja kargas selle vahelt läbi; Universum ta selja taga kahanes aina väiksemaks, ta ei vaadanud tagasi oma vanadele Maailmadele, vaid muudkui jooksis, ja sedamööda, kuidas ta jooksis, närbusid ja hääbusid Maailmad.

Politseinik seisis kõnniteeserval, vaadates tänaval kellelegi järele.

„Njaa, lapsed. Kunagi ei saa neist õieti aru."

„Mis juhtus?" küsis üks möödakäija.

Politseinik mõtles järele ja kortsutas kulmu. „Mõni hetk tagasi jooksis üks väike poiss mööda. Ta naeris ja nuttis, nuttis ja naeris ühekorraga. Hüppas üles-alla ja puudutas igasuguseid asju. Lambiposte, telefoniposte, hüdrante, koeri, inimesi. Või kõnniteekivisid, aialippe, väravaid, autosid, vaateaknaid, habemeajamisäride silte. Pagan võtaks, ta isegi haaras minust kinni ja vaatas mulle otsa, ja vaatas siis taevasse. Te oleks pidanud nägema pisaraid ta silmis. Ja kõik see aeg ta muudkui kisas ja kisas mingeid veidraid asju."

„Mida ta siis kisas?" küsis möödakäija.

„Ta aina kisas: „Ma olen surnud, ma olen surnud, ma olen nii õnnelik, et ma surnud olen, olen surnud, olen õnnelik, et olen surnud, ma olen surnud, ma olen surnud, nii hea on olla surnud!"" Politseinik sügas mõtlikult lõuga. „Mingi uus mäng lastel äkki."

On vist nii, et eestlaste peamine puutepunkt Lätiga on meediakajastus selle riigi õnnetust majandusseisust ja ebakindlast poliitilisest olukorrast, mistõttu on arusaadav, et isikliku kogemuseta võib Riia paratamatult tähendada vaid selle rabeda riigi pealinna. Riia täielik kogemine on pikemaajaline protsess, mille jooksul laseb linn oma tõelisele olemusele vähehaaval lähemale jõuda. Sealses vanalinnas pakutav kultuuriprogramm on limiteeritud, kuid piirkondi, kuhu on koondunud intellektuaalselt rikastavamad paigad ja sündmused, teavad enamjaolt vaid kohalikud. Olgu siinne abistav ülevaade meie isiklikest meelispaikadest üks samm Eesti ja Läti teineteisele lähemale toomisel, sest, lisaks võimalusele saada osa kirevast kaltsu- ja disainibutiikide ning kontseptsioonikohvikute valikust, tunneme, et nende kahe riigi vahel olev sein tuleb lükata sillaks, millele tekitada tihe liiklus.

RIIA MU ARM

Natalie Mets, Ave Habakuk

Ühe siinkirjutanu lapsepõlvemina arvas, et Läti on mustvalge helitu maailm, kuid tegelikult puhkevad puud Lätis õitsele kolm nädalat varem kui Eestis ja Riial on olemas kõik suurlinnale iseloomulikud tegurid. Rahuliku tempo, kuid täieliku sihikindlusega tärkab seal globaalsete trendidega kursisolev, kuid siiski oma nägu säilitav kultuurielu.

Jalutuskäik vaikses kesklinnas

Riia süda- ja kesklinnas liikumine on võrreldav kunstiõpikust *Art Nouveau* peatüki studeerimisega, kuid erinevalt paberile trükitust annavad need ajaloo ja iseloomuga hooned edasi ajastutruud suursugusust ning kohati isegi kõrki meeleolu. *Art Nouveau* parimad näited koonduvad tänavate Elizabetes, Eksporta, Dzirnavu ja Valdemāra vahelisele alale. Varvaste vaatamiseks seal põhjust ei ole ning pea tasub kuklasse ajada, et nautida vaieldamatuid arhitektuuriimesid.

Tänavatasandil leiab mitmeid paiku, kuhu sisse põigata – näiteks kodune jäätisekohvik, kus jäätis valmistatakse kohapeal. Valik on vapustav ning lemmikuteks on kujunenud koore ja mee, karamellitud kaerahelveste ja rabarberijäätised. Julgematele on pakkuda mädarõika-, pipra- ning õllemaitselisi. Tänavaid mööda jalutades järgneb Alberta tubakapood, kus poe omanik on omale suitsetamisest elukutse teinud ja teab soovitada häid-paremaid tubakatooteid, mida Eestist ei leia. Paar ust enne tubakapoodi asub Madam Bonboni kingabutiik, mis on kingapoeks kujundatud korter, kus isegi daamide toas vanni äärel leiab kristallkividega kaetud jalavarje. Sama tänava ääres on veel ka salajane sildita Velo bārs, mis on atmosfäärilt veidi kadunud Juuksuri laadne. Päevasel ajal putitatakse seal rattaid (rentida saab ka!), õhtusel ajal saab aga baaris õlle hinna üle kaubelda ja mõnel uhkemal õhtul ka puskarit proovida.

Berga Bazārs

19. sajandil oli see uhkeim kaubanduskeskus Baltikumis, mis nõukogude ajal rääma vajus. Õigusjärgsed omanikud said kvartali tagasi 90ndatel ning nüüd on passaažid taastatud. Võlvkaarte all leidub poode, kohvikuid ja õllebutiik, üle nädala toimub vanakraami- ja mahetoiduturg. Ligi aasta tagasi avati siin Birojnica (lätikeelne sõnamäng kohvikust ja kontorist), mis toimib ühiskontorina vabakutselistele ning loomeettevõtjatele.

Kalnciema

Daugava jõe kahe kalda vaated on teineteisele täielikud vastandid. Vaadates kesk- ja vanalinna poolt, seistes vaheldumisi kõrguvate kaubamajade ja kirikutornide vahel, paistavad silma rohelus ja madalad puumajad. Silda ületades jõuab kohale Riia Kalamajja, vaiksesse ja ohutusse linnaossa, mis petab külastajat hetkega, tekitades tunde, et tegu on hoopis mõne Läti väikelinnaga.

Ka seal on lätlaste laadalembus esindatud – Kalnciema laat, mis toimub sarnaselt Berga Bazārsi turuga üle nädala, tutvustab külastajatele parimat valikut Läti põllumajanduse, veinitööstuse ja disainisaadustest.

Kaņepes Kultūras centrs

Kaņepes Kultūras centrs avati just mõni nädal enne seda, kui Riiast lahkusime, kuid piisas koha omanikega mõtete vahetamisest ja keskuse hoovis klaasi siidri joomisest, et hakkaksid liikuma mõtted sellest, kuidas korraldada seal eesti muusikute kohtumisi läti publikuga. Kahekorruselise puumaja alumine korrus baariga on alati kõigile avatud, ülemisel korrusel saab soovi korral eksklusiivsemaid sündmusi korraldada. Kõigiga, kes soovivad oma kunsti või muusikat läti publikule esimest, teist või sajandat korda esitleda, jagame heameeli KKc programmikoostajate kontakte.

Perle

Peegelseintega Perle on multifunktsionaalne *space*, mis tõmbab ligi avatuse ja muretusega. Paigana on ta pidevas muutumises – kui läheb tantsuks, lükatakse pinksilaud üheskoos seina äärde ja riidepuud hiivatakse kõrgele lae alla. Päevasel ajal pakub Perle keskendumispaika kontorita tööinimestele

Foto: Tõnu Tunnel

(st võib istuda tunde läpaka taga, muretsemata, millal järgmine tee/kohv tellida tuleb). Alati võib sinna sisse astuda ka selleks, et osta uus (või juba kogemustega) rõivaese või jalanõupaar. Neljapäevaõhtuti esinevad Perles *jazz*-kooslused ja me ei ole veel näinud reedet, kus Perles tantsukingi tarvis ei ole. Riiale omaselt ei küsita uksel ei peo ega kontserdi eest piletiraha ja ka jookide hinnad on taskukohased.

Innocent Café

See osavast kokast sõbra kodu meenutav avar kohvik võidutseb Riia parima kohvi ja igapäevaselt vahetuva värsketest toorainetest salati-nuudli-einevõileiva-menüüga. Nädalavahetuste hommikuti kella 11–15 ja õhtuti 19–23 ajal pakutakse rootsi laua stiilis *brunch*'i ja õhtusööki, mille nautimiseks tuleb välja käia vaid 4 latti (umbes 6 eurot).

Galerija Istaba

Isataba esimesel korrusel on poeke, kus müüakse läti disainerite ehteid, peakatteid, märkmikke ja riideid, aga ka kunstiraamatuid ja plaate. Poe kohal kõrguval rõdul tegutseb restoran. Omapärane serveerimisviis algab sellest, et restoranil puudub menüü, ettekandja uurib vaid, kas täna on isu linnu-, kala- või loomaliha järele, ning kannab seejärel lauda erinevat sorti tapasid, kõrvalroogasid ning meelepärase pearoa. Toidud on kõik liudadel ja mõeldud seltskondlikult jagamiseks – paras kogus paistab olevat tellida kolme peale kaks rooga.

I Love You

See baar, mis võidab armastuse esimesest silmapilgust, on tingimata iseloomustatav hea maitse ja stiilipuhtusega. Päevasel ajal serveeritakse eriti maitsvaid pitsasid ning kolmapäeva- ja laupäevaõhtuti I Love You tegijate enda välja valitud *indie*-artiste Eestist, Lätist ja Leedust. I Love You võib eestlastele huvi pakkuda ka kui välismaine plaadifirma, kelle artistide valikus on ilmselt suurim hulk eesti muusikuid, olles koduks bändidele Ewert and The Two Dragons, Sibyl Vane ning Zebra Island.

Aeglane kiirtoit

Friikad, mis ei tapa, burger, mida pole lõhnastatud, ja maitsev kebabiassortii? Peojärgsetel hommikutel pakub Riia mitmeid võimalusi enda turgutamiseks ilma järgmist tükikest oma tervisest ohverdamata. Kečups köidab tavapäraste rasvaste kartulipudrupulkade asemel koorega kartulite ja ahjus küpsetatud mahlaste burgeritega. Deli Snacksis paistab kogu valiku seast silma *nacho*'dest koosnev vormiroog ja FoodBoxis tehakse tõenäoliselt Baltikumi parimat kebabi.

DGS

DGS on keerulise taustalooga kaltsukate kett, kuhu esmakordselt sisse astudes järgneb kerge peapööritus. Poed on suured, puhtad, organiseeritud riideeseme tüübi ja värvi järgi ning seda kõike kroonib fikseeritud hind 1,4 latti (2 eurot) eseme eest! Erinevalt keskmisest kaltsukast on ka meesteosakond väga suur ning paistab silma eelkõige pintsakuterohkuse poolest.

Sööklad

Kõhnema rahakotiga ränduridki võivad kogeda Riias kulinaarseid elamusi, peab lihtsalt teadma, kust otsida. Näiteks ilukirurgiakliinikust. Tegemist ei ole edasiarendusega stseenist filmis „Fight Club", vaid pelgalt näitega Riias leiduvast sööklakultuurist. Umbes igas teises kvartalis on mõni söökla, mis on pärastlõunani avatud ja pakub vähese raha eest maitsvaid koduseid toite. Sealhulgas ilukirurgiakliiniku sööklas saab 1,5 lati (veidi üle 2 euro) eest kolmekäigulise lõuna. Ainus häda sööklatega on see, et need on avatud vaid tööpäeviti, tavaliselt mitte kauem kui 16.00.

Eesti tuleviku heaks

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Partners:

Estonian Business School

EESTI MUUSIKA- JA TEATRIAKADEEMIA

Associate Partner:

ESTONIAN ACADEMY OF ARTS

PÕLVKONNAVAHETUS EESTI GRAAFILISES DISAINIS?

Rene Mäe

„Sisu ja vorm I. Kaasaegne Eesti graafiline disain 2001–2011"
20.04.–17.06.2012 Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis (ETDM).

Aprillikuu lõpus ETDMis avatud eesti noorema põlvkonna graafiliste disainerite loomingut tutvustav näitus, kus osalevad disainerid, „kes sündisid 1980. aastatel, kasvasid üles 1990. aastatel ning alustasid professionaalset karjääri uuel sajandil"[1], annab alust küsida, kas eesti graafilises disainis on tõepoolest toimunud või toimumas põlvkonnavahetus? Julgen vastata, et annab küll. Kuna kõigile üleskerkinud küsimustele vastamiseks on „traditsiooniline" näitusearvustus ebapiisav, olen enda (kui külastaja/uurija) positsioonile lisanud ka intervjuu kuraator Indrek Sirkli ning ühe näitusel osaleja – Elisabeth Klementiga.

Näitusel saab näha (aga ka nuusutada, katsuda) nende graafiliste disainerite loomingut, kelle professionaalse karjääri algusele eelnesid Eesti Vabariigi taaslaänestamine, digitaalrevolutsioon, (disainialased) kõrgharidusreformid ning „Lääne" meedia- ja reklaamikorporatsioonide jõudmine Eestisse. Viimasest kümnendist lisanduvad sellele veel disainiaasta (2006–2007) ja disainiöö (iga-aastaselt alates 2006. aastast), rääkimata loomemajanduse kaardistustest (kus disain on üks alavaldkondadest) ning selle aasta algul Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis kinnitatud disainivaldkonna riiklikust tegevusplaanist.

Retoorika, millele näitusetutvustuses toetutakse, on võrdlemisi kaugel nii digitaaltehnoloogia ülistamisest (vältides moesõna *innovatsioon* kasutamist) kui ka loovettevõtluse diskursusest. Samuti on (õnneks) loobutud eespool nimetatud disainialastele suursündmustele omastest liigähmastest lööklausetest, nagu „disain teeb elu paremaks" ja „disain on kõikjal". Näituse kuraator Indrek Sirkel rõhutab, et tööde valimisel pööras ta lisaks põlvkondlikule dimensioonile tähelepanu ka sellele, et graafiliste disainerite töövorm, töötegemise tingimused ja tegevusvaldkond (kultuurisfäär) mõjutavad olulisel määral seda, milline on disainiobjektide funktsioon ja lõpptulemus.

Vaade näitusesaali. Foto: Anu Vahtra

Küsimus, millised on paindlikku töövormi praktiseerivate loov- ja kultuuritöötajate äraelatamis- ja eneseteostusvõimalused neoliberaalse majandus-, töö- ja kultuuripoliitikaga Eestis, on leidnud käsitlust mitmetel viimase paari aasta jooksul toimunud kunstisündmustel. Heaks näiteks on nii Anders Härmi kureeritud näitus „Blue-Collar Blues" ja selle raames toimunud seminar „Kodanikupositsioon töösuhtes"[2] kui ka EKKMi korraldatud „Teooriaklubi"[3].

Sarnane probleemidering oli fookuses ka minu vastkaitstud magistritöös[4], mille keskmes olid eesti noored vabakutselised graafilised disainerid ning huvi nii graafilise disaineri elukutse kui kaasaegse kultuurilise- ja loovtöö maailma eripäraste joonte vastu. Mitmed „Lääne" kultuuriuurijad ja sotsioloogid[5] on iseloomustanud tänapäevast loov- ja kultuurilise töö maailma märksõnadega, nagu projektipõhine töötegemine, mittelineaarne töökarjäär, ajalis-ruumiline mobiilsus, töö-lõbu piiride kokkuvarisemine, boheemluse ja ettevõtluse kokkusulandumine jpm. Ehkki ka minu uurimistöös osalenud vabakutseliste disainerite töömaailma kirjeldamisel on enamikku neist märksõnadest kohane kasutada, on töötegijate endi, st graafiliste disainerite jaoks vabakutselisena töötamisel mitmeid individuaalsel tasandil väljenduvaid „hüvesid". Need väljenduvad näiteks võimaluses *valida* kliente, tellijaid ja koostööpartnereid, otsustada selle üle, kus, millal ja kellega koos töötada jne. Paindlik töövorm loob ühtlasi olukorra, kus mitmed eesti disainerid elavad püsivalt välismaal, kuid teevad regulaarselt koostööd eesti tellijatega.

Kuna „Sisu ja vorm I" on eesti kaasaegse graafilise disaini maastiku kontekstis juba üksnes oma mahu ja mastaabi poolest muljetavaldav ja erakordne sündmus, on ülimalt veider, et siinse artikli kirjutamise hetkeks, kui näitus on olnud avatud juba viis nädalat, pole peale Gregor Tauli kommentaari 26. aprilli „Kunstiministeeriumi" raadiosaates[6] ilmunud ühtki arvustust. Samas osutab Taul ühele aspektile, millest siingi tahaksin kinni haarata. Keskendudes näituse eksponaatidele, sõnab ta: „Kaasaegsed graafilised disainerid ei tegele eriti, vähemalt iseseisvalt, poliitiliste teemadega. Ajaloolisromantilises nägemuses võiksid just graafilised disainerid olla need, kes, olles lähedal trükipressidele, tähtedele ja tindile, võiksid levitada solidaarseid sõnumeid, võidelda kapitalismi hoobadega, anda välja ärgitavaid ajakirju, brošüüre. Aga ei. Selline võitluslik žanr pea täielikult puudub."

Nõustun Tauliga, et sellises tähenduses „poliitilisi" teemasid ei ole näitusel olevate eksponaatide puhul tõepoolest võimalik märgata. Kui lähtuda aga töö- ja kultuurisotsioloogi positsioonilt ning vaadata näitust tervikliku sotsiokultuurilise sündmusena, võib öelda, et poliitilisus väljendub näitusel „poliitilise" positsioonivõtmisena teatud töötegemise viiside suhtes. Näituse pressiteade (mis on ainuke toetav tekst selle tõlgendamiseks) manifesteerib, et disainerite looming, mida eksponeeritakse, „seisab vastu turuloogika domineerimisele ja sellega kaasnevatele disaineri tööd dikteerivatele mehhanismidele". Minu tõlgendus, et poliitilisus väljendub siinkohal töös, kehtib muidugi vaid sel juhul, kui seda pisut kohandada – disainerite *looming* iseenesest turuloogika domineerimisele vastu ei seisa, sest „poliitilise sisuga" disainiobjektid näituselt tõepoolest puuduvad. Pigem väljendub poliitilisus teatud ideoloogilises positsioonis – vastupanus töötada etteantud organisatsiooniliste struktuuride raames (reklaami- ja disainibüroodes) ning sellele alternatiivse, vabakutselise töövormi praktiseerimises.

Näituse kujunduse kohapealt tekitas enim hämmastust etiketaaži puudumine. Ligi nelisada graafilise disaini objekti, aga mitte ühtki nime, valmimisaastat, trükitehnilisi detaile. Esimene mõte oli muidugi see, et kuidas on võimalik, et ku-

„SISU JA VORM I" KUI AVALIK UURIMUS EESTI GRAAFILISEST DISAINIST

Küsis Rene Mäe

Intervjuu graafilise disaineri, disainiõppejõu ja näituse „Sisu ja vorm I. Kaasaegne Eesti graafiline disain 2001–2011" kuraatori Indrek Sirkliga.

Miks on näitusekohaks valitud muuseum ning just Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum (ETDM)? Kas kaalusid ka muid näitusepindu?

Oleme ETDMi kuratoori Kai Lobjakasega juba aastaid mõelnud, et tarbekunsti, tekstiili- ja tootedisaini jms kõrval võiks muuseumis rohkem näidata ka graafilist disaini. Samuti puudub ETDMil graafilise disaini kogu, millele näitus loodetavasti leevendust pakub.

Näitusetutvustuses on välja toodud, et 15. juunil avaldatakse ka näitusekataloog? Mida see endast kujutab ning kas sellel, et kataloog valmib vahetult enne näituse lõppu, mitte näituse avamiseks, on kontseptuaalsed põhjused?

Kataloog ilmub teadlikult näituse lõpuks. Nägin ka ise kuraatorina kõiki töid koos esimest korda alles näitusel paar päeva enne avamist. Kuna näitus on avatud kaks kuud, siis see tundus just sobilik aeg neid töid analüüsida, korrastada ning uurida. Teha mingeid järeldusi ning üldistusi. Peab ka mainima, et tegemist on rohkem raamatuga, mitte näituse kataloogiga. Kui näituse kataloogid esitlevad tavaliselt näitust raamatu vormis, siis selle näituse puhul on kataloogi näol tegemist raamatuga, mis on edasiarendus näitusest – raamatu pealkiri on „Sisu ja vorm II". Raamatus ei ole kõiki töid, mis näitusel on, samuti tuleb raamatusse juurde uusi töid – töid, mida ei olnud võimalik näituse avamiseks kätte saada, ning isegi töid, mis on alles viimaste nädalate jooksul ilmavalgust näinud. Samuti saab raamatust rohkem infot nii tööde konteksti ja tausta kui ka disainerite enda kohta.

Kas on oodata, et tuleb ka „Sisu ja vorm III"?

Praegu on idee, et näitus liigub edasi Helsingisse. Kuna selle jaoks kindlasti koguneb materjali juurde, siis selle nimi saab kindlasti olema „Sisu ja vorm III".

Mulle hakkas silma, et näitusel on valdavalt esindatud just kunstiakadeemia graafilise disaini osakonnaga seotud inimesed – tudengid, vilistlased, õppejõud. Ehk avad üldiseid valikukriteeriume nii tööde kui disainerite osas.

Laias laastus oli valiku kriteeriumiks noorem põlvkond. Näituselt jäid tõepoolest välja mõned „piiri peal" olevad disainerid, näiteks nii Aadam Kaarma kui ka Martin Pedanik ja tema NO99 plakatid. Muidugi oleks võinud kaasata ka vanemaid graafilisi disainereid, kes ka praegu aktiivsed on, näiteks Ivar Sakk. Oluline tegur oli ka see, et näitusel osalevad disainerid on vabakutselised, kellest osa on tõepoolest töötanud ka reklaamiagentuurides, kuid kes viimased 3–4 aastat iseseisvalt tegutsenud on. Kui sa oled disainer, kellel on projektijuht, *copywriter* ja raamatupidaja, siis on sul oluliselt teistsugused töötingimused kui üksinda (või kahekesi) töötades.

Ehkki nii näitusesaalis kui ETDMi kodulehel on nimetatud näitusel osalevad disainerid ning see, mida üldjoontes leida võib (raamatud, plakatid, T-särgid jne), puudub detailsem etiketaaž – nii disainerite nimed konkreetsete tööde juures kui ka infograafika, mis suunaks külastajat kuraatorile soovitud suunas liikuma.

Autorite mittenimetamine konkreetsete tööde juures oli teadlik otsus. Näitusel on kokku umbes 400 tööd ning kui iga objekti juures oleks tekst, siis oleks infot juba liiga palju. Samas on graafilise disaini näituste korraldamine üldse väga

raator, kelle tööprojektide hulgas on mitmeid kunstinäituseid, enda kureeritud näitusel selle unustanud on? Pisut järele mõeldes tundus säärane valik aga mitmes mõttes põhjendatud. Plakat, flaier, raamat, CD-plaat jne on ju kõik kindla funktsiooniga tarbeesemed ning konkreetsed eksponaadid juba kultuuri tekstiringluses osalenud, oma n-ö töö ära teinud. Samas kardan, et kõik, eriti kaasaegsest graafilisest disainist vähem informeeritud külastajad, kel suunavad juhised puuduvad, ei pruugi sellest tohutust massist „kasutusjuhendita" kuigi edukalt väljuda.

See, et ekspositsioon koosneb umbes neljasajast tööst, mis juba iseenesest on selektsioon veel suuremast hulgast töödest, annab märku, et eesti kaasaegne graafiline disain ei ole marginaalne ja ühetaoline, vaid sisemiselt mitmekesine nähtus. Olukord, kus mingi kultuurinähtus hakkab iseennast kirjeldama, esitama küsimusi enda eksistentsi, tootmis- ja loomisprotsessi ning ideoloogiliste aluste kohta, annab märku selle kultuurinähtuse elujõulisusest ja jätkusuutlikkusest. Säärane enesekirjeldamine ja eneserefleksiivsete teoste loomine – selleks kujuneb (loodetavasti) ka näitusekataloog – kui ka märgid meediumipiiride kompamisest (nagu seda illustreerib Elisabeth Klementi installatsioon) annavad alust väita, et üha enam on tekkimas vajadus konstruktiivse ja interdistsiplinaarse *graafilise* disaini kriitika järele, mis jätkaks aastatel 2001–2008 ajakirja Kunst.ee vahel ilmunud graafilise disaini lisa tegevust.

1 Näituse „Sisu ja vorm I" pressiteade ja tutvustav tekst: www.etdm.ee/et/uudised/uudised?news_id=234
2 Vt näituse „Blue-Collar Blues" tutvustust: www.kunstihoone.ee/index.php?mode=pl_kunstihoone_yritused&yid=355&yritus=n2itus&asukoht=Kunstihoone&aeg=arhiiv&lang=eng&club=1&page=9
3 Vt videomaterjali vestlusringidest: ekkm-came.blogspot.com/2011/02/ekkm-teooriaklubi-i-v.html
4 Magistritöö „Uue aastatuhande vabakutselised graafilised disainerid Eestis" kaitsesin 01.06.2012 Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudis. Uurimistöö käigus teostasin kolmteist individuaalintervjuud ja ühe rühmaintervjuu kokku viieteistkümne vabakutselise graafilise disaineriga. Intervjueeritavate valiku üheks kriteeriumiks oli töökogemus vabakutselise graafilise disainerina, vanusepiiriks nelikümmend eluaastat. Ühine kõigile intervjueeritud disaineritele oli disainialane kõrgharidus, sh mõne erandiga lõpetamata kujul. Informantide peamisteks „tööpaikadeks" olid Tallinn, Tartu ja Amsterdam. Intervjuude läbiviimise ajaliseks vahemikuks oli veebruar 2011 kuni veebruar 2012.
5 Nt Angela McRobbie, Andrew Ross, Andreas Wittel, Rosalind Gill ja Andy Pratt, Brett Neilson ja Ned Rossiter, Richard Sennett
6 Kuula „Kunstiministeeriumi" saadet: klassikaraadio.err.ee/helid?main_id=1401083

problemaatiline. Vaadates looma- ja linnutopiseid, ei saa ju aru, kuidas nad elavad. Graafilise disaini näitusega on umbes sama lugu – kui ma kisun seinalt mingi plakati maha ja panen selle valgete seintega näitusesaali, siis ei ole plakat enam ilmselgelt see „elav" plakat, mis ta oli tänaval. Asja teine külg on aga see, et raamatud ei ole näitusel kuskil vitriinis või klaasi taga, vaid kõigile külastajatele nuusutamiseks ja katsumiseks avatud. Ühtlasi on ka lootus, et kui jätta autorite nimed liialt esile tõstmata, koondub suurem tähelepanu just objektidele, mitte niivõrd konkreetsetele tegijatele, ning see võimaldab töödega vahetumalt suhestuda. Nagu ütlesin, koosneb „Sisu ja vorm" kahest osast – näitusest ja raamatust. Esimene peaks võimaldama näha graafilise disaini töid pigem anonüümsetena, nii nagu näeme neid „päris" maailmas, teine aga koos detailse infoga.

Kas soovid veel midagi lõpetuseks öelda?
Tahaksin rõhutada, et see näitus ei esita „tõde", ei ürita väita, et „asjad on nii". Näitus „Sisu ja vorm" on üks võimalus sündmustevaest kohalikku graafilise disaini maailma elavdada ning aastate jooksul tehtud graafilist disaini sahtlitest välja tirida. Oleks põnev, kui see näitus tekitaks küsimusi, vastureaktsioone, ajendaks kedagi midagi veel graafilise disaini vallas tegema.

„MINU INSTALLATSIOONI VÕIB PÕHIMÕTTELISELT VÕTTA KA NÄITUSE MAKETINA"

Küsis Rene Mäe

Intervjuu Amsterdamis resideeruva vabakutselise graafilise disaineri Elisabeth Klementiga, kes osaleb installatsiooniga näitusel „Sisu ja vorm I". Koos Laura Pappaga korraldab Elisabeth ka liikuvat raamatupoodi Asterisk (vt www.asterisk.ee).

Ehk räägiksid alustuseks pisut selle installatsiooni taustast, mida „Sisul ja vormil" eksponeeritakse. Nagu sa mulle eelnevalt mainisid, ei valminud see taies ju spetsiaalselt kõne all oleva näituse tarvis.
Veel Gerrit Rietveldi Akadeemias õppides olid minu üheks lõputöö teemaks viisid, kuidas raamatu formaat viitab selle sisule. Samal ajal uurisin raamatute käsitlusviisi sisustuselementidena Ikea kataloogides, kus näidiskodude sisekujunduses võtsid raamatukuhjad juba skulptuurilisi vorme. Hakkasin neid lugemisfunktsiooni kaotanud raamatukuhjasid kooli puutöökojas ülejääkidest meisterdama. Eesmärgiks oli eemaldada raamatutelt igasugune informaatilis-esteetiline info ning jätta alles vaid formaat ning selle assotsiatsioonid sisule. Samal ajal tuli Rietveldile palve osaleda isekirjastamisteemalisel sündmusel „Points de vue" Prantsusmaal Lyonis ning mul paluti valmistada koos minu kursusekaaslase Hanne Lippardiga selleks sündmuseks mingi projekt. Tolleks hetkeks oli meile mõlemale selgeks saanud, et selleks, et olla vabakutseline graafiline disainer, pead sa sageli olema ka raamatupidaja, tisler, koristaja, liimija, köitja jne, st disainerilt eeldatakse vägagi erinevaid oskusi ja teadmisi. Hannega koos lõime nimekirja kõikidest rollidest, mida kaasaegne disainer mängima peab, ning kasutasime neid puidust raamatuid selleks, et luua fiktiivne raamatukogu, kus iga rolli jaoks on vastav käsiraamat selle õppimiseks. Kokku sai lõpuks 128 „ametinimetust". „Points de vue'le" saabudes panime auditooriumi keskele „raamatuhunniku" ning järgneva kahe päeva jooksul luges Hanne igal täistunnil ette nimistu rollidest ning samal ajal alfabetiseerisin mina „raamatuhunnikust" korralike, raamatukogu indeksitega puidutükke riiulisse. Kogu see tegevus leidis aset lugematu arvu isekirjastuste raamatulettide ning hämmingus sümpoosioonikülastajate keskel.

Elisabeth Klementi Installatsioon. Foto: Anu Vahtra

Kuhu asetub su installatsioon näituse „Sisu ja vorm" kontekstis?
Kuna see näitus räägib ühest põlvkonnast, siis pakkusin Indrek Sirklile (näituse kuraator) välja, et võiks kõik näitusel olevad vormid ühtekokku koondada, et see oleks justkui mingisugune uuring selle põlvkonna produtseeritud kandjatest. Võib öelda, et eesmärgiks oli redutseerida näituse nn visuaal-vormiline külg ning alles jätta vaid formaadid ja mass. See installatsioon, mida saab näha näitusel „Sisu ja vorm I", on niisiis spetsiaalselt näituse konteksti kohandatud vorm.

Võiks siis öelda, et tegemist on taiesega, mille ideed oled saanud vastavalt olukorrale olenevalt sündmuse iseloomust kohandada?
Põhimõtteliselt küll, aga põnevam on hoopis see, et mulle endale tundub, et ma tõlgendasin selle installatsiooniga ühe põlvkonna hunnikusse puitu. Niisiis ei ole see niivõrd konkreetne teos, kuivõrd meetod või lähenemine, mis aitab käsilolevat probleemi tõlgendada. „Sisu ja vormi" kontekstis on sellel tööl ka tugev seos sellega, kuidas enamik näitusel osalevatest disaineritest töötab – on mingi hulk andmeid ja sa pead tõlkima selle lihtsamasse keelde. Minu installatsiooni võib põhimõtteliselt võtta ka näituse maketina.

Tahaksin haarata kinni põlvkonna teemast. Mulle tundub pisut vastuoluline, et kui näitusel eksponeeritakse uuel sajandil alustanud noorte graafiliste disainerite töid, kes kõik on ise nii-öelda „arvutiajastu lapsed", koosneb ekspositsioon valdavalt trükitud graafilisest disainist. See tähendab, et tegemist oleks justkui tagasiminekuga „traditsiooniliste" meediumide juurde, mitte nende asendumisega uute – elektrooniliste ja digitaalsetega. Seega olengi mõelnud, et ehk on selle näituse kontekstis tegemist pigem osaga põlvkonnast, vahest ühe koolkonnaga?
Muidugi on koolkond õigem sõna kui põlvkond ja muidugi on materiaalsus väga tähtis aspekt. Aga ma ei saaks öelda, et see on mineviku poole vaatamine. Võiks öelda, et seal minevikus ei ole mingit koolkonda, mille poole vaadata. Eestis oli päris raamatukujundajaid võib-olla ainult kaks – Jüri Kaarma ja Jaan Klõšeiko. Kui sa vaatad neid raamatuid, mida meie lapsena lugesime, siis on seal ju kõik mööda. Täiesti suvaliselt trükitud, värvid erinevate väljalasete vahel erinesid tohutult ja nii edasi. Seega ma arvan, et tegemist on pigem kõrgendatud tähelepanuga kvaliteedile, raamatu kui vormi täiustamise januga, mis sellele põlvkonnale või koolkonnale omane on. Et need inimesed on ühed esimesed, kes lähevad trükikojas õiendama, et kas kõik on ikka õigesti, et mis mõttes te valisite omal algatusel paberi. See pole mitte vana poole vaatamine, vaid püüd luua Eestis üldse mingit trükkimiskultuuri. Kui mina alustasin õppimist, siis oli disainiaasta (2006–2007) ning seejärel Šveitsi kaunimate raamatute näitus, ja ma mäletan, kuidas tol hetkel, kui see näitus tuli ja kõik nägid, kuidas need raamatud olid tehtud ja kuidas need raamatud lahti vajusid, oli see paljude inimeste jaoks tohutult silmiavav moment. Et kuskil tehakse asju täiesti korralikult, mitte et sa väänad raamatut lahti, nii et liim köite vahel ragiseb.

Mitmed graafilised disainerid, kellega olen vestelnud, märgivad, et disain on nagu luksuskaup, kuid nagu veiniga, vajab ka mingit hulka teadmisi ja harjutamist, et selle maitseomadustest, värvist, lõhnast ja muust aru saada.
Ma mäletan, kuidas ma neljandas klassis mõtlesin, et mispärast kõik õpikud on trükitud läikivale paberile, kui mu pea kohal on päevavalguslambid ja kõik läigib mulle näkku. Disainiteadlikkuse treenimine algab rohujuuretasandilt. Kui sul on aabits, mis on superhästi kujundatud, siis treenib see nii oluliselt silma, et põlvkond, kes sellist asja vaadates üles kasvab, hakkab ka neid graafilise disaini nüansse teadvustatumalt mõtestama. Seda „koolkonda", kelle töid näitusel eksponeeritakse, võiks iseloomustada sõnaga *craftsmanship*, n-ö meistripositsioon, millele on omane ülim tähelepanu detailidele ja võimalikult suur kontroll kogu tööprotsessi üle.

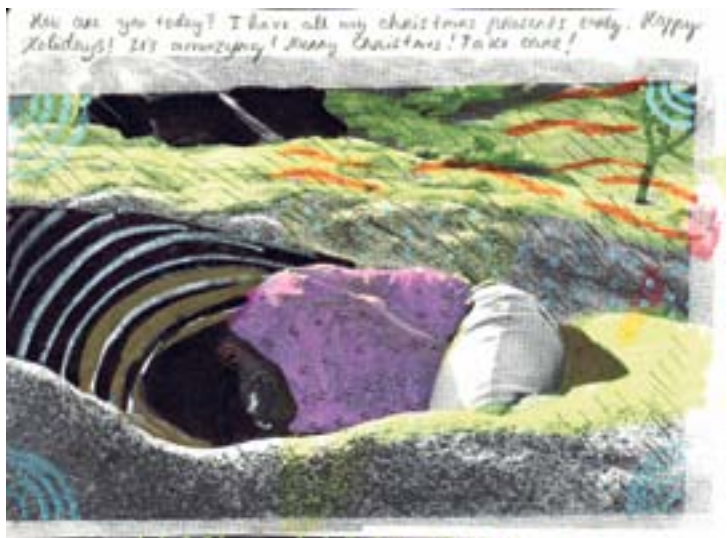

Liisa Kruusmägi „Ameerika jutustab"